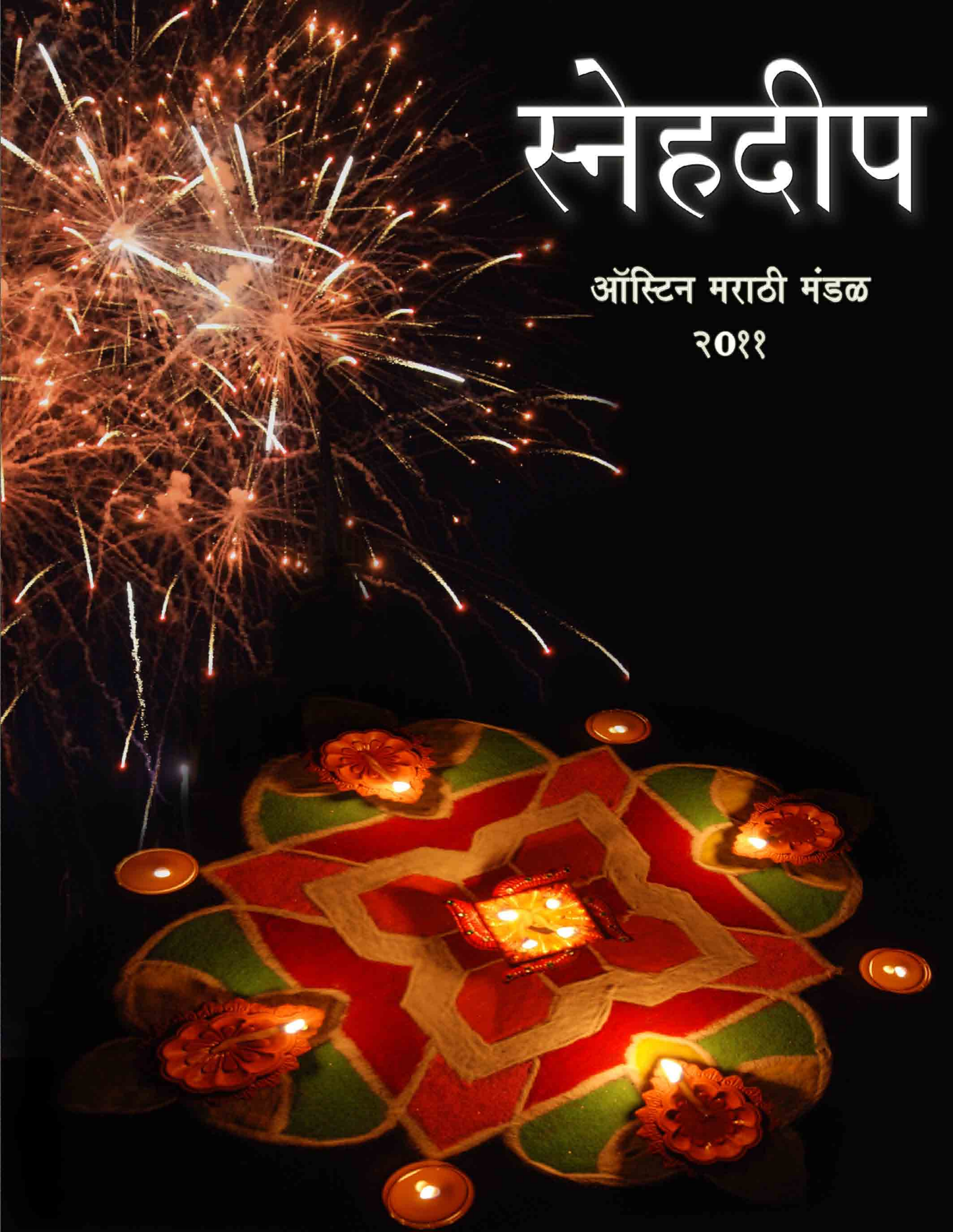

स्नेहदीप

ऑस्टिन मराठी मंडळ

२०११

ऑस्टिन मराठी मंडळ

वर्ष अकरावे

स्नेहदीप

२०११

कार्तिक शके १९३३

संपादक

सायली मोकाटे-जोग

वृंदा गाडगीळ

भूषण नानिवडेकर

गौरी पाटील

तेजश्री जोशी-काडल

नेत्रा महाजन

अस्मिता राऊत

मुखपृष्ठ रांगोळी

गौरी पाटील

रेखांकन

सायली मोकाटे-जोग

प्रकाशक

ऑस्टिन मराठी मंडळ

www.austinmarathimandal.org

अंतरंग

संपादकीय	3
कार्यकारिणी पदस्थ मनोगते	5
मराठी लेख, कविता	
ऑस्टिन मराठी मंडळ : संक्षिप्त इतिहास	भूषण नानिवडेकर 13
मिटवावी भाषांची अंतरे	विद्या हर्डीकर-सप्रे 16
मी मराठी	अरविंद आपटे 20
कथा प्रथमेशच्या नेत्रदीपक यशाची	मेघना कुंरुंदवाडकर 21
तळ्याकाठी	संदीप खरे 25
धागा	कुंदा मुळे 26
आरंभापूर्वी	मनीषा पंडित 27
लय	अरुण करमरकर 28
नयनरम्य संध्याकाळ	सायली मोकाटे-जोग 29
पती, पत्नी आणि इंटरनेट	निषाद कान्हेरे 31
पु.ल.	सुहास जोशी 34
सोनल्या	पूजा पाटील 35
मोगरा फुलला	मीना मोकाटे 36
एक होती राणी	अस्मिता काशीकर 37
कुशाग्र बुध्दीसाठी	डॉ. संतोष जळूकर 39
ह्या जगण्यावर, निसर्गरम्य आठवणी	वर्षा हळबे 42
चार दिवस सासूचे, चार दिवस सुनेचे; तर माझे कधी?	नूतन वरेरकर 45
शास्त्रीय संगीताचा एक उपासक : समीर कोटस्थाने	अनंत बादरायणी 47
विभावरी देशपांडे - मुलाखत	स्वप्नील रास्ते 49
पानं उलटताना	कुंदा मुळे 51
साथ, चारोळ्या	संयोगिता, जितेंद्र ताटे 53
लोकपालास असा लोकाधार हवाच!	यशवंत लेले 54
ती भेटते	इला जोशी-माटे 57
ठिणगी, आक्रीत	परेश केळवेकर 58
भगिनी निवेदिता	आर्या जोशी 58
कलादालन	... रंगीत पाने
झलक गेल्या वर्षाची (क्षणचित्रे)	ऑस्टिन मराठी मंडळ C1
रंगचित्रे	अस्मिता राऊत, शंकर C6
	परब, सार्थक मोरे C7
	गौरी पाटील, शंकर परब C7
रेखाचित्रे	श्वेता मोरे 59

आतिषबाजी छायाचित्र
(मुखपृष्ठ)
मधु, राजशेखर लिंगम

विशेष सहाय्य
कार्यकारिणी व परिवार

हिंदी, संस्कृत		
इस प्यार को मैं क्या नाम दूँ?	वेदवती तांबे	60
संस्कृत भारती	सुहास जोशी	63
आयुर्वेद	सायली कुलकर्णी	65
बालोद्यान (Kids Corner)		
सूर्यदेवाचा संप, आजी, होईन मी मोठा	उषा लिमये	67
Diwali, Fall	Bela Gadgil	68
कोडी (Puzzles)	वेदवती तांबे	68
Fun with dots		69
Magic with Math		69
English Section		
Population of India	Meena Vad	70
Marathi Collection at UT Austin	Tejashri Joshi-Kyle	73
Ayurveda for Children	Dr. Sayali Kulkarni	74
Recipe - Panhe	Vrinda Gadgil	76
Miscellaneous		
AMM Public Feedback	Secretary	77
मागोवा २०११	कार्यकारिणी	79
Statement of Accounts	Treasurer	83
Members Directory	Webmaster	84
***		
Avertisements		
Give Me Insurance, Teji's		4
Bombay Express		36
Apna Bazar		46
Gandhi Bazar		62
Ojal Ayurveda, Agni Dance Company		65
Southwest Pediatric Associates		66
Color Advertisements		
Hot Breads		C2
Flex Real Estate		C4
K P Indian Grocery		C5
Man Pasand Grocery		C8

* अंकातील व्यक्तिगत विचार हे त्या लेखकाचे आहेत याची कृपया नोंद घ्यावी.

संपादकीय

प्रिय वाचकहो,

सप्रेम नमस्कार व दिवाळीच्या हार्दिक शुभेच्छा!

दृष्ट प्रवृत्तीवर चांगुलपणाचा विजय, अंधार नष्ट करणाऱ्या प्रकाशमय तेजाचा आनंदोत्सव म्हणजेच दिवाळी. 'दीप' हे त्याचं प्रतिक. दीप प्रकाशतो सभोवतालचा काळोख मिटवून, त्याच्या इवलेपणात आणखी असंख्य दिवे चेतवण्याची क्षमता घेऊन. असा दीप, ज्याला तुमच्या आमच्या स्नेह-जिव्हाळ्याची स्निग्धता... हाच 'स्नेहदीप'. ऑस्टिन मराठी मंडळाचा दर दिवाळीमध्ये प्रकाशित होणारा वार्षिक अंक!

आज स्नेहदीप २०११ वाचकांच्या हातात देताना विशेष आनंद होत आहे. प्रथेप्रमाणे तुम्ही पाठवलेले लेख, कविता, रंगचित्रे यांची गुंफण तर आहेच. पण केवळ मराठी, इंग्रजी लेखमालांचे संकलन, छाया-कलाचित्रे या कक्षेपलिकडे स्नेहदीप न्यावा; एक प्रभावी संवाद, वैविध्य, माहितीपूर्ण आणि संग्रही ठेवण्यासारखा राहावा यासाठी छोटासा प्रयत्न. संवादाबरोबर चेहरा आला की तो अजून खुलतो. स्नेहदीप हा ऑस्टिन मराठी मंडळाचा, येथील विधायक कार्याचा बोलका चेहरा असावा हीच प्रामाणिक भूमिका.

यंदाच्या स्नेहदीपमध्ये मायबोली आणि इंग्रजीच्या जोडीला राष्ट्रभाषा हिंदी आणि भाषांची जननी संस्कृत यांचा ठोस समावेश यावर्षीपासून करित आहोत. हिंदी आपण जाणताच. संस्कृत समावेशास संक्षिप्त अनुरूप भाषांतरही वाचकांच्या सुलभतेसाठी देत आहोत. संकलनाव्यतिरिक्त संपादक या नात्याने यावर्षी प्रथमच निवडक लेखनाचा अंतर्भाव करित आहोत. आजच्या हिंग्लिश-मिंग्लिश भेसळ भाषांच्या जमान्यात भाषा सौंदर्य, शुद्ध-लेखन यामध्ये नेमकेपणा जोपासणे म्हणूनही एक यत्न. साहित्य, कथा, प्रवास-वर्णन, आरोग्य, बाल, मनोरंजन, मंडळातील गंमतीदार चुटकले, माहितीपूर्ण टिपणं, नाटिका असं खूप काही एकत्र बांधण्याचा हा छंद! मजकूराबरोबरच अंकाच्या रेखांकनातही असलेला बदल आपल्याला जाणवेलच.

हा सारा खटाटोप, या मागची प्रेरणा ही काही फक्त स्नेहदीप २०११ मध्ये बंदिस्त करावी एवढीच नाही. वर म्हटल्याप्रमाणे, स्वतःचे जीवन उजळवून 'ज्योत से ज्योत जले' संदेश देण्याच्या नंदादीपासारखे 'आपले विचारमंथन' अखंड तेवत राहावे ही या मागची कळकळ आहे आणि 'सहकार्याने करू उन्नती, गाऊ मायमराठी जगती' हा घोष कायम करावा अशी मनोकामनाही. याच अन्वये, आपण सारे 'विचार समृद्ध होऊया - सत्कार्यप्रवण राहूया' असा संकल्प दिवाळीच्या शुभमुहूर्तावर व्हावा - म्हणून हे चिंतन. स्नेहदीप एक निमित्तमात्र!

अंकाच्या कामात ज्या सर्वांचे सहकार्य लाभलं त्यांचे मनःपूर्वक आभार. हा स्नेहदीप वाचकांच्या पसंतीस उतरेल अशी आशा बाळगतो. पृढच्यावर्षी याहूनही अधिक भर पडावी असे इच्छितो. आपले अभिप्राय निःसंकोचपणे आम्हाला जरूर कळवा. (इ-पत्र: snegadeep@austinmarathimandal.org)

नूतन वर्ष आपणा सर्वांना सुख-समृद्धी, आयुरारोग्य-आनंद व भरभराटीचे जावो.
शुभ दीपावली!

संपादक

Give Me Insurance
Good Rates. Great Service

[Home](#)
[About Us](#)
[Contact Us](#)
[Sitemap](#)

Give Me Insurance
givemeinsurance.com

Call us : 972-556-0556

[Pay your Bill](#)
[Report Claim](#)
[Refer a friend](#)

Access Your Policies

[Home Insurance](#)
[Auto Insurance](#)
[Health Insurance](#)
[Visitors Medical Insurance](#)
[Life Insurance](#)
[Business Insurance](#)

१९९९ पासून ग्राहकांच्या सेवेत. आपले घर, गाडी, आरोग्य, जीवन विमासंदर्भात किमती तात्काळ जाणून घेण्यासाठी क्लिक करा, www.givemeinsurance.com अथवा दूरध्वनी वरून संपर्क साधा. श्री. किरण साठये (९७२) ५५६-०५५६

We are an independent insurance agency representing several insurance companies. Please visit us online to receive instant quotes from one or more of the following companies

The Hartford • Travelers • Metlife Auto&Home • Fidelity • Kemper • ASI Lloyds
Safeco • Universal • State Auto • Progressive • Encompass

Call - Mr. Kiran Sathaye for more details (972) 556-0556. Address : 11496 Luna Road, Suite 400 Dallas, Texas 75234

TEJI'S
Indian Restaurant & Grocery

Welcome to Teji's Food, a single stop for all your Indian Foods, & Grocery needs.

There is always something new & exciting at Teji's, we are known for freshness, quality and excellent customer service.

Store Hours

Sunday - Thur 10:30am to 9.00pm
Friday & Sat 10:30am to 10.00pm

Resturant Hours

Lunch
Sunday - Thur 10:30am to 2:30pm
Friday & Sat 10:30am to 2.30pm

Dinner
Sunday - Thur 5:00pm to 9.00pm
Friday & Sat 5:00pm to 10.00pm

Now Introducing

- Fresh Ghee (Clarified Butter)
- Hot Peanut & Garlic Chutney
- Garlic Paste, Fresh Ginger Paste
- Fresh Tamarind Sauce, Fresh Mint, Cilantro Sauce
- Sakar Para, Namak Para, Gajar Halwa

Phone: 512-244-3351

We Accept Lone Star, Food Stamp and Participate in SNAP Program.

अध्यक्षीय

नमस्कार मंडळी,

दीपावलीच्या हार्दिक-हार्दिक शुभेच्छा! दिवाळी म्हटलं की आपल्याकडे फराळ, फटाके, रोषणाई, नवीन कपडे हे सारं ओघानं आलंच! अगदी सृष्टीही नवीन रूपडं धारण करते. मंडळी, आपण तरी याला कसे अपवाद असणार?

बदल हा सृष्टीचा तसंच मानवी जीवनाचा एक अविभाज्य भाग! नाविन्याची आस साऱ्यांनाच असते. म्हणूनच आम्ही ह्यावर्षी आपल्या मंडळासाठी नवीन बोधचिन्ह (Logo), नवीन घोषवाक्य (Slogan) आणि नवीन नामफलक (Banner) घेऊन तुमच्या समोर आलो. यासाठी आम्ही स्पर्धादेखील आयोजित केली होती. तुमच्यापैकी बऱ्याच जणांनी या स्पर्धेमध्ये भाग घेऊन उत्फूर्स प्रतिसाद दिला. बोधचिन्ह तुम्ही पाहतच आहात आणि मंडळाला नवीन घोषवाक्य - 'सहकार्याने करू उन्नती, गाऊ मायमराठी जगती' मिळाले. या घोषवाक्यातच सहकार्य, त्यातून उन्नती आणि उन्नतीतून मराठीचा अटकेपार झेंडा अपेक्षित आहे.

नवीन वर्ष, नवीन विचार, नवीन उपक्रम घेऊन विद्यमान कार्यकारिणी कार्यरत झाली. मकर संक्रातीचा 'तिळगूळ घ्या गोड गोड गा' हा अंताक्षरीचा कार्यक्रम आपल्या साऱ्यांच्याच पसंतीस उतरला. लहान मुलांसाठी आयोजित केलेल्या 'सांगा सांगा शब्द सांगा' ह्या कार्यक्रमाचा आनंद लहानांपासून मोठ्यांपर्यंत सगळ्यांनीच घेतला. मे महिन्यातल्या, आपल्या आविष्कारमध्ये 'मन मनास मोही' हा गान-नृत्याविष्काराचा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. त्याचबरोबर ह्युस्टन महाराष्ट्र मंडळ (HMM)चे 'इतका बदलला आहे भारत' हे नाटकही सादर करण्यात आलं. यावर्षीच्या आविष्कारच्या संयोजनात पहिल्यांदाच थोडासा बदल करून कार्यक्रमाला उपस्थित सगळ्यांना जेवण देण्यात आलं. त्याचबरोबर या कार्यक्रमात सहभाग घेणाऱ्या कलाकारांसाठी तिकिटांमध्ये थोडी सूट देण्यात आली. जूनमध्ये 'खुळखुळा' हा श्री. रत्नाकर पिळणकर यांचा विनोदी कार्यक्रम सादर केला गेला. सर्व उपस्थित मंडळींनी या कार्यक्रमात भाग घेऊन श्री. पिळणकर ह्यांना भरपूर साथ दिली.

गणेशोत्सवाच्या कार्यक्रमांमध्ये आपल्या ऑस्टिनच्या बाल-चिमुकल्यांना त्यांची कला सादर करण्याची संधी देण्यात आली. 'एकदन्ताय विद्महे वक्रतुंडाय धीमही' ह्या ऑस्टिनमधल्या स्थानिक कलाकारांच्या गाण्यांच्या कार्यक्रमालाही आपली दाद मिळाली. त्याचबरोबर ह्युस्टनच्या कलाकारांनी सादर केलेल्या 'थोडे चिमटे थोड्या कोपरखळ्या' या विनोदी नाटिकेसही तुम्ही पसंतीची पावती दिलीत. यावर्षी दीपावलीचा कार्यक्रमदेखील आपण जल्लोषात सादर करत आहोत. 'ताक धिना धिन २०११' ही नृत्य स्पर्धा, 'चार दिवस प्रेमाचे' हे दोन अंकी नाटक आणि शास्त्रीय संगीतावर आधारित 'मल्हार की झंकार' अशा कार्यक्रमांचा दिवाळी धमाका घेऊन आम्ही येत आहोत.

यावर्षी विद्यमान कार्यकारिणीने अजून एक नवीन पाऊल उचललं. कार्यक्रमांचे सादरीकरण प्रायोजिक तत्वावर करण्यात आलं. ऑस्टिनमधल्या स्थानिक उद्योजकांनी प्रायोजक बनून आम्हांला चांगलं सहकार्य केलं. उद्योजकांसाठी सभासद नोंदणी (Business Membership) करून घेण्यात आली. त्याची माहिती आपल्या वेबसाईटवर आहे. प्रयोजकतेमुळे मंडळालाही फायदा होऊ शकला. याचं छोटंसं उदाहरण म्हणजे वाढत्या महागाईतही सभासदांना जुन्याच दरात कार्यक्रमाचा आनंद लुटता आला. सांगताना हर्ष होतोय की, या वर्षीच्या प्रत्येक कार्यक्रमांमध्ये मंडळाला नफा झाला.

यावर्षी कार्यकारिणीने अजून एक उद्दिष्ट्य डोब्यासमोर ठेवलं होतं, ते म्हणजे इतर शहरातल्या मराठी मंडळांबरोबर मित्रत्वाचं नातं दृढ करण्याचं! त्यासाठी यावर्षी कार्यक्रमाची देवाण-घेवाण करण्यात आली. ह्युस्टन महाराष्ट्र मंडळ (HMM) आणि डॅलस-फोटवर्थ महाराष्ट्र मंडळ (DFWMM) च्या कलाकारांनी आपल्याकडे कार्यक्रम सादर केले तर आपला 'मन मनास मोही' डॅलसच्या 'रजत जयंती - लखलख चंदेरी' आणि ह्युस्टनच्या 'बसंत बहार' ह्या कार्यक्रमांमध्ये सादर केला गेला. कार्यक्रमाच्या माध्यमातून इतर मंडळांशी समन्वय साधत मैत्रीचा सेतू बांधण्याचा हा अल्पसा प्रयत्न! हे सारं शक्य झालं ते केवळ तुमच्या सर्वांच्या सहकार्याने!

विद्यमान कार्यकारिणी, त्यांचे कुटुंबीय या साऱ्यांच्या सहकार्यानेच ही वाटचाल करू शकलो. घोषवाक्यात म्हटल्याप्रमाणे थोडीफार 'उन्नती' साधता आली. यासाठी मी तुम्हा सर्वांचा सदैव ऋणी असेन. यापुढेही मंडळाला तुमचं सहकार्य अपेक्षित आहे आणि तुम्ही सारे ते प्रेमाने द्याल अशी खात्री आहे!

धन्यवाद!

आपला,
सुजीत पाटील
अध्यक्ष

सचिव उवाच

नमस्कार मंडळी,

ऑस्टिन मराठी मंडळाच्या सचिव सदनिकेतून सर्वांचे मनःपूर्वक स्वागत आणि सर्वप्रथम दीपावलीनिमित्त हार्दिक शुभेच्छा!

२०११ सालच्या कार्यकारिणीच्या कामकाजातील काही बदलांचा आढावा आपल्यापुढे सादर करताना मला अतिशय आनंद होत आहे.

यंदा कामकाजात घडवून आणलेले काही ठळक बदल खालीलप्रमाणे -

- मंडळाच्या सर्व कामकाजाचे नोंदणीकरण (Documentation) शक्य तितके सविस्तरपणे करणे. ह्यासाठी कार्यकारिणीची अशी एक खास Google Repository तयार करण्यात आली असून, सर्व नोंदी (Documents) त्यात ठेवण्याची एक सवय समितीने लावून घेतली आहे. ह्यामध्ये सभांच्या कार्यसूचींचा (Agenda) आणि कार्यवृत्ताचा (Minutes of Meetings) विशेष करून समावेश आहे. सर्व सभांची कार्यवृत्त ठराविक आराखड्यांमध्ये (Format) नोंद करून ठेवण्यात आलेली आहेत.
- यंदा कार्यकारिणीच्या काही सभा ह्या प्रथमच Tele conference माध्यमाने घेण्यात आल्या.
- मंडळाकडे असलेल्या सर्व साधन-सामुग्रीची व्यवस्थित नोंदणी करून, त्या वस्तूंच्या धारकांची यादी, सद्यस्थिती अशा नोंदी करून ठेवण्यात आल्या आहेत. यंदा आपण मंडळासाठी कायमस्वरूपी अशी गणेशमूर्ती आणि पूजन सामग्री घेण्याचे योजिले आहे. तसेच इतर काही नव्या तांत्रिक वस्तू घेतल्या आहेत.
- कुठल्याही नवीन योजनेचे किंवा कार्यक्रमाचे प्रस्ताव आधी लिहून काढून ते समितीपुढे सादर करण्याचा पायंडा पाडण्यात आम्हाला यश आले आहे.
- ह्यावर्षी आपण नवीन बोधचिन्ह, घोषवाक्य आणि नामफलक (Logo, Slogan & Banner) तयार करून मंडळाला एक नवा चेहरा निर्माण करून दिला आहे.
- मंडळाला आलेल्या प्रत्येक ई-मेल किंवा प्रतिक्रियेची योग्य ती दखल आणि योग्य त्या वेळेत घेण्याची काळजी घेण्याचा आम्ही प्रयत्न केला.
- आपल्या संकेत स्थळावर (Website) मराठी भाषेला शक्य तेवढे प्राधान्य देण्याचा प्रयत्न केला आहे.
- आपल्या कार्यक्रमात विविधता यावी आणि आपल्या टेक्सास राज्यातील शेजारी मंडळांशी आपले संबंध प्रस्थापित व्हावेत ह्यासाठी नियमित कार्यक्रम सहकार्याची सुरुवात आपण केली आहे. कार्यक्रमांचे धोरण थोडेसे मोकळे केले आहे. अर्थात पहिला वाव हा नेहमी स्थानिक कलावंतांना मिळाला पाहिजे ह्याची पूर्ण काळजी घेऊनच.
- गेल्या एक-दोन वर्षांत मंडळाने सहन केलेला तोटा भरून काढण्याच्या दृष्टीने आणि महत्वाकांक्षी कार्यक्रम हाताळण्यासाठी अनेक नाविन्यपूर्ण योजना समितीने सुरु केल्या आहेत - प्रायोजक (Sponsorship), व्यावसायिक सभासदत्व (Business Membership), कार्यक्रम सहाय्यक (Program Support), कलाकार सवलत (Participant Discounts), प्रवेश शुल्क पर्याय (A-la-carte Tickets).

- ह्याशिवाय यंदा समितीने तांत्रिक युगाला अनुसरून फेसबुकवर आपले संकेत स्थळ निर्माण केले आहे. तसेच Google च्या Virtual Phone योजनेअंतर्गत मंडळाचे स्वतःचे असे दोन दूरध्वनी क्रमांक सुरु केले आहेत ज्याद्वारे कोणालाही कार्यकारी समितीशी संपर्क साधणे सहज शक्य होत आहे.
- मंडळाच्या इतिहासाची नोंद व्यवस्थित व्हावी ह्याकरिता पाऊले उचलली गेली आहेत.
- मंडळाच्या सामुग्री भाडे तत्वाने देणे (Rental policy) या मागच्या सर्वसाधारण सभेतील अनुमोदनाप्रमाणे त्याची अंमलबजावणी केली.
- मराठी ग्रंथालय सुरु करण्याच्या दृष्टीने गेल्या काही वर्षात सातत्याने प्रयत्न झाले परंतु त्या प्रयत्नांना व्यक्तिगत योजना असल्यामुळे म्हणा किंवा हक्काचे माहेरघर नसल्यामुळे म्हणा तितके यश मिळालेले नाही. त्यामुळे अशी योजना कुठल्यातरी स्थानिक ग्रंथालयाशी संलग्न होऊन केल्यास ती यशस्वीपणे चालू राहण्याची शक्यता जास्त आहे असे धोरण ठेवून समितीने शोध सुरु केला होता. त्याला अखेर यश मिळून, University of Texas ऑस्टिनच्या ग्रंथालयाबरोबर वाटाघाटी सुरु केल्या आहेत. त्याबद्दल सविस्तर माहिती अंकात आहेच.

यंदाच्या कार्यकारिणीने मंडळाच्या एकूण कामकाजामध्ये एक प्रकारचा व्यावसायिकपणा कसा आणता येईल ह्याकडे प्रामुख्याने लक्ष देण्याचे ठरवले होते. एका 'मंडळा'चे एखाद्या 'व्यावसायिक संघटने'मध्ये रुपांतर होण्यास लागणारे बदल रातोरात आणि सहजासहजी घडवून आणता येत नाहीत. ही एका प्रकारची सामाजिक प्रक्रिया आहे. विशेषतः एखाद्या चाकोरीबद्ध नित्यक्रमाची सवय झाली की कुठलाही बदल सुचवला गेल्यास त्यातून वादळे निर्माण होऊ शकतात. सर्व प्रकारचे अंतर्गत आणि बाह्य विरोध सशक्तपणे झेलून आणि तावून सुलाखून असे बदल घडवून आणावे लागतात. ह्यावर्षी आम्ही त्या प्रक्रियेला सुरुवात केली आहे. सर्वच प्रयत्नांना हवे तितके यश मिळाले नसेल किंवा त्रुटीही राहिल्या असतील पण त्या भविष्यात सुधारल्या जातील अशी आम्हाला खात्री आहे.

कुठलीही सामाजिक संस्था यशस्वी होण्यापाठी अनेक व्यक्तींची निःस्वार्थी - निरपेक्ष मेहनत, भावनिक आणि आर्थिक पाठबळ, प्रोत्साहन आणि भरघोस सहभाग हे लागतातच. ऑस्टिनमधील मराठी कुटुंबांची संख्या बरीच वाढली आहे; त्याच प्रमाणात आपली सभासद संख्या वाढली जावी ही अपेक्षा. कार्यक्रमाचा दर्जा आणि विविधता वाढवायची असेल तर मंडळाची काही धोरणे अधिक मोकळी करण्याची गरज आहे. अधिकाधिक लोकांना सहभागी आणि समाविष्ट करून घेणे आवश्यक आहे; तसेच सभासदांनी जागरूकतेने व जाणीवपूर्वक आपापले योगदान देणे हे ही तितकेच आवश्यक आहे. येत्या काही वर्षात हे बदल झपाट्याने घडून येतील अशी आशा आणि प्रयत्न करू या.

पुन्हा एकदा दीपावली शुभचिंतन आणि नूतन वर्षाभिनेंदन!

भूषण नानिवडेकर
सचिव

उपाध्यक्षीय

ह्यावर्षी प्रथमच मंडळात अध्यक्षपदासाठी निवडणुका झाल्या आणि उपाध्यक्ष पद निर्माण केले गेले. त्यासाठी माझी नेमणूक झाली. पूर्वीप्रमाणेच प्रत्येक कार्यक्रमासाठीच्या पोट-पूजेचा अंदाज लावण्याचे काम सर्वमताने माझ्याकडे आले! मी ह्यापूर्वीही मंडळावर ४-५ वर्ष काम केले होते. पण यावेळी मंडळाचे बरेचसे कार्यकारी सभासद प्रथमच सक्रीय भाग घेत होते. त्यामुळे 'नवी विटी नवे राज्य' आणि 'नवे चेहेरे नव्या कल्पना' ह्यावर आधारित आमची वाटचाल सुरू झाली. सगळ्यांचा उत्साह दांडगा होता. त्यामुळे दोन तासांच्या मिटींग्स कधी चार-पाच तासांच्या व्हायच्या ते कळायचेच नाही. High Tech जगतातले Techie कार्यकारी मंडळ!! नंतर तर आम्ही Conference Call वरही मिटींग्स घ्यायला लागलो!!

'आविष्कार'च्या वेळी ह्युस्टन मंडळासाठी गणपतीचे मखर तयार केले होते, आपल्या मंडळासाठी असेच मखर असावे अशी मागणी झाली!! परत तसेच दुसरे मखर केले. आता काही वर्षे तरी बघायला नको. संक्रांत, आविष्कार, गणपती, दिवाळी... बघता बघता हे वर्ष कसे सरले कळलेच नाही. तुम्हा सर्वांना येणारे नूतन वर्ष सुखसमृद्धीचे, समाधानाचे जावो आणि वरुणराजाची कृपा असेल तर थोड्या पावसाच्या सरीसुद्धा घेऊन येवो!

आपली,
सौ. वृंदा गाडगीळ
उपाध्यक्ष

Treasurer's Corner

As AMM Treasurer for year 2011, it gives me great satisfaction to report a successful year. We will close this year with more than \$18,000 in our account (up from \$14,000 at start of the year). This great progress from a humble beginning in 1990s is a result of tremendous efforts of the past committees and volunteers. As we complete 21 years of Marathi Mandal in Austin, it would be a good idea to stop for a moment and think about how our mandal will evolve over the next 20 years.

Main goal of AMM is to provide an outlet to preserve Marathi culture in Austin. As a non-profit, the activities of the mandal should not be directed by profit motives alone. At the same time, we need to ensure financial sustainability of the mandal for future years. It is also very important that we maintain a sufficient funding level as cushion for unexpected expenses like replacing expensive PA system and unforeseen losses in major programs, especially involving professional artists from India.

This year, committee was driven by a desire to balance both financial sustainability and non-profit goals. Therefore, we implemented a few initiatives. A number of community members have expressed positive feedback about these changes. I would like to explain thought process behind these initiatives.

- We have a substantial member base and we monetized this strength in the form of business memberships and event sponsorships. We generated almost \$2000 in the form of monetary sponsorships in addition to approximately \$1500 worth of food sponsorships.
- In the past, AMM has depended on local talent to provide quality programs. As a volunteer organization, we do not provide monetary compensation to these artists. Every year, Avishkaar teams put more than 2000 hours in program preparation. This year, the mandal introduced financial support for stage props for a better viewer experience. We also introduced participant discounts as a small token of appreciation for the efforts of these participants. In future, AMM should become financially secure to even provide support for dress rehearsals, sets and other logistical support needed to carry out these large projects. The prudent investments to support local artists will ensure high quality programs for years to come.
- One of the challenges as a non-profit community organization is to find the right level of ticket pricing. Compared to other Marathi mandals, AMM programs and memberships are priced very low. This is made possible as a large portion of the costs (artists, food, program management) is accomplished using volunteer labor. Apart from the volunteer efforts, all programs have two types of costs - fixed costs like facilities costs and variable costs like food costs. Fixed costs do not depend on number of attendees while variable costs do. At a minimum, the ticket prices need to cover variable costs. Ticket prices in excess of variable costs pay for the fixed costs. The challenge is to find the right pricing level to attract large audiences so that the fixed costs can be spread over a larger base. This year, we introduced discounted early bird pricing to attract more patrons for our programs. This year's Avishkaar was one of the highest attended Avishkaars in AMM history. At the time of writing this column, Diwali event is on track to blow past Diwali attendance records in AMM history with significant number of non-Maharashtrian attendees. This will provide us an excellent opportunity to give a taste of Marathi faral to folks from other parts of India.
- This year, we introduced a new program exchange initiative with Houston and Dallas mandals to leverage cultural strengths of these mandals to provide a variety of options to Austin patrons. This provided an opportunity for Austin Avishkaar team members to showcase their talent at three places

thus giving more incentives to develop a better program. In the process, the larger Austin community also benefitted with a great program. I sincerely hope that we will continue to nurture this nascent initiative to reach its full potential.

- During Makar Sankrat event, we introduced a program targeted for second generation teenage kids. It is very important that we should provide our second generation ample opportunities to participate in mandal activities, both as participants and committee members.
- This year, we purchased a liability insurance coverage for the entire year which is more cost effective than purchasing the coverage for individual events. This idea was a result of our conversation with Telugu cultural association. This proves that we can benefit in unexpected ways from partnerships with other Indian Austin Mandals.
- During last 5 years, I have met many Marathi families that do not attend AMM programs. As an organization we should try to attract as many folks as possible to participate in mandal's activities.
- Currently, all committee members are expected to attend all the events to help with organization of the programs and pay for their individual tickets. At the same time, very few committee members are able to enjoy the program as they are busy with program arrangements. As a voluntary organization, committee members, their spouses and volunteers contribute great efforts without any consideration of monetary benefits. We did not change the current system for this year as it would have personally benefited current committee members and presented a conflict of interest. As an organization, we need to develop a fair way to appreciate the efforts of the committee members and volunteers (e.g. similar to participant discounts implemented this year). Any decision to change the current system should be taken by the entire member community.
- Most of us have benefited enormously from the highly subsidized educational system in India. As an organization, we can give back to the community by partnering with organizations that provide education to underprivileged children in India. Under AMM umbrella, we may be able to adopt entire schools that may not be possible in individual capacity. This may digress from the core mission of the organization but we can be a trailblazer for other mandals in the US.

This year, we had a number of committee members who had not served on past AMM committees. At the same time all of these folks were accomplished professionals who had lived in other parts of the US and had experience working with other organizations. We were able to leverage this creative and enthusiastic group of folks to give a great experience to all AMM patrons this year.

Change is the only constant in life. All organizations need to adapt to changing conditions and face new challenges with innovative ideas. Failure to do so can result in stagnation and irrelevance of the organization. Unfortunately, change is always difficult to implement and so was the case this year. We also faced a number of challenges this year to implement these changes. However, all committee members, their spouses and a number of volunteers contributed whole hearted efforts to make sure that the changes introduced were highly successful, both financially and culturally. I am really proud that I was a part of a great year in AMM history.

Wish you all a happy Diwali and prosperous new year!

Bipin Patil
Treasurer

ऑस्टिन मराठी मंडळ : संक्षिप्त इतिहास

- संकलन: भूषण नानिवडेकर

(विशेष सहाय्य: सौ. अलका व डॉ. प्रशांत वळंजू)

"...भारतातून अमेरिकेत येऊन स्थायिक झालेल्या मराठी लोकांना आपली भाषा, सण आणि कला संस्कृतीशी जवळीक साधता यावी अशा हेतूने ही मंडळी एकत्र आली..."

इतिहास संशोधन हा मानवी स्वभावाचा एक स्वाभाविक पैलू आहे. अगदी आपला चिमुरडा चिटू देखील आपल्या अस्तित्वाबद्दल त्याला पडलेले शेकडो प्रश्न, दुधाचे दात पडायच्या आतच विचारायला सुरुवात करतो - आपण कसे काय बुवा जन्माला आलो? हे कोडे त्याला पडलेले असते. जिज्ञासू वृत्ती ही मानवाला मिळालेली एक दैवी देणगी आहे. तिची जितकी जोपासना करता येईल तितकी कमीच.

आपले मंडळ आता चिमुरडे राहिलेले नाही. पण आपल्यापैकी बहुतांशी नवीन सदस्यांना त्याच्या जन्माबद्दल विशेष माहिती नाही आणि ती लेखी स्वरूपात फारशी संकलित केलेली नाही. एखादे मराठी अथवा महाराष्ट्रीय कुटुंब ऑस्टिनमध्ये स्थलांतरित व्हायला निघाले की पहिला प्रश्न त्यांच्या मनात येतो की ऑस्टिनमध्ये मराठी मंडळ आहे का? मग इथे येऊन मंडळाचा मोठा व्याप पहिला की मग दुसरा प्रश्न सहज मनात येतो की इथे बरीच मराठी लोकसंख्या दिसत आहे म्हणजे ऑस्टिनचा मराठी इतिहास किती वर्षांचा असावा बरं? तर मंडळी असेच काहीसे प्रश्न धसास लावण्याच्या दृष्टीने, यंदा आम्ही AMM ची पाळेमुळे खोदून काढायचे ठरवले. त्यादृष्टीने एक इ-मेल ऑस्टिनमध्ये बरीच वर्षे स्थायिक असलेल्या काही कुटुंबांना करण्यात आला. मग आमची बरीच पत्रा-पत्री, फोना-फोनी झाली आणि खालील माहिती संकलित झाली. वळंजू दांपत्याचे येथे विशेष आभार मानतो. त्यांनी जपून ठेवलेल्या मंडळाच्या जुन्या कागदपत्रांमुळे ही माहिती जमा करता आली. आता ही माहिती इलेक्ट्रॉनिक स्वरूपात कायम जतन करून ठेवता यावी असा प्रयत्न करू या.

आजच्या मराठी मंडळाची बीजे रोवली गेली ती १९९० साली. 'मराठी वाङ्मय मंडळ' ह्या नावाने पहिली मराठी संस्था स्थापन झाली. १९ जानेवारी १९९० - अशी तारीख कागदोपत्री नोंदली गेली आहे. श्री. दिलीप कर्णिक व सौ. सुहास गडकरी ह्यांनी सुचवलेल्या कल्पनेवरून एकंदर ३०-३५ मंडळींनी डॉ. वळंजू ह्यांच्या घरी त्याचे कार्यस्वरूप आणि उद्दिष्ट्यं ठरवली. भारतातून अमेरिकेत येऊन स्थायिक झालेल्या मराठी लोकांना आपली भाषा, सण आणि कला संस्कृतीशी जवळीक साधता यावी अशा हेतूने ही मंडळी एकत्र आली. सुरुवातीला ह्या मंडळाचे स्वरूप नावाप्रमाणेच केवळ मराठी भाषा, साहित्य - कविता एवढ्यापुरतेच मर्यादित ठेवण्यात आले होते. कार्यक्रम दर दोन-तीन महिन्यांनी वाङ्मय सभा अशा स्वरूपात व्हायचे. तेव्हा संगणक युगाची सुरुवात झालेली नसल्यामुळे बातमीपत्र ही हाताने लिहिली जायची आणि कार्यस्थळाचे नकाशेदेखील हाताने काढले जायचे.

एप्रिल १९९१ पासून प्रथमच दर कुटुंबामागे \$५ इतकी वर्गणी गोळा करायला सुरुवात झाल्याची नोंद आहे. २००१ सालच्या स्नेहदीपमध्ये लिहिलेल्या लेखातून प्रा. वळंजू गंमतीने म्हणतात की "नंतर (१९९२ नंतर) एक-दोन वर्षात म. वा. मं. च्या वाङ्मयीन हुकुमशाहीविरोधात जनतेने बंड पुकारले. हळूहळू भोजन, करमणुकीचे कार्यक्रम ह्यावर जास्त भर दिला जाऊन वाङ्मयाच्या वाट्याला थोडाच वेळ येऊ लागला." अशाप्रकारे १९९४ साली ऑस्टिन मराठी मंडळाची स्थापना झाल्याची नोंद ह्या लेखात आहे.

१९९४ ते १९९८ ह्या सुरुवातीच्या वर्षांमध्ये मोजके कार्यकारी सदस्य असायचे. त्यामुळे अध्यक्ष वगळता तसा पदांचा फाफट पसारा नव्हता. कार्यक्रम पत्रिका ह्या पोस्टाने पाठविल्या जायच्या. त्यामुळे अनेकदा त्या लोकांना मिळाल्या आहेत की नाही हे विचारण्यासाठी आणि विशेष आमंत्रण करण्यासाठी फोन करावे लागत. प्रत्येक सदस्य ८-१० घरे वाटून

घेऊन कार्यक्रमाची नोंदणी करीत असत. मंडळाचे बरेचसे कार्यक्रम फक्त पाच डॉलर भाडे असलेल्या UT Austin च्या एका सभागृहामध्ये व्हायचे. अरुण दाते, पद्मजा फेणाणी, कीर्तनकार आफळे, बाबासाहेब पुरंदरे असे काही नामवंत कलाकारांचे कार्यक्रम त्या दरम्यान आयोजले गेले. सगळा स्वयंपाक मंडळाचेच सदस्य घरीच करीत असत. मकर संक्रांत, गणेशोत्सव, दिवाळी आणि सहल असे ठरलेले कार्यक्रमही असत. मोजकी कुटुंबे असल्यामुळे मंडळाला एक प्रकारचे कौटुंबिक स्वरूप होते. प्रत्येकजण एकमेकांना ओळखत असे. मात्र सुरुवातीच्या या काही वर्षांतील कार्यकारी समितीवरील सदस्यांची नोंद सापडलेली नाही.

१९९८ पासून ऑस्टिनमध्ये मराठी लोकसंख्या जोमाने वाढू लागली आणि नाटक, संगीत असे कार्यक्रम उत्साहाने साजरे होऊ लागले. २००१ साली स्नेहदीप ह्या आपल्या दिवाळी अंकाच्या प्रकाशनास सुरुवात झाली. पहिल्या संपादिका होत्या अलका वळंजू. तसेच कोजागिरी सफर, आनंदमेळा ह्या कार्यक्रमांची कल्पनादेखील ह्याच सुमारास अंमलात आणली गेली. २००२ च्या जानेवारीत मंडळाची ना-नफा ना-तोटा संस्था (Non-profit Organization) म्हणून अधिकृत नोंदणी करण्यात आली. २००३ साली मराठी मंडळाच्या कारभारात काही अमुलाग्र बदल घडून आल्याचे दिसते. सचिव आणि कोषाध्यक्ष ही पदे प्रथम कारभारात आली. सांकेतिक स्थळ (Website) ची नोंदणी आणि रचना करण्यात आली. तसेच मंडळाची इ-मेलद्वारे वार्तापत्र पाठवायलाही त्याच सुमारास सुरुवात झाली. तेव्हापासून आतापर्यंत आपण ठराविक कार्यक्रमांची रूपरेषा थोड्याफार बदलांसह पाळत आलो आहोत.

२००४-०५ साली आपण मंडळाची स्वतःची ध्वनिक्षेपक यंत्रणा (PA System) विकत घेऊन स्वावलंबी होण्याच्या दृष्टीने महत्वाचे पाऊल उचलले. २००४ पासून 'आविष्कार' ह्या संगीत आणि नाटकाच्या मोठ्या मनोरंजन कार्यक्रमाला सुरुवात

झाली. दरवर्षी नेमाने संगीतसंध्या आणि एक नाटक असा हा कार्यक्रम सादर होतो. त्याचबरोबर मकर संक्रांत, गणेशोत्सव आणि दिवाळी असे आयोजित होणारे नियमित कार्यक्रम. त्याबरोबरच कधी आनंदमेळा, कधी वसंत सहल, तर कधी कोजागिरी नौका सफर, कधी खास पाहुणे कलाकारांची व्याख्याने, एकपात्री कार्यक्रम, शास्त्रीय संगीत कार्यक्रम, कधी मराठी चित्रपट तर कधी पाहुणे नाटक अशी विविधता आपल्या कार्यक्रमांमध्ये पाहायला मिळालेली आहे. बाबासाहेब पुरंदरे, सुधीर गाडगीळ, राजेंद्र कांदळगावकर, शिरीष कणेकर, अजित केळकर, वंदना गुप्ते, राणी वर्मा, मंजिरी धामणकर इत्यादींनी आपल्या मंडळासाठी कार्यक्रम सादर केले आहेत.

२०१० साली मंडळाच्या इतिहासातील पहिली अध्यक्षीय निवडणूक झाली. तसेच उपाध्यक्ष पदही बहुमत चाचणीद्वारे अनुमोदित करण्यात आले. तसेच मंडळाच्या सदस्यांना, मंडळाची सामुग्री (Assets), वैयक्तिक वापरासाठी भाड्याने देण्याच्या तरतुदीवर बहुमताने शिक्कामोर्तब झाले. २०११ साली मंडळाचे बोधचिन्ह, घोषवाक्य एका स्पर्धेद्वारे निवडले गेले. तसेच २०११ साली अनेक नवीन योजना अंमलात आणल्या गेल्या. कार्यक्रम व भोजन प्रायोजक (Sponsorships), व्यावसायिक सभासदत्व (Business membership), राज्यातल्या मंडळांशी कार्यक्रम देवाण घेवाण (Program exchange with Texas Mandals), मंडळाच्या कार्यक्रमात भाग घेणाऱ्या कलाकारांना प्रवेश शुल्क सवलत (Discount tickets) इत्यादि. तसेच ह्यावर्षी मंडळाने 'फेसबुक'वर आपले खाते उघडले.

इतिहास संकलन **संदर्भ** - मराठी वाङ्मय मंडळ वार्तापत्र (१९९०-९२), स्नेहदीप (२००१-१०). **माहितीदार** - अलका व डॉ. प्रशांत वळंजू, शुभांगी महाले, प्रताप बोरगावकर, शशांक निलाखे, वृंदा गाडगीळ, उदय कुलकर्णी, प्रकाश तेंडोलकर.

आता भेटूया गेल्या दशकात आपल्या कार्यक्रमांची धुरा सशक्तपणे वाहणाऱ्या उत्साही कार्यकारी मंडळ सदस्यांना -

वर्ष	अध्यक्ष	कोषाध्यक्ष	सचिव	वेब-प्रतोट	स्नेहदीप संपादक	कार्यकारिणी
१९९४-२०००	* नाना गुप्ते, शुभांगी महाले, शशांक निलाखे, प्रकाश तेंडोलकर, वसंत चाफेकर, प्रद्युम्न महाले, संदीप भडसावळे, जयराम नाडकर्णी, प्रताप बोरगावकर (* सर्व नावे साला-वार उपलब्ध नाहीत)			-	-	* संजय देशपांडे, अतुल देवस्थळी, सुनील महाले, रमेश महाले, नीलिमा किणीकर, जया पेठे, मृदुला देशपांडे, अभिजीत मोडक (* सर्व नावे साला-वार उपलब्ध नाहीत)
२००१	राज सूर्यवंशी	गिरीश कसबेकर	-	-	अलका वळंजूर	अभय सामंत, रेश्मा देशमुख, सुमंत चौधरी, वृंदा गाडगीळ, संस्कृती भंडारे, संदीप कुलकर्णी, उत्कर्ष धोंड, शोनील कोल्हटकर
२००२	राज सूर्यवंशी	मयुरी कुलकर्णी	-	-	अलका वळंजूर	रेश्मा देशमुख, सुमंत चौधरी, वृंदा गाडगीळ, संस्कृती भंडारे, संदीप कुलकर्णी, उत्कर्ष धोंड, शोनील कोल्हटकर, सुलभा पेठे, तृप्ती सामंत, नीता कसबेकर
२००३	संदीप कुलकर्णी	मयुरी कुलकर्णी	अरुणा बादरायणी	अजय आपटे, भूषण नानिवडेकर	अलका वळंजूर	अनुराधा बोस, सोनिया गडकरी, मंजुषा जोगळेकर, राजेंद्र मारुलकर, अनु राजाध्यक्ष, तृप्ती सामंत, शमा शिरोडकर
२००४	संदीप कुलकर्णी	मयुरी कुलकर्णी	अनु राजाध्यक्ष	अजय आपटे, भूषण नानिवडेकर	अजय आपटे, वृंदा गाडगीळ	अरुणा बादरायणी, अनुराधा बोस, वृंदा गाडगीळ, सोनिया गडकरी, मंजुषा जोगळेकर, माधवी जोशी, तृप्ती सामंत, शमा शिरोडकर
२००५	उदय कुलकर्णी	उत्तरा चोखावाला	शमा शिरोडकर	चित्रा देशपांडे	कार्यकारिणी	अनिरुद्ध दफ्तरदार, चित्रा देशपांडे, उमेश मनाठकर, स्वरूपा निलाखे, शिरीष पारगावकर, जया पेठे, रोहीत सहस्रबुद्धे, धर्मेद्र सामंत
२००६	उदय कुलकर्णी	उत्तरा चोखावाला	धर्मेद्र सामंत	चित्रा देशपांडे	कार्यकारिणी	चित्रा देशपांडे, उमेश मनाठकर, स्वरूपा निलाखे, शिरीष पारगावकर, जया पेठे, रोहीत सहस्रबुद्धे, चेतन देसाई, समीर कुलकर्णी, दर्शन सामंत, मधुमती जुन्नरे
२००७	समीर कुलकर्णी	प्रसाद भानचंद	दर्शना गोरे	हेमंत देशपांडे	हेमंत देशपांडे	अमोल मांदुस्कर, बकुळ गोखले, बिपीन पाटील, दीप्ती कुलकर्णी, हेमंत देशपांडे, मधुमती जुन्नरे, संदीप गमरे, स्वाती बीबीकर, विक्रम बोबडे, योगेश भास्करवर, युगंधरा अय्यर
२००८	समीर कुलकर्णी	प्रसाद भानचंद	दर्शना गोरे	हेमंत देशपांडे	हेमंत देशपांडे	अमोल मांदुस्कर, बकुळ गोखले, बिपीन पाटील, दीप्ती कुलकर्णी, हेमंत देशपांडे, स्वाती बीबीकर, विक्रम बोबडे, योगेश भास्करवर, युगंधरा अय्यर
२००९	संदीप कुलकर्णी	अरुणा बादरायणी, (त्याआधी) युगंधरा अय्यर	अजय आपटे	सुजीत पाटील	संदीप कुलकर्णी, अरुणा बादरायणी	बकुळ गोखले, नीलांबरी पाटील, प्रणोती काळे, पूनम राणे, सचिन जोग, संतोष जोगळेकर, सुनीत देव, विवेक नाईक, मीना सुभेदार
२०१०	संदीप कुलकर्णी	अरुणा बादरायणी	अजय आपटे	सुजीत पाटील	प्रशांत गाडगीळ, अस्मिता काशीकर, सायली मोकाटे-जोग	नीलांबरी पाटील, प्रणोती काळे, पूनम राणे, सचिन जोग, संतोष जोगळेकर, सुनीत देव, विवेक नाईक, मीना सुभेदार, अस्मिता काशीकर

*****

मिटवावी भाषांची अंतरे...

- विद्या हर्डीकर-सप्रे

"...अनुवाद करणं वाटतं तितकं सोपं नाही, हा माझा अनुभव. एका केरळी कवीनं मल्याळी भाषेत अनुवादावर एक कविताच केली. तो म्हणतो, 'कविता म्हणजे पुनर्जन्मच तो! पाण्यातून मासळी सूळकांडी मारते तसा अनुवादक या चितातून त्या चितामध्ये फिरून येतो. एकेका शब्दाच्या किनाऱ्यावर..."

मराठीशिवाय आणखी काही भाषा जगात असतात ही समज येण्यापूर्वी मी काही अनुवादित पुस्तकांचा मराठीत फडशा पाडला होता. इंग्रजी, संस्कृत, बंगाली, हिंदी, अरबी अशा चार-पाच भाषांतल्या पुस्तकांचे हे अनुवाद होते. भान हरपून पुस्तकांच्या दुनियेत संचार करताना 'वेडगावात वेणू' म्हणजेच 'एलिस इन वंडरलंड' हे समजण्याची आवश्यकता नसते. पण गीता आणि रामरक्षेतले श्लोक पाठ करताना मात्र 'आपण हे काय म्हणत आहोत' हे समजून घेण्याचा हट्ट मी धरल्याचं आठवतं आहे. मग आजोबांनी मला रामरक्षेचा अर्थ सांगितला आणि काय आश्चर्य, माझी रामरक्षा पटकन पाठ झाली! आजोबांनी 'गीताई' हातात ठेवली. तेव्हा ती मी आनंदाने पाठ केली. (समजलं काय ते भगवान श्रीकृष्ण जाणो!)

गीताई माउली माझी | तिचा मी बाळ नेणता ||

पडता रडता घेई | उचलुनी कडेवरी ||

असे ते प्रेमळ श्लोक मला अजून आठवतात. 'भाषांतर' या कल्पनेचा माझ्या मनाला झालेला हा पहिला बोध!

पाचवीत गेल्यावर 'इंग्रजी' नावाचा विषय अभ्यासाला आला! ती एक सुंदर भाषा आहे हा बोध मात्र मला शाळा संपल्यावरच झाला. "धिस इज गोपाल.. हा गोपाल आहे..." अशी घोकंपट्टी करतांना इंग्रजीचं चिपाड व्हायचं. इंग्रजीचं 'भाषा'पण आणि माझं बालपण हिरावून घेतलं तखडकरांच्या भाषांतर पाठमालेनं! इंग्रजी आणि मराठीची एकमेकांत भाषांतर करायला लावून या खडखडकरी पुस्तकांनी माझा उजव्या आणि डाव्या मेंदूची आलटापालट केली ती

कायमची... सगळ्यात बहर येई 'मराठी इन टू इंग्लिश इन टू मराठी' हा गृहपाठ करतांना. "माझे डोळे आले" याचं भाषांतर मी "माय आईज हॅव कम" असं केलं, तेव्हा मास्तरांनी माझा कान पिरगाळला. अर्थात मग डोळे रडून लालसर झाले... म्हणजे "आय गॉट अ पिंक आय!" मग त्याचं पुनः मराठीत भाषांतर "मला गुलाबी डोळा झाला" असं केल्यावर मास्तरांनी पुनः कान का पिरगाळला आणि माझे आलेले डोळे इंग्रजीत जाऊन पुनः मराठी परतले तेव्हा गुलाबी कसे झाले ते मला अजूनही न उलगडलेलं गुलाबी कोडं आहे!

त्यामानानं हिंदी बिचारी समंजस! हिंदी सिनेमात ऐकलेले 'खानदान की इज्जत' वगैरे डायलॉग्स निबंधात टाकले की बाई खूष! मग बाकी पेपरात "मराठी लग्न में नवरा मुरगा नवरी मुरगीको घास भरवता है..." असलं काहीही चालून जायचं! हिंदीचं मराठीत भाषांतर वगैरे करायचे कष्ट जाणवलेच नाहीत... ती आपल्या मराठीचीच एक बोली असल्यासारखं बोलायचं!

आठवीत संस्कृतला सामोरं जाण्याचे दिवस. एरव्ही 'वनमाला देव'चा धसका घ्यायची वेळ आली असती. पण पुण्यातल्या टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठातल्या आमच्या आठवले गुरुजींनी आमचं लक्ष सुभाषितांकडे वेधलं. त्यांनी वर्गात सुभाषित सांगायचं आणि मग सर्वांनी मिळून त्याचा मराठीत अनुवाद करायचा ही त्यांची पद्धत! त्यामुळे ही सुभाषिते अर्थासकट मनाला भिडली आणि 'भाषासु मुख्या मधुरा...' अशी संस्कृतची गोडी लागली. तेव्हाचं एक सुभाषित माझ्या अजून लक्षात आहे, ते अनुवादामुळेच. आठवतांना तो मराठी अनुवाद आधी आठवतो... "आकाशाच्या सागरी चंद्राची नौका, चमचमणाऱ्या लाख चांदण्या फेस सागरी का?"

मूळ सुभाषित असं आहे -

गगनं सागरः तत्र चन्द्रनौका विराजिते |

तारका फेनवत् भान्ति रम्यं गगन्मण्डलम् ||

शाळा संपल्यावर पुस्तकं फेकताना चुकून विल्यम वर्ल्डस्वर्थची 'डॅफोडिल्स' ही कविता दिसली आणि साक्षात्कारासारखी मनावर चमकली... "अरे, इंग्रजीत इतक्या सुंदर कविता असतात?... बरं झालं या कवितेची वर्गात चिरफाड नाही झाली ते..." असं म्हणत मी ती पुनः वाचली आणि नंतर ती मनातल्या 'इनवर्ड आय' समोर कायम 'फ्लॅश' होत राहिली!

महाविद्यालयात (म्हणजे कॉलेज) गेल्यावर माझ्या डाव्या मेंदूला झिणझिण्या आणणारं शास्त्र म्हणजे सायन्सचं शिक्षण सुरु झालं आणि मराठी, हिंदी, संस्कृतचा अभ्यास संपला... इंग्रजीशी संबंध उरला तो 'पॉइंट ए टू पॉइंट बी' असा माध्यम म्हणजे मिडीयमपुरता. पण उजव्या मेंदूने भाषांच्या पलिकडल्या साहित्याच्या सागरातली चंद्रनौका पाहिली होती. मिळेल त्या भाषांतराच्या माध्यमातून जगातल्या वेगवेगळ्या भाषांतलं साहित्य वाचून त्या रम्य गगनमंडलाचं मनोहारी दर्शन घेणं चालूच राहिलं.

तेव्हाच गीतांजलीतल्या एका कवितेचा इंग्रजी अनुवाद वाचनात आला. त्या कवितेनं बंगालीचं दार किलकिलं केलं. मूळ बंगालीतून गीतांजली वाचावी म्हणून मी बंगाली भाषेच्या मागे लागले. हल्लीचं माहिती नाही, पण आमच्या काळातले तरुणदेखील थोडे बाळबोध असत. मुली तर नक्कीच! बाकीच्या मुलींचं सोडा, मी तरी सानेगुरुजी काळातून बाहेर आले नव्हते. तेव्हा बंगाली शिकून गीतांजली बंगालीतून वाचायची मग सानेगुरुजींच्या 'श्यामची आई' या कादंबरीचा बंगालीत अनुवाद करायचा हे मी ठरवून टाकलं. त्या पुस्तकाचं शीर्षक तयार आहे - "श्यामेर माँ"... मी मराठीतून बंगालीत केलेला तो पहिला अनुवाद! (अजून गाडी शीर्षकापुढे गेली नाही.) बंगाली शिकतांना अक्षर ओळखीतही रवींद्रनाथ भेटतात. (बंगाली मुलांचा हेवा वाटतो.) त्यांची 'सहज पाठ' पुस्तकं मुद्दाम पाहण्यासारखी आहेत. मुळाक्षरांच्या सुंदर कविता या महाकवीनं लिहिल्या... त्या वाचता वाचता सहज अनुवाद करण्याची मजा अनुभवता येते!

पहा ना, ह्रस्व इ दीर्घ ई | बसे थाय खीर खाई
॥ - ह्रस्व इ दीर्घ ई, बसल्या बसल्या खीर खाई.

तथदध बोले भाई | आम पाडी चलो जाइ ॥ - तथदध बोलू लागले, आंबे पाडू चला सगळे. यरलव मात्र तथदध सारखे उनाड नाहीत! यरलव बसे घरे | एक मने पडा करे ॥ - यरलव घरात बसती, मन लावून अभ्यास करती.

रवींद्रनाथांचं बोट धरून मी बंगाली गिरवली आणि मग हळूहळू त्यांच्या कथा वाचण्यापर्यंत मजल गेली. पाचवी सहावीत मी त्या मराठीत वाचल्या होत्या. तेव्हाच त्या आवडल्या होत्या. पण मुळातून वाचतांना हा आनंद आणखी कितीतरी पटीने मिळाला. भाषांतर किंवा अनुवाद करण्यावर आणि करणाऱ्यांवर कित्येक जाडे जाडे ग्रंथ आहेत... अनुवाद करणे हे तंत्र की कला? त्यात प्रतिभेला म्हणजे क्रीएटीव्हिटीला स्थान आहे का? इ. इ. बऱ्याच चर्चा होतात. पण मला वाटतं, की आपल्याला भाषा येत नसली तरी दुसऱ्या भाषेतल्या साहित्यकृतीचा आस्वाद घेण्याचं भाग्य आपल्याला अनुवादांमुळेच तर मिळतं... आणि असा आस्वाद घेतांना मूळ साहित्याचे दरवाजे किलकिले होतात, रसास्वादाचा सुंदर प्रकाश आत येतो!

गीतांजलीचे मी मराठी आणि इंग्रजीतले अनुवाद वाचले आणि त्यांचे बोट धरून मग मूळ बंगाली गीतांजली वाचू लागले. वाचता वाचता एका कवितेशी थबकले... असं वाटलं, हिच्याशी मराठीत खेळावं. थोडी दचकले त्या विचारानं. मग वाटलं, आपल्याला जेव्हा एखादी कविता आवडते, तेव्हा आपण ती कुणालातरी वाचून दाखवतो. कुणी ती गायली असेल तर गुणगुणतोही. आपल्याला एखादं उत्तम चित्र आवडतं, ते आपणही रेखाटावं असं क्षणभर तरी वाटतं ना? कलाकृतीशी तादात्म्य होण्याचा तो आपल्या मनाच्या प्रयत्नाचाच एक अविष्कार नाही का? जे आपल्याला आवडलं त्याचा आनंद ज्यांना बंगाली येत नाही त्यांच्याबरोबर वाटून घ्यावा म्हणून मग मी त्या बंगाली कवितेचा अनुवाद केला त्यांच्या 'जीवन जखन सुखाय जाय' या कवितेचा.

जीवनात पुष्कळदा अशा काही गोष्टी घडतात की त्यामुळे आपलं मन शुष्क, नीरस होतं. कधी ते मन आपल्याला कर्माच्या अहंकाराच्या कलकलाटानं

बहिरं होतं... तर कधी दीन दुबळं होऊन आपणच निर्माण केलेल्या अंधारात जाऊन पडतं! कधी ते मन वासनांच्या वावटळीत सापडून आंधळंही होतं. अशावेळी परमेश्वरानं त्या मनाला सावरावं यासाठी परमेश्वराची केलेली ही प्रार्थना आहे. मूळ बंगाली कविता पुढे देवनागरी लिपीत दिली आहे. बंगाली उच्चारणाचे नियम न लावता देवनागरीमध्ये लिहिली तर अर्थ चटकन समजतो म्हणून तशी लिहिली आहे.

जीवन जखन सुखाय जाय
करुणधाराय एसो |
सकल माधुरी लुकाय जाय
गीत सुधारसे एसो ||
कर्म जाखन प्रबल आकार
गरजे उठिया थाके चारिधार |
हृदयप्रांते हे नीरवनाथ
शांतचरणे एसो ||
आपनारे जदि कारिया कृपण
कोने थाके पडे दीन हीन मन |
दुआर खुलिया हे उदारनाथ
राजसमारोहे एसो ||
वासना जखन विपुल धुलाय
अंध करिया अबोधे भुलाय |
ओ हे पवित्र, ओ हे अनिद्र
तडिताघाते एसो ||
- रवींद्रनाथ ठाकूर

अनुवाद करणं वाटतं तितकं सोपं नाही, हा माझा अनुभव. एका केरळी कवीनं मल्याळी भाषेत अनुवादावर एक कविताच केली. तो म्हणतो, "कविता म्हणजे पुनर्जन्मच तो! पाण्यातून मासळी सूळकांडी मारते तसा अनुवादक या चिंतातून त्या चिंतामध्ये फिरून येतो. एकेका शब्दाच्या किनाऱ्यावर...". मला हा अनुभव घेताना अनुवाद या प्रक्रियेच्या तीन पातळ्या जाणवल्या...

१. मूळची कविता आपलीशी वाटणं म्हणजे interlaj होणे.
२. ती माझ्या भाषेत व्यक्त करता येणं.
३. मूळ भाषेच्या (म्हणजे या ठिकाणी बंगालीच्या) सौंदर्याला आणि सांस्कृतिक संदर्भाला धक्का न

लावता माझ्या भाषेत म्हणजे मराठीत तिच्या सौंदर्यासह आणि सांस्कृतिक संदर्भासह कवितेचा आशय व्यक्त करता येणे.

मी अनुवाद करू लागले, तेव्हा पहिली ओळ सोपी वाटली... 'जीवन जेव्हा सुकून जाई' पण 'करुणधाराय एसो' वाचतांना मला सुकलेली, वठलेली जमीन दिसली. परमेश्वरी कृपेचा प्रेमळ वर्षाव तिच्यावर होताना मला जाणवला पहिल्या पावसाची सरसरत येणारी सर... म्हणून मी भावानुवाद केला 'करुणधारा सरसर ये'. सकल माधुरी लुकाय जाय | गीत सुधारसे एसो | या ओळीत राविन्द्रनाथांना अमृतात भिजलेला स्वर ऐकू आला... परमेश्वरी कृपेचं ते अमृत मला दिसलं गाईच्या आचळातून येणाऱ्या झुरुमुरु धारेत... मातेचं प्रेम ते अमृत! म्हणून मी भावानुवाद केला.

'सकल माधुरी लोपुन जाई, अमृतगीती झुरुमुरु ये' झुरुमुरु शब्दांतून मराठीच सौंदर्य तिच्या सांस्कृतिक संदर्भासह उतरलं आहे ते बंगालीच्या सौंदर्याला मुळीसुद्धा धक्का न लावता... तेव्हा 'या हृदयीचं त्या हृदयी' पोहोचवण्याचा माझा प्रयत्न म्हणून माझा अनुवाद पुढे दिला आहे -

जीवन जेव्हा सुकून जाई |
करुणधारा सरसर ये ||
सकल माधुरी लोपून जाई |
अमृतगीती झुरुमुरु ये || १ ||
कर्म जेधवा प्रबल होतसे |
करी गर्जना प्रलायंकरसे ||
नीरवनाथा हृदयी ये रे |
शांतचरण शुभतर हो रे || २ ||
मनी घेरतो कार्पणवारा |
कातर दीन मी पडे बावरा ||
उदारनाथा ताटी उघडा |
आगमनाचा झडो चौघडा || ३ ||
वासनांची या उठे वावटळ |
अंधारी मनास अबोध भूल ||
येई पवित्रा ये रे अनिद्रा |
तडिताघाती जागवी रुद्रा || ४ ||

साक्षात रविद्रनाथांना कवितेचा अनुवाद करणं हे धाडस होतं तशीच त्यात मजाही होती! मग एकदा मी प्रदीप यांच्या कवितेचा अनुवाद करण्याचं धाडस केलं आणि तो करताना समझोकी, छंदबंध अनुवाद करण्यातली वेगळी धुंदी अनुभवली. मूळ कविता अशी आहे -

आओ बच्चो तुम्हे दिखाये झांकी हिन्दुस्थानकी ।
इस मिट्टीसे तिलक करो ये धरती है बलिदान की ॥धृ
वंदे मातरम् ..

उत्तरमें रखवाली करता पर्वतराज विराट है ।
दक्षिणके चरणोंको धोता सागरका सम्राट है ।
जमनाजीके तटको देखो गंगाका यह घाट है ।
बाटबाटके हाट हाटमें यहाँ निराला ठाठ है ।
देखो ये तस्वीर आपने गौरवकी अभिमानकी ॥ १ ॥

वंदे मातरम् ..
ये है अपना राजपुताना नाज इसे तलवारोंसे ।
इसने सारा जीवन काटा बरची तीर कट्यारोंसे ।
यह प्रतापका वतन बना है आजादीके नारोंपे ।
कूद पड़ी थी यहा हजारों पाठिमानीयाँ अंगारोंपे ।
बोल रहे हैं कणकण ये कुर्बानी राजस्थानकी ॥ २ ॥
वंदे मातरम् ..

देखो मुल्क मराठोंका यह यहाँ सिवाजी डोला था ।
मुघलोंकी ताकदको इसने तलवारंपर तोला था ।
हर पत्थरपर आग जली थी, हर पत्थर एक शोला था।
बोली हर हर महादेवकी बच्चा बच्चा बोला था ।
यहा सिवाजीने रखखी थी लाज हमारे शानकी ॥ ३ ॥
वंदे मातरम् ..

जालियनवाला बाग ये देखो यहाँ चली थी गोलियाँ ।
ये मत पूछो किसने खेली यहाँ खूनकी होलियाँ।
एक तरफ बंदूककी दन दन एक तरफ थी गोलियाँ ।
मरनेवाले बोल रहे थे इन्कलाबकी बोलियाँ ।
यहाँ लगा दी बहनोंने अपने प्राणोंकी बाजियाँ ॥ ४ ॥
वंदे मातरम् ..

ये देखो बंगाल यहाँका हर चप्पा हरियाला है ।
यहाँका बच्चा बच्चा अपने देशपर मरनेवाला है ।
ढाला है इसको बिजलीने भूचालोंने पाला है ।
मुठ्ठीमें तूफान बंधा है और प्राणमें ज्वाला है ।
जन्मभूमी है यही हमारे वीर सुभाष महानकी ॥ ५ ॥

वंदे मातरम् ..

- कवी प्रदीप

माझी मराठी अनुवाद कविता अशी आहे -
(त्याच चालीत म्हणून पहा म्हणजे मजा येईल!)

या मुलांनो चला जाऊया सफर करूया देशाची ।
या मातीचा टिळा लावुया भूमी ही बलिदानाची ॥ धृ ॥
वंदे मातरम् ..

उत्तरेस रखवाली करतो पर्वतराज विराट तो ।
दक्षिण चरणी नतमस्तक हा महान सागर लोळतो ।
गंगेचा हा घाट झळकतो यमुना तट तो लखलखतो ।
गावगावची वस्ती मिरवे बाजाराचा थाट तो ।
ही तर सारी गौरवचिन्हे राष्ट्राच्या अभिमानाची ॥ १ ॥
वंदे मातरम् ..

पहा चला हा राजपुताना तळपत पाती खड्गांची ।
बालक इथला लढत खेळतो भाल्यांची अन् बरच्यांची ।
शूरवीर तो प्रताप राणा भूमी त्याच्या नाऱ्यांची ।
इथली धरणी गाथा सांगे पठिमनीच्या जोहाराची ।
मरुभूमीचा गातो कणकण गाणी ही बलिदानाची ॥ २ ॥
वंदे मातरम् ..

अंजन कांचन करवंदीचा महाराष्ट्र हा शिवबाचा ।
तलवारीच्या टोकावरती तुळला ऐवज मुघलांचा ।
दगडा दगडा आग लागता पर्वत होई वणव्याचा ।
'बोला हर हर महादेव' हा मंत्र मराठी बाण्याचा ।
येथे राखली लाज शिवाने अबला माता भगिनींची ॥ ३ ॥
वंदे मातरम् ..

जालियनवाला मैदानावर नौबत झडली गोळ्यांची ।
नका विचारू कोण खेळले होळी येथे रक्ताची ॥
दणदणल्या बंदुका येथे सीमा झाली क्रौर्याची ।
मिठी मारती मरणाला तरि ओठी गाणी क्रांतीची ॥
पडली शरीरे धारातीर्थी अजाण बालक नारींची ॥ ४ ॥
वंदे मातरम् ..

चला पाहुया वंगदेश ही शोभा हिरव्या रानाची ।
घराघरातिल बालक इथला लावे बाजी प्राणांची ।
इथली धरणी कंपित होते कडकडणाऱ्या बिजलीची ।
मुठीत वादळ, होडी चाले मशाल घेऊनि प्राणांची ।
'जिकिली दिल्ली' गरजे सेना सुभाष नामे चंद्राची ॥ ५ ॥
वंदे मातरम् ..

दोन्ही भाषातलं ज्ञान आणि कौशल्य पणाला लावून अनुवाद करणं हे अनुवादकाला आव्हान असतं. पण दोन्ही भाषा आणि संस्कृती जितक्या आपल्याशा वाटतात, तितकं भाषांतर सरस उतरतं असा माझा अनुभव. काहींचा अनुवाद होऊच शकत नाही! उदा. "आमच्या आईच्या थालीपीठाची चव कश्या कश्याला नाही!" याचा अनुवाद कसा करायचा? माझी 'श्यामेर मां' म्हणून तर अजून बंगालीच्या उंबरठ्याबाहेरच ताटकळली आहे! तशीच ती दहावीत असताना माझ्या

अंतःचक्षूंना दिपवणारी 'डॅफोडिल्स'! मी अगदी प्रेमात आहे या कवितेच्या. तिच्या शोधात मी इंग्लंडला जाऊन वर्ल्डस्वर्थची तीन घरे धुंडाळली... त्याला या कवितेची कल्पना सुचली ती 'उल्सवॉटर' या गावातल्या धबधब्यापाशी... मी तिथे जाऊन त्या धबधब्याशीही तिचा आवाज ऐकला! पण मला या कवितेचा अनुवाद जमला नाही! कोणी करेल का तो माझ्यासाठी?...

*****

मी मराठी

- अरविंद आपटे

ऑस्टिनमधील एक नवरा बायको गप्पा मारत असताना तो तिला म्हणाला, "अमेरिकेत आल्यापासून तुझं मराठी पार बिघडून गेलंय." ती ठसक्यात म्हणाली, "मुळीच नाही. आजही मी स्वच्छ आणि शुद्ध मराठी बोलते. लग्नापूर्वी माझ्या मराठी कविता खूप गाजल्या." तो म्हणाला, "मग दाखव बघू एक कविता करून मराठी मंडळाच्या 'स्नेहदीप'साठी." दोनच दिवसात तिने 'स्नेहदीप'ला पाठविलेली ही 'शुद्ध' मराठी कविता -

वुई आर मराठी याचा आपल्याला प्राउड असावा
मराठीतून बोलताना आपला आवाज लाउड असावा
कंट्री सोडली तरी मदर टंग सोडली नाही
अमेरिकेत मातृभाषेची लाज वाटली नाही
घरात किड्स इंग्लिश बोलतात
पिझ्झा बर्गर खातात, कोक पितात
त्यांना ब्लेम करण्यात काय पॉईंट आहे
ऑफ कोर्स मुळात आपलीच मिस्टेक आहे
त्यांच्याशी मराठीतून बोलायला हवं
त्यांना मराठी शिकवायला हवं
मी डेफिनेटली ट्राय करणार आहे
नक्की सक्सेसफुल होईन असा विश्वास आहे
हाईट म्हणजे मराठी मंडळात लोक इंग्लिश बोलतात
कार्यक्रम इंग्लिशमधून कॉम्पिअर करतात
मला सांगा खरंच हा जोक नाही का
मराठी मंडळ एकस्प्लनेशन देईल का

इतर कम्युनिटी आपली भाषा जपतात
मराठी माणसं मराठी बोलायला लाजतात
मराठी हिरो हिंदी मुव्हीत काम करतात
पण रोल ऑलवेज नोकराचा करतात
इंडियाला गेले तेव्हा 'मराठी बाणा' पाहिला
सिमपली ऑसम, अशोक हांडेला हॅट्स ऑफ
पूर्वी माझ्या कविता खूप गाजल्या
त्या स्वीट मेमरीज आज जाग्या झाल्या
आता मी ठरवलंय घरात मराठीच बोलणार
आणि फॅमिली मेंबर्सना फोर्स करणार
माझी कविता आवडली तर इमेल करा -
पण मराठीतून
नाहीतर अँज युज्वल कराल इंग्लिशमधून
ता. क. -- ग्रामरमधल्या मिस्टेक्सना क्षमा करा

***

कथा प्रथमेशच्या नेत्रदीपक यशाची

- मेघना कुरुंदवाडकर

"...१० वर्षे वाट पाहून झालेला मुलगा आणि तो ही 'गतिमंद' हे कळताच त्यांना सुरुवातीला धक्काच बसला... प्रकाश आणि शारदाताई दाते यांनी आपलं मूल हे सर्वसाधारण मुलांसारखं नाही हे वास्तव स्वीकारलं आणि त्या मुलाच्या गरजा ओळखून त्याच्या विकासासाठी धडपड सुरू ठेवली..."

हाताच्या ओंजळीत दान आम्ही झेलले...
सावरून चालताना आयुष्य त्याने पेलले...
जी परिस्थिती आपण बदलू शकत नाही. ज्या परिस्थितीवर आपण मात करू शकत नाही. ती आपण आनंदी मनाने स्वीकारली पाहिजे. बदलू न शकणाऱ्या परिस्थितीची स्वीकृतीही आपल्या आयुष्यात फार मोठा बदल घडवू शकते. प्रसन्न मनाने परिस्थितीचा स्वीकार केल्यावर मनातील त्याविषयीची खंत निघून जाते आणि मग आपण सामोरे जायला तयार होतो... अशाच पद्धतीने परिस्थितीला सामोरे जाणारे प्रथमेश दातेचे आई-वडील हे एक उत्तम उदाहरणच म्हणावे लागेल.

इचलकरंजीतील २३ वर्षांचा प्रथमेश प्रकाश दाते जन्मतः मोझाईक डाऊन सिंड्रोम या आजाराने ग्रस्त आहे. 'गतीमंद' अशी या मुलांची गणना होते. पण प्रथमेशच्या आईवडिलांनी 'देवाने आपल्याला दिलेली ही खास भेट' असं समजून प्रथमेशचा स्वीकार केला. जिद्ध व चिकाटी पणाला लावली आणि त्याची वाटचाल इतकी पुढे गेली की, त्याने ग्रंथालय क्षेत्रात काम करणारा जगातील पहिलाच डाऊन सिंड्रोम मुलगा म्हणून ख्याती मिळवली. सलग दोन वर्षे राष्ट्रपती पुरस्कार मिळवणारा (Best Employee With Disability) देशातील पहिलाच मुलगा म्हणून मान मिळवला आहे.

अनेक पुरस्काराचा मानकरी झालेला प्रथमेश प्रकाश दाते यास त्याचे वडील प्रकाश दाते आणि त्याची आई शारदा दाते यांनी अतिशय मेहेनतीने हे यशोशिखर गाठायला लावलं. त्यांच्या या प्रयत्नवादाची

ही कहाणी आहे. प्रयत्नपूर्वक यश संपादन करणाऱ्या त्यांच्या मुलाची प्रथमेशची ही थक्क करणारी यशोगाथा आहे... अगदी हृदयाला जाऊन भिडणारी...!

इचलकरंजीतील एका इंजिनियरिंग कंपनीत प्रकाश दाते मार्केटिंग विभागात काम करत होते. भारतभर त्यांना प्रवास करावा लागत होता. त्याचवेळी त्यांना पोटाचा विकार झाला. तेव्हा डॉक्टरांनी 'बाहेरचे खाणे बंद करा' असा त्यांना सल्ला दिला. नोकरीत ते शक्यच नव्हते. म्हणून मग त्यांनी नोकरी सोडून दिली. उत्पादन आणि विक्री ह्या कार्यपद्धतीने साड्यांचा व्यवसाय सुरू केला. भारतातल्या अनेक प्रांतातील गृहिणी त्यांच्या साड्यांची घरगुती विक्री करतात. अशा १६० प्रतिनिधींना अर्थाजनाचे साधन त्यांनी मिळवून दिले आहे.

लग्नानंतर जवळ जवळ १० वर्षांनी प्रथमेशचा जन्म झाला. जन्मतःच बाळ अतिशय कमी वजनाचे आणि अब्नॉर्मल असल्याची शंका डॉक्टरांना आली. बालरोगतज्ञ डॉ. आनंद पंडित यांनी शंकेवर शिक्कामोर्तब करत ही डाऊन सिंड्रोमची केस असल्याचे सांगितले.

१० वर्षे वाट पाहून झालेला मुलगा आणि तो ही 'गतिमंद' हे कळताच त्यांना सुरुवातीला धक्काच बसला. पण त्या धक्क्यातून एकमेकांना सावरताना त्यांनी आपल्या बाळासाठी लढण्याचा निर्धार केला. प्रथमेशच्या मर्यादांचा विचार करून सगळ्या सामर्थ्यानिशी सामना करायचा आणि प्रथमेशला आपल्या पायावर उभा करायचं त्यांनी ठरवलं! त्यासाठी तन, मन, धनाने या समस्येला तोंड द्यायला ते सज्ज झाले. 'डाऊन सिंड्रोम' म्हणजे गतीमंद आणि शरीराच्या कोणत्याही अवयवाची वाढ नैसर्गिकरित्या होत नाही. मातीच्या गोळ्याला आकार द्यायचं काम सोपं नसतं. ते काम त्यांनी आपल्या मुलाच्या बाबतीत करायचं ठरवलं. गतीमंद ही ईश्वराची चूक असावी आणि ही चूक दुरुस्त करण्यासाठी त्याला समर्थ खांद्यांची गरज भासते. त्यासाठी त्याने आपली

निवड केली अशी स्वतःची त्यांनी समजूत करून घेतली.

पुढचा प्रवास फारच कठीण होता. प्रथमेशला अपंगत्व तर होतेच शिवाय तो अशक्तही होता. त्याच्या आईवडिलांनी डॉ. पंडितांच्या सहाय्याने वाढत्या वयाबरोबर विविध उपचार सुरु केले. 'अक्युपेशनल थेरपी' हा भयंकर अवघड, वेदनादायी उपचार सुरु केला. प्रथमेशला खांबाला बांधून ठेवायचं आणि लाकडी फळ्या पायाला बांधून चालायला शिकवायचं. हे करत असताना प्रथमेशला सहन न होऊन तो जोरात किंकाळ्याचा. ते किंकाळणं ऐकून आईवडिलांच्या हृदयाचं पाणी पाणी व्हायचं. पण त्यांनी हे सहन केलं तर त्याला चालता येईल म्हणून. आता प्रथमेश नुसता चालत नाही तर लुनाही चालवतो.

मध्यंतरी तो काही दिवस दै. महासत्तामध्ये डी. टी. पी. ऑपरेटर म्हणून काम करत होता. वडिलांच्या व्यवसायात तो मदत करतो. साड्यांचे सगळे प्रकार, किंमती त्याला माहीत आहेत. तो बिलही करतो. बाहेरगावच्या ग्राहकांसाठी पार्सल करून देतो. ठरलेल्या वाहतूकदारांकडून पार्सल परगावी पाठवणं आणि त्यासाठी कराव्या लागणाऱ्या पूर्तता तो करतो. प्रथमेश बँकेचे दैनंदिन व्यवहारही व्यवस्थितपणे करू शकतो. सध्या प्रथमेश देशातल्या सगळ्यात मोठ्या Textile Engineering College मध्ये Library Attendent म्हणून काम करत आहे.

प्रथमेश साडे तीन वर्षांचा झाल्यावर चालायला लागला. शाळेत घालायची वेळ आली तेव्हा डॉ. पंडितांनी सल्ला दिला की त्याला नॉर्मल शाळेत घाला. प्रथमेशला शाळेत घालायचे ठरले पण ते पोर शाळेत गेल्यावर कावरं बावरं झालं. शाळेतील वातावरण, खूप मुलांना पाहून भीतीने ते चड्डी ओलं करू लागलं. तेव्हा शारदाताईंनी खूप मेहेनत घेतली. प्रथमेशचे कोरडे कपडे, फडकी घेऊन त्या वर्गाच्या बाहेर पायरीवर बसून राहत होत्या. बाईचा निरोप आला की फरशी स्वच्छ करायची, प्रथमेशचे कपडे बदलायचे आणि पुन्हा बाहेर जाऊन बसायचे.

सोडली न जिद्द त्यांनी, सोडले न प्रयत्न...

शेवटी हातात मिळाले, खरे पारखलेले रत्न...

बालवाडीत प्रथमेश हळूहळू रमू लागला. पण शाळेत घालायच्यावेळी कमी बुध्यांक असलेल्या मुलाकडून एवढी तयारी करून घेण्याचे आव्हान शिक्षकांबरोबर शारदाताईंनीही स्वीकारले. वाक्यच्या वाक्य त्याला एकदम पाठ होत नव्हती. पण तरीही पास होण्यापुरते मार्क्स त्याला मिळत होते.

के. ई. एम. रुग्णालयातील फिजिओथेरेपीमुळे प्रथमेशचे चालणे सुधारले. पण आवाज, शब्दोच्चार सुधारण्यासाठी श्लोक पठण, फुगे फुगवणे असे प्रकार सुरु होते. कुणी सांगितले संगीताचा उपयोग होईल म्हणून सगळी वाद्ये घरी आणली. कुणी सांगितले वाईच्या जवळ वामन पंडितांची समाधी आहे. तिथे माथा टेकल्याने वाचा सिद्धी येते. अशा अथक प्रयत्नांना हळूहळू यश येत गेलं. तो नववी पास झाला. पुढचे शिक्षण शक्यच नव्हते.

प्रथमेशला समाजाची ओळख व्हावी म्हणून वडिलांनी त्याला विविध सामाजिक गट दाखविले. फेरीवाले, विक्रेते, पोस्टमन अशा तऱ्हेने रोज नजरेस येणाऱ्या लोकांत त्याला मिसळू घायचा प्रयत्न केला. प्रथमेशची समाजाबद्दलची भीती हळू हळू कमी होत गेली. तो समाजातील एक घटक होऊन स्वतंत्ररित्या वावरू लागला. बराच काळ इचलकरंजीत गेल्यामुळे मोठ्या शहराची त्याला कल्पना नव्हती. ट्रीटमेंटसाठी त्याला पुण्याला घेऊन जावे लागत होते. नंतर त्यांनी मुद्दामहून मुंबईला नेले. तिथल्या गर्दीला तो सरावावा म्हणून वडिलांनी त्याला मोठमोठ्या दुकानातून हिंडवून आणले. बाजारातून फिरवून उत्पादनाची माहिती करून दिली. समुद्राच्या भरती-ओहोटीचा खेळ दाखवला. मुंबईच्या लोकल्स दाखवल्या, जंगलातला, डॉगरावरचा सूर्योदय नि सूर्यास्तही दाखवला. त्याला जगाशी ओळख करून दिली.

प्रथमेशचे सरळसोट उभे राहिलेले केस, बारीक डोळे, बावरलेला चेहेरा यामुळे व्रात्य मुलं त्याला चिडवत रहायची. त्यामुळे तो कावराबावरा होत होता म्हणून त्याला पुण्याला आणून त्याच्या आईवडिलांनी त्याच्यामध्ये अमुलाग्र बदल घडवून आणला. ह्याचं दिसणं बदलण्यासाठी 'पॅपिलॉन'मध्ये जाऊन कॉम्प्युटरच्या सहाय्याने प्रथमेशला साजेशी केशरचना

निवडली आणि केसांना योग्य वळण दिले. प्रथमेश त्यामुळे स्मार्ट दिसू लागला. अर्थात मंगोलच पण स्मार्ट मंगोल!

शालेय शिक्षणानंतर प्रथमेशने कॉम्प्युटरचे ज्ञान घ्यायचे ठरले. ते ही त्याला जमू लागले. तो मराठी टाईपसेटिंग करू लागला. दै. महासत्ताने प्रथमेशला टाईपसेटिंगची नोकरी दिली. संध्याकाळी ७ ते मध्यरात्री २ पर्यंत त्याला दररोज काम करावे लागे. एका रात्री २ वाजता त्याने पहिला पगार आणला. त्यादिवशी दाते दांपत्याला अतिशय धन्यता वाटली.

प्रकाश आणि शारदाताई या दोघांच्या प्रयत्नाला यश आले. अशी विशेष मुलं निसर्गतःच अतिशय प्रामाणिक असतात. बेरकीपणा, लबाडी करण्याइतकी त्यांची बुद्धी विकसित झालेली नसते. प्रथमेशच्या आईवडिलांनी त्याला जन्मापासूनच प्रामाणिकपणा शिकवला होता आणि त्याची कष्टाची तयारी होती.

योग्यवेळी चांगली माणसे भेटणे हा ही योगायोग असतो. पुण्यातल्या 'आयुका' मधले शास्त्रज्ञ डॉ. मधुसूदन गायकैवारी यांनी ग्रंथालयात वापरता येईल असे सॉफ्टवेअर विकसित केल्याची बातमी प्रकाश दात्यांच्या वाचनात आली. आपला प्रथमेश नक्की हे सॉफ्टवेअर वापरू शकेल असं त्यांच्या मनाने घेतले. नंतर फोनाफोनी झाली आणि स्वतः डॉ. गायकैवारींनी इचलकरंजीला जाऊन प्रथमेशला प्रशिक्षण दिले. योगायोग जुळून आला. इचलकरंजीत डी. के. टी. ई या संस्थेचे Textile Engineering College आहे. त्याचे व्यवस्थापकीय संचालक डॉ. सी. डी. काणे यांना भेटून प्रथमेशबद्दल माहिती दिली. डॉ. काण्यांना प्रथमेशच्या आईवडिलांच्या जिद्दीचे खूप कौतुक वाटले. समाज्याचा एक भाग असलेल्या अपंगासाठी आपणही काहीतरी केलं पाहिजे या भावनेतून त्यांनी प्रथमेशला प्रशिक्षणार्थी म्हणून संस्थेच्या ग्रंथालयात नोकरीवर घेतले. जगातला नसला तरी भारतातला हा पहिला प्रयोग असावा आणि तो खूप यशस्वी झाला.

प्रथमेशला ही नोकरी खूपच आवडली. दररोज सकाळी ९ वाजता टापटीप तयार होऊन, हातात बॅग घेऊन तो कामाला जायला निघतो. दुरून पाहणाऱ्याला

हा एक गतिमंद मुलगा असेल याची शंकाही येणार नाही. सुरुवातीचा प्रशिक्षणाचा कालावधी झाल्यानंतर तो आता ग्रंथालयातील नियतकालिकांचा भाग स्वतंत्रपणे सांभाळतो.

डी. के. टी. ई या संस्थेने आणि संचालक डॉ. सी. डी. काणे यांनी एक मोठे धाडस दाखवून जगासमोर एक आदर्श ठेवला आहे. प्रथमेशचे लौकिक अर्थाने अगदी कमी शिक्षण झाले असले तरी प्रत्यक्ष अनुभवातून शिक्षण ही नवी संकल्पना त्याने रुजवली आहे आणि त्याचे सर्वत्र कौतुक होते आहे. एवढं करून श्री. काणे सर थांबले नाहीत. प्रथमेशला वेगवेगळ्या मोठमोठ्या ग्रंथालयातल्या कामाचा अनुभव मिळावा यासाठी ते नेहमी प्रयत्नशील असतात. पुण्यातल्या आयुका, सिंहगड इंस्टीट्यूट, व्ही. आय. टी., टाटा फंडामेंटल रिसर्च, ब्रिटीश कौन्सिल, पुणे विद्यापीठ अशा संस्थांमधील ग्रंथालयात त्यांच्या शिफारसीमुळे प्रथमेशला काही काळापुरता अनुभव घेण्याची संधी मिळाली.

प्रकाश आणि शारदाताई दाते यांनी आपलं मूल हे सर्वसाधारण मुलांसारखं नाही हे वास्तव स्वीकारलं आणि त्या मुलाच्या गरजा ओळखून त्याच्या विकासासाठी धडपड सुरू ठेवली. संध्या देवरुखकर यांनी 'मतिमंदत्व' या विषयावर दोन पुस्तकांचे लिखाण केलेलं आहे. त्यांनी समाजात याची जागृती करण्यासाठी प्रथमेशला घेऊन एक माहितीपट बनवला आहे. त्याचं नाव आहे "Tale of a little half chick". हा माहितीपट पाहून अनेकांच्या मनात आशेचा किरण निर्माण व्हावा आणि आपल्या मुलाला पायावर उभं करण्याची जिद्द निर्माण व्हावी हीच संध्या देवरुखकरांबरोबर दाते दांपत्याचीही इच्छा आहे. अशा विशेष मुलाचं जगणं अर्थपूर्ण करणाऱ्या तमाम पालक, शिक्षक आणि हितचिंतकांना हा माहितीपट अर्पण केला आहे.

दै. महासत्ताच्या संपादकांविषयी आणि काणेसरांबद्दल प्रथमेशचे वडील खूप ऋणी आहेत. प्रथमेशला एवढ्या लहान वयात आपल्या पायावर उभे राहिलेले पाहून आणि गल्ली ते दिल्ली प्रवास करून सलग दोन वर्षे राष्ट्रपती पुरस्कार मिळवणाऱ्या

* * * * *

संकटी पावावे निर्वाणी रक्षावे सुरवरवंदना ॥ ६ ॥

तळ्याकाठी

- संदीप खरे

"...त्यापेक्षा अशा एखाद्या तळ्याकाठी बसलं तर? जिथं आनंद बाहेरून पकडायचा, कमवायचा नाही... तर आपल्याच आतलं दार उघडून त्याला आपल्या आतूनच मोकळं होऊ द्यायचं आहे! ..."

अनेकदा तुकोबा 'भंडाऱ्या'वर जाऊन बसायचे. ते केवळ घरात बायका-पोरांची कटकट होते एवढ्यासाठीच? "वृक्षवल्ली आम्हा सोयरे" म्हणताना ते लिहितात "तुका म्हणे होय। मनाशी संवाद। आपुलाचि वाद। आपणासि।।" अवघ्या काही शब्दांत साऱ्या विजनवासाचं नेमकं इंगित! विचार केल्यावर जाणवतं - खरंच कुठं आहे हा मनाशी संवाद? स्वतः मधलं खरं-खोटं तपासणारा हा अगदी मोकळ्या मनानं केलेला "आपुलाचि वाद आपणासि" आहे तरी कुठं?

काय अवस्था करून घेतल्येय ना आपण स्वतःची! प्रगती, संपत्ती, स्पर्धा यांतून ही सिमेंट-काँक्रीटची जंगलं उभी राहिली केवळ आणि आपण त्यात भरकटलेले सारेजण! कानावर कुठला आवाज नाही, असा एक क्षण जात नाही... मग ती पहाट असो, सकाळ-दुपार असो वा मध्यरात्र! रहदारीचे आवाज, विनाकारण आणि अखंड वाजविल्या जाणाऱ्या हॉर्न्सचे आवाज, घरातल्या रेडिओ-टीव्हीचे आवाज, उत्सवांमध्ये, प्रत्येक जयंती-मयंतीला उभ्या राहणाऱ्या लाऊडस्पीकरच्या भिंतीचे आवाज, प्रचारांचे आवाज, स्वतःचं प्रदर्शन मांडणाऱ्या भक्तीचे, उपासनांचे आवाज... आणि हे सारं काही कमी म्हणून अगदी झोपेतही मनात, मेंदूत चालू असलेल्या कल्लोळांचे अखंड आवाज.

असं वाटतं की, जगण्याचाही एखादा रिमोट कंट्रोल असायला हवा होता. कोलाहलामध्ये भिरभिरून जायला झालं की, थोडा वेळ का होईना, पण त्यातलं 'पॉज'चं बटण दाबावं!

माझ्या मते हे 'पॉज'चं बटण म्हणजेच कवी अनिलाची ही आजची कविता! दहा ओळींमध्ये एका

तळ्याच्या काठावरचं हे स्केच! हे स्केच खरं तर त्या गोष्टीचं नाही. तिथल्या शांततेचं, वातावरणाचं आहे. इथं शांतता स्वतःच थकून निवाऱ्याला येते, गळणारं पान सळसळ आवाज करत नाही, मासळीसुद्धा उसळीचा नाद होऊ देत नाही आणि बगळा एका पायावर एखाद्या हटयोग्यासारखा निःसंग उभा आहे! हा पॉज आहे! दृश्य दिसतायत, आवाज गायब आहे. सारं काही निवळशंख दिसतंय. हे असंच्या असं टिपायचं, यात मिसळायचं तर इथं श्वासांचा आवाज होऊ द्यायचा नाही. इतकंच काय, हालचालींचा, अगदी उघड-मिट करणाऱ्या पापण्यांचाही आवाज होऊ द्यायचा नाही! इथं नुसतं असायचं आहे!

सुरवातीला तर अगदी विचित्र वाटेल... सवयच नाही ना अशा शून्य शांततेची... आणि मग थोडासा कंटाळा... मग कदाचित मूर्खपणाचं वाटू लागेल... "काय हे... नुसतं वेड्यासारखं बसलोय आपण! वेळ चाललाय फुकट... सेकंदांचे पैशांत, यशात रूपांतर होत नाहीए!" भीतीसुद्धा वाटेल... पण अगदी काहीच वेळ... ! जळातला हिरवा गाळ निळ्याशी मिसळून जावा, तशी ही शांतता लपेटून घेईल! सगळे विचार कालचे, आजचे, उद्याचे, घराचे, ऑफिसचे, राजकारणाचे, समाजाचे, अगदी सगळे सगळे विचार धुळीसारखे हळूहळू खाली बसू लागतील! असं वाटू लागेल की, अगदी जन्मापासून डोक्यावर असलेलं विचारांचं, आवाजांचं, काळाचं ओझं कुणी खाली उतरवून ठेवलं आहे!

हे असं काही होण्यासाठीच आपण पिकनिकला, आउटिंगला जात असू का? पण तिथं गेल्यावरही जंगलात, गड-किल्ल्यांवर मोठमोठ्यानं रेडिओ लावण्याची, गोंगाटाची कशी ही तऱ्हा आपली! त्यापेक्षा अशा एखाद्या तळ्याकाठी बसलं तर? जिथं आनंद बाहेरून पकडायचा, कमवायचा नाही... तर आपल्याच आतलं दार उघडून त्याला आपल्या आतूनच मोकळं होऊ द्यायचं आहे! हलकं हलकं व्हायचं आहे...

धागा

- कुंदा मुळे

मीच बरोबर पाहिजे, हा अट्टाहास का?

मी तर एक क्षुद्र जंतू

मी तर एक जीर्ण तंतू

जोडणार कोणाला?

जोडताना स्वतःच तुटणारा

तुकड्या तुकड्यांना जोडत

चिंध्या चिंध्यांचा गुंता सोडवत

आडव्या उभ्या धाग्यांनी

उबदार गोधडी बनवली

ऊब का लागत नाही?

शोधताना कारण सापडले!

मायेचे अस्तरच लावायचे राहून गेले

पुढे भरजरी वस्त्राशी मैत्री केली

तर त्याची जरच खोटी निघाली

जीर्ण-शीर्ण तुकडे शिवले गेले

कधी रफू केला कधी ठिगळ लावले

पण काही उपयोग झाला नाही

सगळे आल्या वाटेने फाटत गेले

मी तरी किती तग धरणार

निर्जीव धाग्यांनी कोणाकोणाला जोडणार

गाठी गाठी मारून, धागा धागा जोडून

मीच मला लांबवत आहे

पक्केपणाची ग्वाही देऊन

स्वतःलाच फसवत आहे

मग कुणास ठाऊक काय काय होईल...
शांततेच्या या तळ्यात बसून राहताना आतूनच काही
अभावितपणे उमलू लागेल! नाद, स्पर्श, रूप, गंध, चव
यांचे खरे खरे अर्थ कदाचित आकळू लागतील. चकवा
लागलेले पाय - ज्या जागी तू उभा आहेस, तिथंच "तू
आहेस", असं सांगू लागतील आणि जन्मभर काहीतरी
शोधत राहण्याची, वणवण करण्याची आसक्ती, सारा
प्रवास त्या क्षणीच थांबून जाईल... आणि मग
कदाचित पाखरं गातात, तितक्या सहजपणे गळ्यात
गाणं येईल... वाऱ्याइतके नैसर्गिकपणे श्वास येऊ-जाऊ
लागतील, मजेत डुलणाऱ्या लता-वेलींसारखी
आयुष्याची लय सापडेल... अंगात भिनेल. शब्दावाचून
स्वतःशी इतकं प्रामाणिक, नितळ बोलताना 'शब्दांच्या
पलिकडले' काही प्रकाशेल आणि "अरे अरे ज्ञाना
झालासि पावन"चा घोष आनंदविभोर होऊन मनात
उसळू लागेल!

शांततेच्या गर्भातून अवतरलेल्या शब्दांच्या मग
'गाथा' होतील आणि पाहता पाहता 'तुकोबा'चा 'विठोबा'
होऊन जाईल...! अशा एखाद्या तळ्याच्या काठी बसलेला
'मी' मला पाहायचा आहे; फार फार दिवसांपासून...
नव्हे - कदाचित फार फार जन्मांपासून!

(साभार - www.marathiradio.com)

*****

तरीही असेच पुढे जायचे आहे

शिवल्यासारखे करायचे आहे

शिवण शिवली जातच नाही

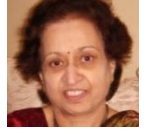
कारण मागे गाठच नाही

***

आरंभापूर्वी...

- मनीषा पंडित

"...रिकाऱ्या वेळात जुऱ्या आठवणींना ढनात फेर धरायची संधी ढिळते... ढन ढग असं अस्वस्थ होतं तेव्हा संगीताचा खजिना उपयोगी येतो. त्या खजिन्यातलं एखादं खास गाणं ऐकताना ढन भूतकाळात हरवून जातं..."

श्री गणेशाय नढः

कित्येक वेळा आपण नवीन गोष्ट सुरु करणे उगीचच लांबणीवर टाकत रहातो. नवीन वर्षाच्या सुरुवातीला केलेले निश्चय, रोज डायरी लिहिणे, नवीन काही शिकणे अशा गोष्टी. प्रत्यक्ष सुरुवात करण्यापूर्वी कुठली तरी काल्पनिक शंका, भय ढनाला ग्रासते... अन् खुळ्या कल्पना. म्हणजे वय, कोणत्या वयाला काय शोभतं ते कुणीतरी ठरवलेलं, लहानपणापासून कानावर पडलेलं असतं... शिवाय कुटुंबातल्या आपल्या नात्यानुसार असलेल्या अपेक्षा, जबाबदाऱ्या, कधी वाजवी कधी अवाजवी... इतरांच्या आपल्याकडून अपेक्षा असे काहीतरी विचार पायात ढणाढणाच्या शृंखला होऊन ढागे ओढतात. कंटाळवाणे काम पुढे ढकलताना ढात्र आपली कल्पकता कामी येते... कोणतं काम अधिक तातडीचं ते बदलत रहातं... त्यावेळी आपण स्वतःची फसवणूक नकळत करतो.

हळूहळू प्रौढत्व येतं... कितीही तरुण दिसायचा प्रयत्न केला, चिडत, त्रासत, कंटाळत पांढरे केस रंगवत राहिलं तरी ते येतं... आधी आन्टी नि ढग आजी म्हणूनच सर्ास संबोधलं जातं. भेटणारे सारे आपल्या ढुलांच्या वयाचे असतात आता सगळे "तब्येत बरी आहे ना?" अशी आस्थेने चौकशी करतात... इतके दिवस जे 'कुणीतरी' काय म्हणेल म्हणून आपण बावरतो ते सारं आपल्या ढनातच, आपणच निर्माण केलेलं हे एक दिवस लक्षात येतं. आजूबाजूचं जग झपाट्याने बदलण्यात गर्क असल्याचा जाणवतं. बघता बघता आपण ज्येष्ठ नागरिक झालो. आता कशाला

कोणाची भीती बाळगायची? उरलेल्या दिवसात आपण सगळी राहून गेलेली हौस पुरी करायला हवी...

एक दिवस टी.व्ही.वर 'ओपराच्या शो'वर ढोठ्या अपघातानंतर खचून न जाता आपल्या ढुलांसाठी धीराने जगणारी आया बघते, अंधत्व आल्यावरही लिखाण चालू ठेवून पुस्तके प्रसिद्ध करणाऱ्या लेखिकेबद्दल ढासिकात वाचून स्फूर्ती येते. केवढ्या आपत्तींवर ढात करून प्रतिकूल परिस्थितीत आपलं ध्येय साधणारी लहान ढुले बघितली की आपण काहीतरी सबबी काढत वेळ वाया घालवला याची लाज वाटते. ढग लग्नाआधी आईने क्वचित काम सांगितलं की 'थांब ना, थोड्या वेळाने करते, एवढं पुस्तक वाचून होऊ दे...' असं करायची सवय झालेल्या ढला 'नाही ग, आता लगेच उठ आणि आधी कर बघू...' असं दरडावून सांगणारा आवाज आता ढाझाच असतो अन् एक दिवस धडाडी करून पहिलं पाऊल उचललं की आपण इतके दिवस वृथा बाऊ केल्याचं लक्षात येतं अन् दुप्पट जोढाने वाटचाल सुरु होते... छोट्या गोष्टी करताना ढोठी साहसे करण्याचा आत्मविश्वास रुजू लागतो... पण ते पहिलं पाऊल उचलणं ढहत्वाचं. म्हणूनच आपण प्रत्येक गोष्टीच्या सुरुवातीला देवाचे आशीर्वाद घेतो, अनुभवी लोकांचा सल्ला विचारतो.

लेख लिहायचा म्हणजे ढाझं ढनातल्या ढनात किती दिवस स्वतःशी द्वंद्व चालतं. कोणाला वाचायला आवडेल असं आपल्याला लिहिता येईल का? एखादी कल्पना सुचते पण ढाझं त्या चिऊ काऊच्या गोष्टीत असतं ना तसं, "थांब आधी स्वयंपाक करते, किचन स्वच्छ करते, ढग बसेन लिहायला", तेवढ्यात कुणाचा फोन येतो, ढग झोपायची वेळ, उधा बघू... असं म्हणत त्या कल्पनांना खोळंबून ठेवायचं. दुसऱ्या दिवशी आणखी काहीतरी उपटतं... एका कामातून दुसरं. अन् ढला आठवतं ते गाणं. "कारल्याचा वेल लाव गं सुने, ढग जा आपल्या ढाहेरा..." कितीतरी कल्पना अशा ढनाच्या कोपऱ्यात सारून ठेवलेल्या...

प्रत्येकाचा दृष्टीकोन नाट्याप्रमाणे निराळा अन्
व्यक्तिमत्त्वाचा वेगळा पैलू दाखवणारा. आपल्या कला

"शंकर म्हटले की आठवते, ते शिवाचे तांडवनृत्य आणि नृत्य म्हटले की सूर, ताल, नाद आणि लय हे आलेच ना? ही लय त्यातली आहे. लय म्हणजे नाश-विनाश पावणे नव्हे, तर तादात्म्य! आयुष्यातला प्रत्येक क्षण आणि प्रत्येक पाऊल टाकताना जीवनाशी लय साधत टाकणे, म्हणजे खऱ्या अर्थाने जीवन जगणे. हीच आहे शिवाची भक्ती...!"

नयनरम्य संध्याकाळ

- सायली मोकाटे-जोग

"...क्षणभर आम्ही स्तिमित झालो आणि पुढच्याच क्षणी आनंदाने अक्षरशः नाचू लागलो. निसर्ग आपली अप्रतिम कला खुल्या आभाळी रंगवत होता. आम्ही ती कैमेरामध्ये पकडण्याची खटपट करत होतो... देहभान विसरून त्या रंगांच्या खेळात आम्ही रममाण झालो..."

"केल्याने देशाटन, पंडित मैत्री सभेत संचारण, मनुजा चातुर्य येतसे फार!" फिरण्याची मनस्वी आवड. मार्च २००८ ची गोष्ट. टोरोंटो पिसर्सन आंतरराष्ट्रीय विमानतळावर उतरताना खालच्या शुभ्र बर्फाच्छादित कॅनडाचं दर्शन झालेलं. एप्रिलमध्ये कॅनडा वंडरलंड, CN Tower, नायगरा या ठिकाणी भेटी झाल्या. मे मध्ये टोरोंटो 'सेंट्रल आयलंड'च्या भ्रमंतीचा योग आला.

'ऑन्टोरिओ लेक' म्हणजे कॅनडा आणि अमेरिका या दोन देशांच्या सीमांना लागून असणारं एक विस्तृत असं सरोवर. कॅनडाच्या बाजूचं टोरोंटो हे लेकला लागून असलेलं शहर. या टोरोंटो शहरास बिलगून असणारी आणि दक्षिणेला विशाल ऑन्टोरिओ लेकच्या पाण्यावर तरंगणारी लघुतम द्वीपे म्हणजेच 'सेंट्रल आयलंड'.

रविवाराचा तो दिवस उगवला - एक प्रसन्न भाव, स्वच्छ ऊन आणि निरभ्र आकाश घेऊन. मी, विभा आणि शैली सुट्टीची सकाळची कामे आटोपून दुपारनंतर 'सेंट्रल आयलंड' फिरण्यासाठी म्हणून निघालो. कॅनडाची सार्वजनिक वाहतूक खूपच नेमकी आणि सोयीस्कर आहे. ऑफिसकरिता आम्ही टोरोंटो ट्रान्झिट कमिशन (TTC)चे मासिक पास काढलेले. हे पास बस, ट्राम, भुयारी रेल्वे सगळ्यांना चालत. मी राहत होते तिथे जवळच Eglinton East हे TTC स्थानक होते. त्या रेल्वे स्थानकावरून आम्ही निघालो. क्वीन स्टेशनवर दक्षिणेकडे जाणारी (Southbound) गाडी पडकून साधारण साडेचार वाजता आम्ही युनियन स्थानकावर उतरलो. सेंट्रल आयलंडच्या बोटी जिथून

निघतात त्या साऊथ हार्बर या ठिकाणी चालत येऊन पोहोचलो. पूर्वकडचं Ward's Island, पश्चिमकडचं Hanlan's Point आणि मधलं Central Island अशा ३ टोकांना जाणाऱ्या बोटी उभ्या होत्या. सेंट्रल आयलंडच्या बोटीवर चढलो.

थोड्याच वेळात हिरवीगार वनराई दृष्टीपथात दिसू लागली. आयलंडवर उतरलो. स्वाभाविक सौंदर्य आणि नैसर्गिकतेने चहुबाजूंनी हिरवा साज चढवलेली ती धरित्री खूप मोहक वाटत होती. लहान झाडी, अनेक मोठे वृक्ष तर होतेच. पण त्याबरोबर सुंदर, रंगीत फुलांच्या सजावटीने आयलंडचा दर्शनी भाग नटला होता. नकाशा बघून चालण्याची दिशा निश्चित करत होतो तोच पलीकडे झोपाळे दिसले आणि आम्ही तिघी त्या दिशेकडे वळलो. समोर घनदाट झाडी, पायाखाली हिरवाई, बाजूला Long Pond नावाचे तळे

- त्यातले सुंदर, दिमाखदार हंस तळ्याची शोभा आणखीनच वाढवत होते. शुभ्र हंसांबरोबरच बदकं आणि गींज यांची सोबत चाललेली लुडबुड... आणि यासर्व अनुभूतीमध्ये आम्ही घेतलेले मुक्त झुले. काय

वर्णन करावं!

'इटकाझाडुझी' अशा गंमतशीर नावाची कुल्फी घेऊन आम्ही पुढे निघालो. आजूबाजूची विविध रंगांची पाने, फुले, पाखरे, छोटीछोटी खेळांची ठिकाणे बघत पुढे चालत राहिलो. छोट्या पुलावरून चालत आम्ही पोहोचलो ते एका सुंदर बागेसमोर. बाग खूपच आखीव रेखीव आणि देखणी होती. वेगवेगळे कोरीव पुतळे, छोटी पाणतळी, कारंजी, सुरेख कातरलेल्या झाडांची वेलबुट्टी, रंगीन फुलांचे असंख्य बहर यांनी ती बाग खुलून आली होती. तिथे कडेला असलेल्या तळ्यात काही लोक मासेमारीचा आनंद लुटत होते. बागेमधून चालत आम्ही आयलंडच्या दक्षिणेकडे पोहोचलो तेव्हा संध्याकाळचे सहा वाजून गेले होते. आयलंडवर

फिरण्यासाठी मिळणाऱ्या सायकलीची वेळ बंद झाली होती. तसेच पुढे लेककडे वळलो.

समोर शानदार क्षितीज दिसणारा ऑन्टोरिओ लेकचा एक स्वच्छ किनारा. सूर्यास्ताला अजून बराच वेळ होता. क्षितिजावर रंगांची मुक्त उधळण. दूरवर पाणीच पाणी आणि हा किनारा. अगदी अबोल होऊन फक्त बघत राहावं. आम्ही वाळूचा किल्ला बनवला. नंतर पाण्यात उतरलो. थंडगार पाणी. अगदी लहान होऊन खेळलो... सव्वासात वाजत आले होते. दुपारपासून स्वच्छ ऊन होते. पण आता अचानक आकाश ढगांनी भरून आले. दूरवर क्षितिजावरून मोठ्ठी वीज चमकली. कदाचित तिला हेवा वाटून आमचा फोटो काढण्याची इच्छा झाली असणार! ती जणू पाण्यातून उगवली आणि एकदम आकाशाकडे झोपावली. क्षणभर उरात धडकी भरवून गेली.

आम्ही किनाऱ्यावरून निघालो आयलंडच्या पश्चिम टोकाकडे (Hanlan's Point). कधी पाण्यात तर कधी वाळूत असे लांबवर चालत दुसऱ्या टोकाकडे आलो. आजूबाजूला कोणी नाही. अगदी एकटे आणि आनंदी असे आम्ही तीन जीव. आठ वाजले आणि पावसाला सुरुवात झाली. मोठे मोठे थेंब आणि गरजणारा वारा. पळत जाऊन एका विशाल मेपल वृक्षाखाली आडोसा घेतला. पावसाचा जोर कमी झाला तसे दुसऱ्या एका वाटेने अंदाजाने परत फिरलो. वाटेत थोडे लोक दिसत होते. मघाशी किनाऱ्यावरून जेथून चालायला सुरुवात केली होती त्याच ठिकाणी पुन्हा एकदा पोहोचलो तेव्हा पावणे नऊ झालेले. रेस्तरूममध्ये जाऊन ताजेतवाने होऊन बाहेर आलो.

बघतो तर अहो आश्चर्यम्! पाऊस थांबला होता. दाटलेले ढग नाहीसे झाले होते आणि आकाशात दोन गडद इंद्रधनुष्ये उमटली होती. बरोबर मध्यभागी सूर्याची किरणे अडलेली आणि अर्धगोलाकार इंद्रधनुष्यांचे दोन भाग झालेले. किनाऱ्यावरून दोन बाजूंना सोनेरी-केशरट-जांभळ्या रंगांच्या त्या आकाशावरची ही चमकदार दुहेरी इंद्रधनुष्येची कमान आणि त्याचे पाण्यावर पडलेले प्रतिबिंब!! सूर्यास्तावेळच्या गंभीर पण नितळ शांततेतले ते तेजस्वी दृश्य! क्षणभर आम्ही स्तिमित झालो आणि

पुढच्याच क्षणी आनंदाने अक्षरशः नाचू लागलो. निसर्ग आपली अप्रतिम कला खुल्या आभाळी रंगवत होता. आम्ही ती कॅमेरामध्ये पकडण्याची खटपट करत होतो. साक्षात कालिदास जर इथे असता तर मेघादूतासारखेच दिव्य काव्य जन्मले असते असाच जणू माहोल. देहभान विसरून त्या रंगांच्या खेळात आम्ही रममाण झालो. नजर हटत नव्हती. त्या दृश्याकडे अतृप्तासारखे बघतच आम्ही सेंट्रल आयलंडच्या दक्षिण टोकाला असणाऱ्या Y ब्रीजकडे आलो.

लक्ष क्षितिजावर. अगदी या टोकापासून त्या टोकापर्यंत... सव्वानऊ वाजत आले तसे अंधारून आले. अंधाराची छटा ल्यालेले ते गडद निळे-काळे पाणी आणि अफाट आकाश! क्षणभर आपल्याच क्षुद्रतेची जाणीव झाली. इतक्यात दूरवर एक जहाज चमकलं आणि मन गाऊ लागलं... "अनंत अमुची ध्येयासक्ती, अनंत अमुच्या आशा... किनारा तुला पामरा!"

रात्र झालेली. परतीसाठी वळलो. लांबवर दिव्यांनी चमकणारा CN Tower दिसत होता... मानवनिर्मित मोहनगरीची निशाणी! परतीच्या बोटीसाठी चालतच आयलंडच्या दर्शनी भागाकडे आलो तेव्हा रात्रीचे दहा वाजले होते. पुढ्यात टोरोंटो शहर लक्ष दिव्यांनी उजळून निघालेले. रात्रीच्या वेळी पाण्यावर आपल्याच श्रीमंतीचा दिमाख मोठ्या खुबीने मिरवत ती नगरी लुभावून टाकत होती. CN Tower वर खास दिवाळी चालू होती. बोटीवर चढलो. मोहक गार वारे अंगावर घेत पुढे डेकवरून समोरचे सारे दृश्य मनात साठवत पोहोचलो हार्बर पॉईंटवर. रात्रीचे साडेदहा झालेले. वेगाने ट्रेन पकडली आणि नेहमीची यात्रा करत साडेअकराला घरी पोहोचलो.

मी गादीवर पडले. दुहेरी इंद्रधनुष्या नयनमनोहर क्षण परत एकदा डोळ्यांसमोर तरळला. निसर्गराजाची भू-आकाशातली रंगांची किमया आणि मानवनिर्मित झगमगती दुनिया या संगमाचा मनोमन अनुभव घेत असतानाच थकल्याची जाणीव झाली आणि मी अलगद निद्राधीन झाले....!

*****

पती, पत्नी आणि इंटरनेट

- निषाद कान्हेरे

नवरा : (गाणं गात - मेरा जीवन कोरा कागज कोरा ही रेह गया.....) (जोरात ओरडत) ए, अगं ऐकलंस का?

बायको : (खेकसत) काय कटकट आहे हो?

नवरा : (घाबरत) नको राहू देत. आयला अण्णा सांगत होते तेव्हाच. "शिंच्या सुरुवातीपासूनच बायकोस कंट्रोलमध्ये ठेव हो..." पण लग्न झालं तेव्हा ही बारीक होती आणि सुंदरही, मग काय तिकडेच गेला सगळा कंट्रोल आमचा... आणि हिने घेतला फायदा त्याचा, बरं जाऊ देत त्या गोष्टी. नाही म्हणजे सुंदर अजूनही आहे हो पण जाडीचं काय कराल?

बायको : (आतून बाहेर येत येत) जाऊ देत कसं? काय झालं ते सांगा आता आणि काय पुटपुटताय?

नवरा : काही नाही, अगं! उद्या तरी डबा मिळेल का ऑफिसला?

बायको : बघते, वेळ मिळाला तर देईन, सध्या खूप महत्वाचं काम चालू आहे आणि गेले २-३ दिवस जागरण पण होत आहे.

नवरा : जागरण? ते कशाला?

बायको : अहो, १-२ दिवस नांगरणी चालू आहे रात्रीची, मग खुरपणी आणि मग फवारणी, की झालं.

नवरा : पण रात्रीची ही कामं तर माझी आहेत ना? आ आ आ आ आ (कोपऱ्याला कोपर मारत)

बायको : ईश, चावटच आहात तुम्ही बाई.

नवरा : मग मला सांग तू हे काय बडबडते आहेस?

बायको : अहो! काही नाही, ४-५ दिवसांपूर्वी शेत घेतलं आहे.

नवरा : शेत???? काय वेड बिड लागलं आहे का? तू कधी घेतलंस शेत वगैरे आणि मला कसं काहीच माहीत नाही? ही सगळी काय भानगड आहे? मला नीट समजेल अशा भाषेत सांगितलंस तर बरं होईल.

बायको : अहो! माझं कुठे एवढं भाग्य? तुमच्या बजेटमध्ये बसेल का शेत वगैरे काही? बाबा म्हणाले

होते चांगलं मोठं फार्म, प्रॉपर्टी असणारा मुलगा बघेन तुझ्यासाठी म्हणून... कसलं काय? तुमचं साधं एफ. बी. वर अकाऊंट पण नाही.

नवरा : काय? एफ. बी.? हे काय नवीन प्रकरण आता? तू काय करतेस ते काही कळत नाही बघ. ए बाई, तू काही कुठून लोन वगैरे घेतलं नाहीस ना शेतासाठी?

बायको : अहो, म्हणून म्हणते बऱ्याचवेळा की कंप्युटर शिका म्हणून. सगळ्या अपूर्ण इच्छा पूर्ण होतात.

नवरा : काय? आता कॉम्प्युटर तुझ्या कुठल्या अपूर्ण इच्छा पूर्ण करतो आहे? हे काय आहे एफ. बी.? ते आधी सांग.

बायको : अहो, एफ. बी. म्हणजे फेसबुक. ऑर्कुट कसं आहे तसं फेसबुक. कम्युनिटी आहे इंटरनेटवर.

नवरा : आता हे ऑर्कुट काय आहे? आणि कुठल्या भाषेतला शब्द आहे हा? ऑर्कुट म्हणे ऑर्कुट.

बायको : अरे देवा, कर्म माझं, तुम्ही ना अगदी माठ आहात कॉम्प्युटरमध्ये. म्हणजे त्या फेसबुकवर असं शेत वगैरे विकत घेता येतं, त्याला 'फार्मविला' गेम

म्हणतात. वेगवेगळी फुलं, झाडं लावायची, सॉलिड धम्माल येते तिकडे. बाजूची आरती आहे ना तिने शिकवलं सगळं मला.

नवरा : अरेरे! त्या आरतीला नाही काम-धंदे... तिचं लग्नाचं वय केव्हाच गेलं सरून, तरी घोडी बसलीय घरात. तिला काय त्या शेतातला शेतकरी हवा आहे का लग्नाला? तिला म्हणावं लग्न जमव त्यापेक्षा ऑनलाईनच.

बायको : मस्करी नका करू? पण लग्नसुद्धा जुळवली जातात इंटरनेटवर. आहात कुठे तुम्ही?

नवरा : बाप रे, जग चाललंय तरी कुठे? एकूण काय तर तुम्हाला त्या खोट्या खोट्या शेतात मज्जा येते

तर... आणि तिथलं पीक पिकवण्यासाठी तुम्ही घरातल्यांचं डोकं पिकवता?

बायको : खूपच मज्जा येते, तुम्हाला दाखवू का शेत माझं, आणि बघा मी काय काय विकत घेतलं आहे ते.

नवरा : नको, अजिबात नको, त्यापेक्षा आपल्या चि. वैभवला बोलव आणि जेवायला बसुया सगळे. कुठे आहेत आपले चि. वैभव?

बायको : तो बसला आहे आपल्या आतल्या कॉम्प्युटरवर. मैत्रिणींशी गप्पा मारत. त्याला डिस्टर्ब करू नका. नाही तर चिडेल तुमच्यावर, आणि मग मला सांगू नका तो तुम्हाला काही बोलला तर कालच्यासारखं... समजलं?

नवरा : काय एक एक नमुने आहेत घरात? वैभव आतल्या कॉम्प्युटरवर आणि ही बाहेर लॅपटॉपवर. परमेश्वरा बघतो आहेस ना रे? सहन होत नाही पण सांगता मात्र येतंय. उचल लवकर आता. अरे, मला नाही हिला उचल लवकर. बरं मग आपण दोघं बसुयात, तो बसेल मागाहून, उद्या सकाळी उठून ऑफिसला जायचं आहे मला.

बायको : हो माहीत आहे, दररोज ऑफिसलाच जाता ना उठून की कुठे शेण खायला जाता? आणि हो पिझ्झाची ऑर्डर दिली आहे, येईलच इतक्यात. कळ काढा थोडी.

नवरा : पिझ्झा? अगं ह्या आठवड्यात तिसऱ्यांदा खातो आहे पिझ्झा. आपलं वजन बघितलं का? काय तो कपड्यांचा साईझ? परवा कपडे टाकले धुवायला तर लाँड्रीवाला म्हणतो आम्ही तंबूची कापडं धुवत नाही म्हणून.

बायको : आणि तुम्ही जसे खूपच मेनटेन्ड आहात हो? परवा आपला धोबी सांगत होता साहब अब ४० की पेंट पेहेनते है.

नवरा : आयला त्या भैय्याला बंद करून टाक ताबडतोब. माझी वाढलेली कंबर दिसते काय? आणि काय गं तुम्ही बायकांनी कधी नोटीस केलं आहे का की हे सगळे भैय्ये प्रत्येकाच्या घरी जाऊन काय म्हणतात ते? "मेमसाब, कपडा निकालके रखो, मैं उपर जाके आता हूँ, देर हो जाता है फिर", आणि

एवढं ऐकून कोणीच ऑब्जेक्शन घेत नाही. बरं ते मरू देत, जेवण बनवायला काय धाड भरली होती तुला?

बायको : अहो, ट्रॅक्टर घेतला ना मी नवीन माझ्या शेतात म्हणून उशीरच झाला बाई सगळ्याला. पण एकदाचा ट्रॅक्टर आला गं बाई माझ्या शेतात.

नवरा : ट्रॅक्टर घेतलास का? कर्म माझं. अशी एखादी कार घेता येत असेल घेऊन टाक आणि आपण सगळे फिरू त्यातूनच. ए बाई, तुझं पुराण बंद कर, सॉलिड भूक लागली आहे. कधी येणार हा पिझ्झा?

बायको : ओ काय सारखं भूक भूक? दररोज गिळताच ना? खाण्याव्यतिरिक्त बरंच काही असतं हो आयुष्यात. मी आज दुपारी स्ट्रॉबेरी लावली आहे, आज रात्रीपर्यंत होईल ती तय्यार.

नवरा : स्ट्रॉबेरी? मुंबईत आणि तेही आपल्या घरात? बाल्कनीमध्ये फक्त तुळस आहे आणि त्याला काही स्ट्रॉबेरी येणार नाही. मुळात मुंबईतल्या प्रदूषणात तुळस जगली तरी खूप झालं. मुंबईकरांना खास ट्रीप काढावी लागते महाबळेश्वरला स्ट्रॉबेरी खायला. त्यांना फक्त कोल्ड-ड्रिंक प्यायचा स्ट्रॉ आणि तूप कढवल्यावर उरते ती बेरी माहीत आहे.

बायको : वाह! महाबळेश्वरला गेलो नाही ना कित्येक महिन्यात? मस्त स्ट्रॉबेरी, ब्लूबेरी, मलबेरी, आणि...

नवरा : सुदेश बेरी.

बायको : ओ, काही काय बडबडताय?

नवरा : (स्वगत) चला ही स्ट्रॉबेरी बघत बसली म्हणजे मग महाबळेश्वरला स्पेशल जायला नको, हे एक चांगलं आहे. अगं मी तेच म्हणतोय की सुदेश बेरीला ठेव तुझ्या शेतात बुजगावणं म्हणून, नाहीतरी चालतोय कुठे तो सध्या इंडस्ट्रीमध्ये...

बायको : काय म्हणालात?

नवरा : काही नाही, बरं परवा रक्षाबंधन आहे तर राख्या आणल्यास का?

बायको : अहो, आणणारच होते पण मग कालंच एक नवीन वेब-साईट मिळाली, त्यावरून ऑनलाईन राखी बांधता येते आपल्या भावाला, आणि मग तोही तिकडून मला ओवाळणी देईल आणि तेही ऑनलाईन...

नवरा : ऑनलाईन ओवाळणी? ती कशी काय?

बायको : मी त्याला त्या वेब-साईटवरून राखी पाठवणार आणि ती त्याने प्रिंट करून हातावर टॅटूसारखी चिटकवायची, सिम्पल! मग तो मला ओवाळणी माझ्या बँक अकाऊंटला ट्रान्स्फर करेल. आहे की नाही आधुनिक रक्षाबंधन?

नवरा : नमस्कार तुला, अरे सणांमध्ये तरी हा ऑनलाइन प्रकार आणू नका गं!

बायको : अहो, काळाप्रमाणे चालायला नको का आपण?

नवरा : (दुर्लक्ष करत) पिझ्झा कसा नाही आला अजून? फोन लाव त्याला आणि विचार त्याला काय झालं ते.

बायको : फोनची काही गरज नाही, मी ऑनलाईन ऑर्डर दिली होती, आता बघते कुठपर्यंत आला आहे ते? स्टेटस बघणं म्हणतात त्याला.

नवरा : वा, म्हणजे तो माणूस दिसतो का आपला पिझ्झा असा उचलून आणतो आहे ते?

बायको : गप्प बसा, उगाच माझी थट्टा करू नका. काहीतरी प्रॉब्लेम दिसतो आहे वाटतं ह्या पेजवर, काही कळत नाही आहे इथे.

नवरा : चि. ना बोलावू का आपल्या? थांब आलोच त्याला घेऊन.

बायको : अहो, जाताय कशाला एवढं, च्याटवर असेल तो, इकडून मेसेज करते त्याला, येईल लगेच तो.

नवरा : धन्य झाली तुमच्यापुढे, तुमचे दिवसभराचे सगळे विधी पण ऑनलाइन असतात का? का ती सोय झाली नाही अजून?

बायको : टोमणे कळतात बरं! नुसतं हेच नाही तर माफिया वॉर पण खेळता येतं, आपला वैभव त्यात एकदम एक्सपर्ट आहे.

नवरा : अरे देवा, काय चालू आहे माय-लेकांचं. परवा मला म्हणतो बाबा तुमची ऍटिट्युड लेव्हल काय आहे, मी म्हटलं प्रगती पुस्तक घेऊन ये तर म्हणाला समजली लेव्हल आणि बाहेर पळून गेला.

बायको : किती गं हुशार माझा तो लेक, खूप विनोदी होणार बघा तो.

नवरा : हो सोंगाड्याच होईल बघ. बरं ते जाऊ दे, जरा ते पिझ्झाच बघ काय झालं ते. मघापासून चाललं आहे तुझं फेसबुक फेसबुक! बुक-फेस आपलं... बुक पिझ्झा फास्ट, ही प्रचंड भूक फेस करून तोंडाला फेस आला आहे माझ्या.

बायको : हं कळलं काय प्रॉब्लेम झाला ते, अहो काय वेडी आहे मी? मी नुसतीच ऑर्डर दिली, कन्फर्म केलीच नाही, ऑर्डर गेलीच नाही त्यांच्याकडे, आता करते २ मिनिटांत. थोडी कळ काढा अजून.

नवरा : च्यायला (२-४ शिव्या देत दात-ओठ खात), बरं मला सांग तुझ्या शेतात काय काय पिकवलं आहेस ते तरी बघू.

बायको : हं...! आता कसं, शहाण्यासारखं विचारत आहात. या इकडे, माझी प्रॉपर्टी टूर करवते तुम्हाला.

नवरा : कपाळ माझं, हिला कोणीतरी आवारा रे. अगं मी एवढ्यासाठी विचारलं की पिझ्झा येईपर्यंत जर कणसं, फळं वगैरे काही मिळाली तर तेवढाच पोटाला आधार गं !!!!!!!!!!!!!

बायको : काही तरी उगाच चिडवू नका मला. बरं अगदीच कंट्रोल होत नसेल तर तूप-साखर पोळी देऊ का?

नवरा : तूप-साखर पोळी? अगं आपला वैभवही खात नाही ती आणि मला तूप-साखर पोळी? आणि हो, पोळी कधी केलीस तू?

बायको : ४ दिवसांपूर्वीची आहे, चालेल का?

नवरा : आता मलाच काहीतरी चमत्कार करावा लागेल.

बायको : कसला चमत्कार?

नवरा : बघच आता... (मोबाईल काढून काही बटनं दाबत, पोट भरण्याची ऍक्शन करत) हा भरलं एकदाचं पोट.....

बायको : हे काय केलंत तुम्ही? आणि भरलं कसं पोट एकदम?

नवरा : हा नवीन उपाय आहे, तुमचं कसं फेसबुक, तसं माझं "मार-भूक".....

दोघेही : आँ... !!!

*****

पु.ल.

- सुहास जोशी

"...तसेच आधुनिक काळी पु.ल. हे माझे औषध आहे. त्यायोगे आपण निरोगी आणि अगदी हसतमुख, आनंदी होऊया. दमयंतीच्या भाषेत थोडा बदल करून म्हणता येईल की, पु.ल. गे औषध मजला..."

महाराष्ट्राचे पु.ल. पु.ल. देशपांडे यांचे सम्यक वर्णन मजसारख्या पामराने काय करावे? केवळ अशक्य. हो, अगोदर एक स्पष्टीकरण करतो. पु.ल. हा शब्द मी दोनदा वापरला ती काही मुद्रणाची चूक (प्रिंटिंग मिस्टेक) नव्हती तर जाणून बुजून असे केलेले होते. प्रख्यात लेखक श्री. दि. वि. गोखले म्हणतात की पु.ल. यांना विशेषण पु.ल. हेच आहे. अगदी बरोबर आहे. म्हटलेले आहे ना?

गगनं गगनाकारम् सागरः सागरोपमः ।

रामरावणयोरयुद्धम् रामरावणयोरिव ॥

आकाश हे आकाशासारखेच आहे, समुद्र हा समुद्रासारखाच आहे, राम-रावण युद्ध हे राम-रावण युद्धासारखेच आहे. तसेच पु.ल. हे पु.ल.सारखेच आहेत. दुसरी उपमा नाहीच. असो. पु.ल. हे सर्वाधिक प्रिय आहेत तसेच ते सर्वप्रियही आहेत. तर आज दिवाळीच्या आनंदात भर घालण्यासाठी, भरपूर भर घालण्यासाठी थोडे पु.ल. वर्णन.

हो, पुलंजी अमेरिका-वर्णनही केलेले आहेच, "जावे त्यांच्या देशा" या सुंदर पुस्तकात अमेरिकेवर तीन प्रकरणे आहेत. फारच छान. आणखी एक - कुणी निराश, हताश, दुःखीकष्टी, उद्ध्वस्त, ताण तणावाखाली असेल तर त्याने पु.ल.चे कोणतेही पान उघडावे नि प्रारंभ करावा काही क्षणातच निराशा पळून जाईल. प्राचीन काळी दमयंती आपल्या मातोश्रींना म्हणाली होती, "औषध न लगे मजला" म्हणजे "औषध नल गे मजला". नल राजा हे माझे औषध असे म्हटले होते. तसेच आधुनिक काळी पु.ल. हे माझे औषध आहे. त्यायोगे आपण निरोगी आणि अगदी

हसतमुख, आनंदी होऊया. थोडेसे का होईना मुक्त व्हावे. खरेच त्यांचे आपल्यावर अनंत अनंत उपकार आहेत. निराश मनाला त्यांनी आशेचा दीप दाखविलेला आहे. दुःखी चेहऱ्यावर हसू खेळविलेले आहे. चैतन्य उर्मी उर्जा जिद्द दिलेली आहे. दमयंतीच्या भाषेत थोडा बदल करून म्हणता येईल की, "पु.ल. गे औषध मजला"...

खरेच शरीराला किंवा मनाला यातना होत असतील तर पु.ल.चे एखादे प्रख्यात पुस्तक घ्यावे त्याचे कोणतेही पृष्ठ उघडावे आणि चमत्कार होईल बघा, होणाऱ्या यातना खरेच कमी होतील. प्रयोग करून पहा तर खरं... आज आपली छोटीशी करमणूक करू इच्छितो. आपण अवश्य साथ द्यावी ही विनंती.

बटाट्याच्या चाळीतले बाबा बर्वे म्हणजे फारच मोठी आसामी. मोठेच व्यक्तिमत्व. जनमानसात त्यांना मान फार, अतिशय विद्वान, तोड नाही. अहो, त्यांच्या विद्वत्तेविषयी काय सांगावे? त्यांना बारा भाषा येतात आणि बाराही भाषात मौन पाळता येते आहे की नाही विलक्षण?

एकदा काय झाले की पु.ल.चा फ्रीज बिघडला ताबडतोब तंत्रज्ञाला बोलाविण्यात आले. तो ह्शार होता पण काय घोटाळा आहे हे त्याच्याही लगेच लक्षात येईना. तो प्रयत्न मात्र कसून करीत होता. तिकडे सुनीताताई अधिकाधिक अस्वस्थ होत होत्या. शेवटी न राहवून त्यांनी विचारले, "काय फ्यूज इत्यादी काही गेलाय का?" पु.ल. एकदम उद्गारले, "अगं, त्याला कन्फ्यूज करू नकोस, त्याला काय करायचंय ते करू दे." पु.ल.चं भाषासामर्थ्य काही औरच...

एकदा खुर्ची किंवा लाकडाची एक वस्तू मोडली. आता हरघडी लागणाऱ्या वस्तू म्हणजे त्यांच्यावाचून अडणारच की... म्हणून ताबडतोब सुताराला बोलाविले गेले. तो आला. पण येऊन काही उपयोग झाला नाही. नुसता भिंतीशी बसून राहिला. जरा वेळाने पु.ल. आले

नि भिंतीशी बसून राहिलेल्या त्या कामगाराला म्हणाले... "का रे, बसून राहिलायस काम करत नाहीस, करवत नाही का? काय होतंय?" कामगार म्हणाला, "हो ना, काय करू साहेब, करवत नाहीये!"... म्हणजे काम करवत नाही आणि लाकूड कापायची करवत जवळ नाही... शाब्बास पु.ल., कमाल कमाल आहे...

एकदा एका आगनौकेवर (बोटीवर) पु.ल. आणि एका सिंहली माणसाची ओळख झाली. गप्पा रंगव्यात अशी अपेक्षा. पण अरेरे... त्या माणसाला मराठी वा हिंदी येत नव्हते आणि पु.ल. यांना सिंहली भाषा येत नव्हती. तेव्हा इंग्रजीतून संवाद साधायचे ठरले. बातचीत चालू झाली. अर्थात तो मनुष्य बात करत होता नि प्रत्येक वाक्याला पु.ल. चीत होत होते.

पु.ल. संधिवात नि कंपवात यांनी त्रस्त होते. पण चेहऱ्यावरचे हसू कधी मावळले नाही. मनाने शरीराने सदैव प्रसन्न असणारे पु.ल. म्हणजे आमच्यासारख्या रडणाऱ्या लोकांसाठी एक नमुनेदार चांगले उत्कृष्ट उदाहरण होय. खरोखर आपल्या दुःखाकडे हास्यवदनाने पाहणे नि त्याही परिस्थितीत इतरांना आनंदच देणे - हा पु.ल.चा सद्-गुण अत्यंत अनुकरणीय, अभिनेदनीय नि प्रशंसनीय असाच आहे.

एकदा अचानक पु.ल.ची एका समारंभाच्या ठिकाणी भेट झाली. मला अतिशय आनंद झाला. खिशात दोन बॉलपेन्स होती. एक स्नीताताईना आणि एक पु.ल.ना दिले. आत्तापर्यंतचा अनुभव असा की पेन भेट दिल्याने सर्वांनाच आनंद होत असे. आठ वयापासून ऐंशी वर्षांच्या व्यक्तीपर्यंत साऱ्यांनाच. हे मी केलेले वर्णन पण पु.ल.नी कसे केले असते सांगू? वदनि कवळ घेताच्या वयापासून ते वदनि कवळी घेताच्या वयापर्यंत सगळ्यांनाच बॉलपेन भेट मिळाल्याने आनंद होतो. पण इथे तर पु.ल.चा चेहरा पडलेला, त्यामुळे मी थोडा चक्रावून गेलो. पण पु.ल.च म्हणाले... जोशी, सध्या तुमच्या पेनचे रूपांतर 'पेसस' मध्ये झालेले आहे. हो... एकदम मनावरचा ताण नाहीसा झाला (Pen आणि Pain)... काय विलक्षण प्रभुत्व आणि दुःखातही प्रसन्नवृत्ती... पु.ल., कुरकुर

करणाऱ्या आम्ही आपले अनुकरण अवश्यमेव केले पाहिजे, म्हणजे आमचेही दुःख, यातना, वेदना त्रास खूपच कमी होईल.

एकदा एका चित्रकाराने मोरांची विविधतापूर्ण अशी सुंदर, प्रेक्षणीय अनेकानेक चित्रे रेखाटली. अगदी पाहात राहावे अशी ती चित्रे होती. पु.ल.ना त्याने विशेष निमंत्रण दिले होते. पु.ल. ही कौतुक करायला आले. एका खोलीत मोरांची सुंदर सुंदर चित्रे भिंतीवर सर्वत्र लावलेली होती. बघायला बराच वेळ लागणार होता. पु.ल. मस्तपैकी दाद देत होते त्यामुळे चित्रकाराचाही उत्साह वाढला होता. पण गोष्टी कितीही छान असल्या तरी काही वेळेनंतर शीण हा येतोच. तसा पु.ल.ना ही आला होता, पण चित्रकाराच्या ते लक्षात आले नाही. तो उत्साहाच्या भरात म्हणाला, आणखी दोन खोल्यात चित्रे आहेत, त्याबरोबर पु.ल. उद्गारले, **नो मोर!** काय हे प्रभुत्व, काय ही समयसूचकता!

*****

सोनूल्या

- पूजा पाटील

सांग चिमुकल्या सांग मला
काय हवे रे सांग तुला...
सूर्य हवा की चंद्र हवा
हवीच पाटी का पेन हवा

काय हवे रे सांग तुला
सांग चिमुकल्या सांग मला...
चॉकलेट हवे की लाडू हवा
गाडी हवी की चेंडू हवा

नको रुसून तू बसू असा
सांग चिमुकल्या सांग मला
काय हवे रे सांग तुला...
काय हवे रे सांग तुला...

***

मोगरा फुलला

- मीना मोकाटे

"...अन् मग खराटा झालेला मोगरा उजळून उठतो, प्रत्येक देठावर कळीचे आभूषण लेवून!..."

मोगऱ्याच्या फुलाचं सगळं अजबच. सूर्य जितका प्रखर, तितकं त्याचं फुलणं जास्त, दरवळ विस्तारलेला. मोगऱ्याचं अस्सल जातीवंत आत्मवैभव फुलतं चैत्रात, भरावर येतं वैशाखात. घट्ट दळदार पाकळ्यांची फुलं देणारे झाड असो अथवा एकेरी पण विपुल फुलं देणारा मोगऱ्याचा वेल असो किंवा मदनबाण असो... दिवसभराच्या गरम वाऱ्याने होरपळ्यावर रात्री पाणी घातलं की जमिनीतून उठणाऱ्या तृप्तीच्या सुवासाने मोगरीला कळीचा अंकुर फुटतो.

तसा तर मोगऱ्याबाबत नियमच आहे की, दिवाळी संपली की मोगऱ्याचे पाणी तोडायचे. डिसेंबरमध्ये ती झाडे इतकी खंगतात, जगतात की

मरतात असं वाटावं. पण संक्रांतीपर्यंत त्यांची कीव नाही करायची. नंतर मात्र सकाळ-दुपार-संध्याकाळ तिन्ही त्रिकाळ पाणी घायचं... अन् मग खराटा झालेला मोगरा उजळून उठतो, प्रत्येक देठावर कळीचे आभूषण लेवून!

देठा-देठावर कळ्या फुलतात चैत्रात अन् वैशाखात उह्याचा ताप वाढला की त्या टपोरतात. सतत अन् भरपूर फुले हवी असतील तर फुले खुडताना त्याचा मागचा हिरवा देठही खुडायचा. म्हणजे आपल्या ज्ञानेश्वरांनी सांगितल्याप्रमाणे, "फुले वेचिता बहूर कळियासी आला...". मोगऱ्याला जास्त फुले आणायचं गुपित ज्ञानेश्वरांनाही ठाऊक होतं.

जितकी फुलं तोडाल तितका पुन्हा पुन्हा बहर येणार. त्याचा विमुक्त आनंद... त्या आनंदाचीच ही वेल. ज्ञानेश्वरांनी आपल्या मातीतला हा सुगंध गगनावरी नेला की गगनातून मातीसाठी काहीतरी आणलं अन् इथे रुजवलं?... विकृतीपासून दूर जाऊन

स्वच्छ पांढऱ्या, सुगंधी मोगरीच्या कळ्या बनून... सगळीकडे वासनांची फुलं... त्यातून फळं... त्यातील बिया... त्याचं वाळणं... मग वाऱ्यावर पसरणं अन् कुठे कुठे रुजणं... पुन्हा झाड होणं... विश्वपसाराच! त्यापेक्षा फुलेच तोडली... आणि बापरखुमादेवीला वाहून मोकळी झाली तर बहर सतत टिकणार... हा बहर मग उंचच उंच जाणार. अगदी आपापल्या मनातल्या गगनावरी!

*****

**100% Vegetarian & Vegan Friendly
Restaurant**

13000 N IH 35, Bldg 12, Unit 216
(Parmer & IH35, Near Wal-mart)

Austin, TX 78753

(512) 491-5055

www.bombayexpressaustin.com

एक होती राणी

- अस्मिता काशीकर

"...प्रत्येक व्यक्तीचे अनेक पैलू असतात. आपण ओळखत असतो ते फक्त आपल्याशी असलेल्या नात्यातून दिसणारे त्याचे कवडसे. पण त्या व्यक्तीचे अंतरंग दिसू लागते ते ह्या नात्यांच्या चौकटीबाहेर... अशी ओळख जेव्हा पटते... तेव्हा साकार होते एक खरीखुरी राणी, एक role model..."

१९८५ साली ह्या नाटकाला राज्य नाट्यस्पर्धेचा द्वितीय पुरस्कार जाहीर झाला. La regina e Igli insorti (The Queen and the Rebels, by Ugo Betti 1949) ह्या मूळ इटालिअन नाटकाची डॉक्टर श्रीराम लागूंनी अनुवाद केलेली ही संहिता.

एका पूर्व युरोपीय प्रदेशात तत्कालीन राजसत्ता उलथवून लावणाऱ्या संघर्षात माजलेल्या यादवीच्या पार्श्वभूमीवर साकारलेली ही कथा. राजाचा वध झाल्यावर राणी आणि युवराज भूमिगत झाले आहेत. त्यांचा शोध घेण्यासाठी सगळीकडे नाकाबंदी केलेली आहे. अशाच एका डोंगराळ भागातल्या चेकपोस्टपाशी एक प्रवासी बस थांबविली आहे. बसमधले प्रवासी ह्या नसत्या विलंबामुळे वैतागले आहेत. राणीचा शोध चालू असल्यामुळे तपास अधिकाऱ्यांचा संशय अर्थातच एका स्त्रीवर - रतनवर आहे. ही रतन खरंतर एक वेश्या आहे. आयुष्यभर झेललेल्या अवहेलनानंतर, आपण राणी आहोत का ह्याची तपासणी चालू आहे हेच तिला इतके अजब वाटते आहे की ती चेष्टेत सांगून टाकते की तीच राणी आहे. पोलिस ताबडतोब काही मैल दूरवरच्या वरिष्ठ अधिकाऱ्याला बोलावणं धाडतात. आणि क्षणभराचा स्वप्नविलास आपल्या जीवावर बेतणार हे लक्षात येताच रतन हादरते. वरिष्ठ अधिकाऱ्याची वाट बघणाऱ्या पोलिसांना ती परोपरीने विनविते की "माझ्याकडे बघा. मी राणी नाही. तुम्हालाही पटलं आहे की मी राणी असूच शकत नाही." पण व्यर्थ! आता वरिष्ठांची वाट बघण्याशिवाय

दुसरा इलाज नसतो. शेवटच्या घटका मोजत बसण्या पलिकडे रतनकडेही दुसरा उपाय नसतो.

आपली व्यथा एका फाटक्या कपड्यातल्या, घोंगडं ओढून बसलेल्या शेतकरणीला सांगताना तिच्या लक्षात येतं की ही शेतकरीण नसून लपून छपून प्रवास करणारी राणी आहे. आता फक्त जीवच वाचणार नाही तर राणीला शोधून दिल्याचे बक्षीससुद्धा मिळेल ह्या कल्पनेने रतन सुखावते. खरी राणी ही आता मृत्यूला समोरं जायच्या कल्पनेने हताश झालेली आहे. पण तिच्या छातीशी कवटाळलेलं तान्हं बाळ, त्याच्या भविष्याच्या अनिश्चिततेमुळे कासावीस झालेलं तिचं मातृहृदय बघून रतनचीही चलबिचल होते. ही निष्कांचन आणि दयनीय अवस्थेतली राणीही आपल्यापेक्षा जास्त नशीबवान आहे हे रतनाला उमगते आणि मग निर्णायक क्षणी रतन स्वतः राणी असल्याचा कबूलीजबाब देते आणि अंतिम, अटळ मृत्यूला सामोरी जाते.

स्पर्धेत ह्या नाटकातील रतन ही भूमिका

साकारणाऱ्या अभिनेत्रीला सर्वोत्कृष्ट अभिनयाचा पुरस्कार मिळाला. एका वेश्येच्या जीवनाची व्यथा मांडून पारितोषिक पटकावणारी ही अभिनेत्री प्रत्यक्षात एक मध्यमवयी गृहिणी होती. इतकंच नव्हे

तर रंगमंचावर चढण्याची ही तिची केवळ दुसरी किंवा तिसरी वेळ होती. आजच्या जमान्यात, व्यावसायिक अभिनेत्रींनासुद्धा अशा प्रकारच्या भूमिकांबद्दल विचारताना "घरच्यांचे काय मत झाले", "भूमिका स्वीकारताना काय विचार केलात" असे प्रश्न विचारले जातात. तर कल्पना करा की पंचवीस वर्षांपूर्वी एका मध्यमवर्गीय चौकोनी कुटुंबातल्या, पेशाने शिक्षिका असणाऱ्या बाईसाठी हे केवढं आव्हान असेल.

आपल्याला अभिनय करायला आवडतो आहे हे लक्षात आल्यावर ती आवड जोपासायची ह्या एकाच कारणासाठी हे पाऊल उचलताना पारंपारिक ठोकताळे बाजूला सारले गेले असतील. घरच्यांचा पाठिंबा होताच, पण भूमिकेचे स्वरूप कळल्यावर तिच्या आईने आणि आजीने प्रयोगाला यायचे टाळले. बक्षिस जाहीर झाल्यानंतरच्या प्रयोगाला मात्र दोघीजणी कौतुक करायला आणि अभिमानाने हजर झाल्या.

आपल्या मनाला पटेल ते करावे. त्यातला सच्चेपणा ओळखून लोकांचा विरोध आपोआप मिटतो हे तिला आपल्या मुलींना वेगळं, शब्दातून शिकवावं लागलं नाही. नुसती वैचारिक बैठक पक्की असून पुरलं नाही. भूमिकेसाठी लागणारी तयारी भौतिक पातळीवरही करायची होती. पहाटेपासून शाळेची लगबग, घरी आल्यावर मुलींसाठी वेळ, मग जेवणखाण अशी दिवसभराची दगदग आणि रात्री उशिरापर्यंत तालमी असा रोजचा दिवस जाऊ लागला. पण हौसेसाठी केलेल्या कुठल्याही गोष्टीत कष्ट जाणवत नाहीत हेच खरं. प्लं म्हणतात त्याप्रमाणे नाटक किंवा गाण्याचं लागलेलं वेड, ते न लागलेल्यांना समजावून सांगता येत नाही.

ह्याशिवाय वेशभूषेचीही अडचण होती. जिने जवळजवळ तीस वर्ष साडीशिवाय दुसरं काहीही नेसलेलं नाही, तिला पाश्चात्य वेशात वावरायची सवय करायची होती. एखादा वेश नुसता परिधान करणं आणि तो वेश आपल्या नेहमीच्या वापरातला आहे असं भासवणं ह्यात जमीन-अस्मानाचा फरक आहे. सुहास जोशींनी एका मुलाखतीत सांगितलं की "नेपथ्याचा भाग असलेला जिना आपल्या घरातला जिना आहे असं प्रेक्षकांना वाटायला लावायचं असेल तर तालमीच्या वेळेस त्यावरून पन्नास वेळा चढ-उतार करण्यावाचून पर्याय नाही. ऐन प्रयोगाच्या वेळेस तो खाली बघत, सांभाळून उतरण्यात काही अर्थ नाही." तर पाश्चात्य वेशभूषेची सवय करायची म्हणून सुट्टीच्या दिवशी, आजूबाजूच्या मुलांच्या शिक्षिका असलेल्या ह्या बाई स्कर्ट-ब्लाउजमध्ये दिसू लागल्या.

कुणी विचारलंच तर नाटकात घालायचा आहे म्हणून सवय करतेय असं छानसं हसून उत्तर देत असत. आपली हौस पुरवतानाचे कष्ट इतरांना दिसत नाहीत. त्याचं हवं ते फळही मिळण्याची खात्री नसते.

खात्री असते ते स्वतःला मिळणाऱ्या समाधानाची. ते वर्णनातीत आहे. म्हणून तर सगळा खटाटोप. बक्षिस, प्रेक्षकांची पावती अशा गोष्टी म्हणजे फक्त icing on the top! स्पर्धेच्या प्रयोगानंतर एका वर्तमानपत्रात आलेल्या परीक्षणात लिहिले होते - "या नाटकात सर्वात झकास काम केले ते रतनने. रतनच्या साऱ्या व्यथा, तिला जगावे लागलेले जीवन, भोगाव्या लागलेल्या यातना, त्यातून व्यक्त होणारा जीवनविषयक दृष्टीकोन अतिशय समर्थ अभिनयाने साकार केला गेला आहे. त्यांचे अनेक संवाद आज ऐकत राहावे इतके दिमाखदार होते. त्यांनी सादर केलेल्या ह्या भूमिकेबद्दल या स्पर्धेत त्यांना बक्षिस मिळाले तर मला आश्चर्य वाटणार नाही." आणि ते तिला मिळाले. Like I said, "icing on the top".

प्रत्येक व्यक्तीचे अनेक पैलू असतात. आपण ओळखत असतो ते फक्त आपल्याशी असलेल्या नात्यातून दिसणारे त्याचे कवडसे. पण त्या व्यक्तीचे अंतरंग दिसू लागते ते ह्या नात्यांच्या चौकटीबाहेर डोकावून आपण तिच्याकडे बघू लागतो तेव्हा. अशी ओळख जेव्हा पटते, मनाला भावते तेव्हा साकार होते एक खरीखुरी राणी, एक role model.

१९८५ च्या राज्य नाट्यस्पर्धेत 'एक होती राणी' या नाटकात रतनची भूमिका साकारणाऱ्या अभिनेत्रीला सर्वोत्कृष्ट अभिनयाचे पारितोषिक मिळाले. त्या अभिनेत्रीचं नाव सौ. नीला फडके. माझी आई!

*****

कुशाग्र बुद्धीसाठी

- डॉ. संतोष जळकर

"...ज्ञान ग्रहण करण्यासाठी शरीर पाच ज्ञानेंद्रियांचा प्रामुख्याने उपयोग करते... नाक हे मेंदूचे प्रवेशद्वार आहे. मेंदूवर कार्य करणारी औषधे नाकाच्या मार्गे दिली तर त्यांचा परिणाम लवकर होतो... नियमित व्यायाम करण्यामुळे शरीराचे स्नायू सुदृढ आणि बलवान होतात तसेच बुद्धीच्या बाबतीतपण समजले पाहिजे..."

'शक्तीपेक्षा बुद्धी श्रेष्ठ' ही म्हण आज कलियुगात पण शंभर टक्के खरी आहे. कोणत्याही क्षेत्रात उत्तम यश मिळविण्यासाठी कुशाग्र बुद्धीला पर्याय नाही ह्याबद्दल कोणाचे दुमत असणे शक्य नाही. आपले मूल सर्व क्षेत्रात उत्तम गुण मिळवून यशस्वी व्हावे असे स्वप्न सर्वच आई-वडील पाहात असतात. बौद्धिक विकासासाठी किंवा स्मरणशक्ती वाढविण्यासाठी आज बाजारात अनेक औषधे उपलब्ध आहेत व दिवसेंदिवस त्यात भर पडत आहे. त्यापैकी नेमकी कोणती औषधे घ्यावी किंवा कोणते उपचार करावे हे कळेनासे होते. आपले उत्पादन कसे सर्वश्रेष्ठ आहे हे सिद्ध करण्याची तर जणू चढाओढच लागलेली असते. अशावेळी कशावर विश्वास ठेवावा आणि कशावर ठेवू नये हे कळेनासे होणे स्वाभाविक आहे. अशा उत्पादनांपैकी काय घ्यावे, किती प्रमाणात घ्यावे ह्या औषधांशिवाय आणखी काय उपाय आहेत, आहार काय असावा, व्यायामाचे महत्त्व काय, देवपूजा किंवा मोठ्या व्यक्तींना नमस्कार करण्यामागे काय शास्त्रीय कारण आहे, ज्ञानग्रहण करण्याचे कार्य नेमके कसे होते, ग्रहण केलेले ज्ञान कशाप्रकारे साठवले जाते, ते आठवण्याची क्रिया नेमकी कशी होते, ह्या व अशा प्रकारच्या अनेक शंका आपल्या मनाला रोज भेडसावत असतील. ह्या सर्व शंकांचे समाधान शास्त्रीय दृष्टिकोनातून बघूया.

तीन स्टेप प्रोग्रॅम:

ज्ञानग्रहण करण्यासाठी शरीर पाच ज्ञानेंद्रियांचा प्रामुख्याने उपयोग करते. कान, त्वचा, डोळे, जीभ

आणि नाक अशा पाच इंद्रियांना 'पंचज्ञानेंद्रिय' म्हणतात. ह्या इंद्रियांमुळे मेंदूपर्यंत ज्ञानसंवेदना पोचविण्याचे कार्य शरीर सहज करू शकते. हे काम योग्यप्रकारे होण्यासाठी ही पाचही इंद्रिये स्वच्छ, तंदुरुस्त व त्यांच्या माध्यमाने संवेदनावहन करण्यासाठी असलेल्या नाड्या (Nerves) योग्यप्रकारे स्निग्धतायुक्त (properly lubricated) असणे आवश्यक आहे. सर्दी झाली की वास येत नाही हे अगदी नेहमीच्या बघण्यातले उदाहरण. म्हणजे त्या इंद्रियामध्ये निर्माण झालेल्या दोषामुळे वासाची संवेदना मेंदूपर्यंत जात नाही. स्निग्धता इंद्रियांना किती आवश्यक आहे हे समजण्यासाठी एक वाक्प्रचार आपण लहानपणापासून ऐकत आलो आहोत, "डोळ्यात तेल घालून पहा, किंवा डोळ्यात तेल घालून लक्ष दे" म्हणजेच ज्ञानेंद्रियांची शक्ती किंवा कार्यक्षमता उत्तम राखण्यासाठी तेल किंवा तुपासारखा स्निग्ध पदार्थ किती आवश्यक आहे हे आपल्या लक्षात येईल. आयुर्वेदात तुपाच्या गुणधर्माविषयी फार सुंदर वर्णन केले आहे, ते असे -

"शस्तं धी स्मृति मेधाऽग्नि बलायुः शुक्र चक्षुषाम्..." म्हणजेच बौद्धिक विकासासाठी व कार्यक्षमता उत्तम राखण्यासाठी ज्ञानग्रहण, ज्ञानाची साठवण व स्मरण अशा तीनही कामांसाठी गायीचे तूप श्रेष्ठ आहे. नाक हे मेंदूचे प्रवेशद्वार आहे. मेंदूवर कार्य करणारी औषधे नाकामार्गे दिली तर त्यांचा परिणाम लवकर होतो. कारण ब्लड-ब्रेन बॅरियर यंत्रणेपासून मुक्त अशा सोप्या मार्गाने ही औषधे काम करतात. अलिकडे मधुमेहासाठी नाकामार्गे इन्सुलिन देण्याचे नवीन तंत्र प्रचलित होत आहे. ह्याच तत्वावर आधारित उपचारपद्धती आयुर्वेदात नस्यविधी म्हणून वर्णन केलेले सापडते. नाकाच्या मार्गाने टाकलेले औषध रक्तात शोषले जाण्यासाठी फक्त १.५ मिनिटांचा अवधी

पुरेसा होतो असे प्रयोगांती सिध्द झाले आहे. केशर, जेष्ठमध, अश्वगंधासारख्या वनस्पतींचा अर्क गायीच्या तुपामध्ये सिध्द करून हे तूप नियमितपणे नाकात चार चार थेंब टाकावे. त्यामुळे नाकाबरोबरच कान व डोळ्यांची पण शक्ती सुधारते. डोळ्याने वाचलेला व कानाने ऐकलेला विषय किंवा अभ्यास सहजपणे मेंदूपर्यंत विना-अडथळा पोचतो. बोटात अंगठी जात नसेल तर त्या ठिकाणी तेल किंवा दुसरा काही स्निग्ध पदार्थ लावला की ती क्रिया अगदी सहज होते. ह्या उपचारामुळे काही त्रास न होता नकळतपणे अनेक फायदे होऊ लागतात. कोणाला वरच्यावर सर्दी होत असेल तर तो त्रास नाहीसा होतो. केस गळत असतील तर थांबून जातात. वाचून वाचून डोळ्यांना थकवा वाटत असेल तो थकवा गायब होतो. डोळ्यांची आग थांबते. कानात दडे बसत नाही. चष्म्याचा नंबर हळूहळू कमी होत जातो व कायमसाठी जाऊ पण शकतो. डोकेदुखीचा त्रास असल्यास तो पण आपोआपच ठीक होतो. हे नस्य सकाळी लवकर किंवा संध्याकाळी सूर्य मावळल्यानंतर करणे योग्य आहे. ह्यावेळी केल्याने अधिक फायदा होतो. नाकात थेंब टाकल्यानंतर ५ मिनिटे आडवे पडून रहावे. कधीकधी हे औषधी तूप घशात उतरल्यासारखे जाणवते. त्यावर घोटभर कोमट पाणी प्यावे. मेंदूची अभ्यास ग्रहण करण्याची क्षमता म्हणजेच आकलन शक्ती चोख राहते व त्यामध्ये काही अडथळा न येता विषयांचे आकलन सहज होते.

दुसरी पायरी: ज्ञान योग्यप्रकारे साठवण्याकरिता आवश्यक अशी रचना मेंदूच्या पेशींमध्ये घडवून आणण्याचे कार्य ह्यामुळे होते. ब्राह्मी, शंखपुष्पी, शतावरी, अश्वगंधासारख्या वनस्पतींमुळे मेंदूच्या पेशींमधील प्रथिनांचे संहनन सुधारते असे शास्त्रीय प्रयोगांमध्ये आढळून आले आहे. वाचनालयात नवीन पुस्तकांची भर पडली तर कपाटांची संख्या वाढवावी लागते त्याचप्रमाणे अभ्यास वाढू लागला की मेंदूच्या क्षमतेमध्ये वाढ करावी लागते. सध्या बाजारात उपलब्ध असलेली बहुतेक सर्व औषधे ह्याचप्रकारे कार्य करतात. ह्या औषधांचा उपयोग होण्याची सुरुवात साधारणतः १५ दिवसांत होते. हा फरक थर्मोमीटरने ताप मोजण्याइतका सहज मोजता येत नाही हे खरे

पण मेंदूच्याक्षमतेमध्ये वाढ कशी होते हे देश-विदेशी झालेल्या असंख्य प्रयोगांमध्ये निर्विवादपणे सिद्ध झाले आहे. शिवाय दीर्घकाळ पोटात घेऊन काही दुष्परिणाम होत नाही असे अभ्यासकांचे ठाम मत आहे. ह्या वनस्पतींचे इतर अनेक गुण आहेत. रक्तातील हिमोग्लोबिनचे प्रमाण, रोग-प्रतिकार शक्ती सुधारते. स्नायूंचे बळ वाढते. कॅल्शियमची झीज भरून निघते. स्टॅमिना वाढतो. जखमा लवकर भरून निघतात. केसांमधील मेलॅनिन वाढते त्यामुळे अकाली केस पांढरे होण्याची शक्यता कमी होते. बाजारात उपलब्ध असलेले उत्पादन घेताना मात्र त्यामधील घटकांचे प्रमाण योग्य आहे ह्याची खात्री करणे आवश्यक आहे. कमी प्रमाणात घटक असण्यामुळे अपेक्षित गुण ठराविक कालावधीमध्ये मिळू शकत नाही. मुलांसाठी उत्पादन घेताना चवीचा विचार करणे आवश्यक आहे. ह्या सर्व वनस्पती चांगल्याच कडू असतात त्यामुळे मुले नियमितपणे घेतील की नाही? नियमितपणे घेण्यासाठी आवडीची चव आणि स्वाद असणे तितकेच महत्वाचे आहे. तोंड वाकडे करीत कसेतरी घशाखाली ढकललेल्या औषधाचा उपयोग जेमतेमच होईल. मुलाने आपणहून मागणी करावी अशा छान छान चवीची उत्पादने आता सहज मिळू लागली आहेत.

सर्वात महत्वाची **तिसरी पायरी:** केलेला अभ्यासबरोबर योग्य वेळी आठवणे ह्याला स्मरणशक्ती म्हणतात. स्मरणशक्तीची यंत्रणा मेंदूच्या विशिष्ट भागातून नियंत्रित केली जाते. त्याला योग्यप्रकारे कार्यरत ठेवण्यासाठी नाकाच्याच मार्गाचा उपयोग होतो. फीट आल्यावर कांदा फोडून नाकाजवळ धरतात व त्याच्या उग्र वासाने बेशुध्द अवस्थेतून झटकन शुध्द येते. विशिष्ट वास घ्राणेंद्रियाद्वारे घेण्यामुळे मेंदूतील स्मरणयंत्रणा कार्यरत होते. ह्याविषयी जर्मनीमध्ये काही संशोधकांनी प्रयोग केले. विद्यार्थ्यांच्या एका समूहाला एक चाचणी प्रश्नसंच देऊन एका खोलीत झोपण्याची व्यवस्था केली. झोपेत असतांना त्या खोलीत विशिष्ट सुगंधाची रात्री ४-५ वेळा फवारणी केली. त्या त्या वेळी मेंदूचा एफ्.एम्.आर्.आय्.

(FMRI) स्कॅन घेतला. तेव्हा मेंदूतील हिपोकॅम्पसची क्रिया अधिकच गतिमान होते असे लक्षात आले. दुसरा दिवस उजाडल्यानंतर त्यांची परीक्षा घेतली त्यावेळी त्यांना ९७% उत्तरे अचूक सांगता आली. ज्या खोलीत अशी फवारणी केली नव्हती त्यांची फक्त ८४% उत्तरे अचूक आली. ह्यावरून आपल्याला लक्षात येते की विशिष्ट वासामुळे मेंदूतील स्मरणशक्ती अधिक कार्यरत होते. ह्या संशोधनावर आधारित वेखंड, जटामांसी, वाळा इ. सुगंधी वनस्पतींपासून एक औषधी अगरबत्ती तयार केली. अभ्यास करतांना व रात्री झोपतांना खोलीत ही अगरबत्ती लावावी. हा उपाय करण्याने अभ्यास केलेला विषय मेंदूतील स्मरणयंत्रणेमध्ये पक्का बसतो व योग्यवेळी आठवण करून देण्यासाठी मदत करतो.

भक्ती आणि नमस्कार: देवाची भक्ती किंवा वडील मंडळींना नमस्कार करण्यामागे शास्त्रीय कारण काय आहे हे समजणे आपल्याला नक्कीच आवडेल. कॉर्टिझॉल नामक एक द्रव-पदार्थ (हॉर्मोन) भीतीमुळे शरीरात निर्माण होतो. जेवढा अधिक कॉर्टिझॉल निर्माण होईल तेवढा तो मेंदूच्या पेशींना मारक किंवा घातक असतो हे शास्त्रीय दृष्टिकोनातून सिध्द झाले आहे. लहान मुलाला उंच फेकल्यावर तो हसतो कारण त्याला खात्री असते की आपल्याला वरती फेकणारा जो कोण आहे तो आपल्याला खाली पडू देणार नाही; आपल्याला अजिबात घाबरण्याची गरज नाही. देवाची भक्ती किंवा वडील मंडळींना नमस्कार करण्यामुळे नकळतपणे मनात एक प्रकारचा आत्मविश्वास निर्माण होतो ज्याने कोणत्याही संकट किंवा अडचणीच्यावेळी निर्माण होणारी भीती व त्याचा परिणाम म्हणून कॉर्टिझॉलचा आघात कमी होतो. अर्थात, मेंदूवर होणारा विपरीत परिणाम ह्याप्रकारे सहज टाळता येतो. घरातून बाहेर प्रवासाला जातांना देवाला आणि वडील माणसांना नमस्कार करण्यामागे हाच उद्देश होता. पूर्वी चांगले रस्ते, सुरक्षित वाहने नव्हती. प्रवासासाठी बैलगाडी किंवा घोडे वापरले जात. शिवाय पाऊस, वादळ, खान-पान, जंगलातील प्राणी अशा अनेक संकटांचा सामना करण्याचे धैर्य फक्त देवभक्ती आणि वडील मंडळींना नमस्कार करण्यामुळेच मिळू शकते. संकटप्रसंगी

तातडीचा नेमका आणि योग्य निर्णय घेण्याची क्षमता ह्या एकाच गोष्टीमुळे शक्य होते.

नियमित व्यायामाचे महत्त्व: कोण किती व्यायाम करतो ह्यापेक्षा किती नियमितपणे करतो हे अधिक महत्त्वाचे आहे. स्वतःच्या लग्नाच्या दिवशी व्यायामाचे वेळापत्रक काटेकोरपणे सांभाळून हॉलवर जायला थोडा उशीर करणारे एक गृहस्थ बघण्यात आहेत. जास्त व्यायाम करून शरीर पीळदार दिसते खरे, पण अशा पीळदार शरीरयष्टीवाल्यांची रोगप्रतिकार शक्ती तोळामासाच असते. त्यांची बौद्धिक क्षमता बेताची असते. लहानशा अपघाताने हाड मोडल्याची उदाहरणे आपल्याला अनेकवेळा बघायला मिळतात. शास्त्रीय दृष्टिकोनातून ह्याचे कारण म्हणजे जास्त व्यायामामुळे आहारापासून मिळणारे सर्व पोषक घटक फक्त मांसधातूच्या पोषणासाठी वापरले जातात. परिणामी शरीरातील इतर यंत्रणा कमजोर राहते. थोडा पण नियमित व्यायाम करणारे दिसायला भले पीळदार दिसणार नाहीत. पण अशा पहेलवानांपेक्षा नक्कीच सर्व बाबतीत वरचढ असतात.

बुद्धीचा व्यायाम: नियमित व्यायाम करण्यामुळे शरीराचे स्नायू सुदृढ आणि बलवान होतात तसेच बुद्धीच्या बाबतीतपण समजले पाहिजे. शारीरिक व्यायाम करतेवेळी विशिष्ट अवयवाची हालचाल ठराविक प्रकारे अनेकवेळा केली जाते त्यामुळे ते ते स्नायू बळकट होतात. बुद्धीच्या योग्य विकासासाठी हाच नियम पाळला पाहिजे. समजलेला विषय पुन्हा पुन्हा वाचावा म्हणजे कधीही न विसरण्याइतका पक्का होतो. अभ्यास शब्दाचा खरा अर्थ आहे 'तीच तीच गोष्ट वारंवार करणे'.

आहाराबद्दल थोडेसे: मनुष्य शरीराची रचना घडवतांना निर्मात्याने फक्त शाकाहाराच्या पचनासाठी योग्य अशी यंत्रणा घडवली आहे. त्यामुळे ज्यांना मांसाहाराची आवड असेल त्यांनी आठवड्यातून एक वेळापेक्षा जास्त मांसाहार करू नये. आयुर्वेदात पंचखाद्य नावाचा एक चविष्ट पदार्थ वर्णन केला आहे. खारीक, खजूर, खोबरं, खसखस आणि खडीसाखर अशा 'ख'ने सुरुवात असलेल्या पाच गोष्टी एकत्र करून झकास चवीचा हा पदार्थ मधल्या-सुट्टीसाठी फार आवडीचा मेनू

होऊ शकतो. हा नुसता 'सुका-मेवा' नव्हे तर खरोखर 'बौद्धिक-मेवा'च आहे.

ह्या उपायांना प्रयोगात्मक समजू नये. शास्त्रीय पध्दतीने प्रयोग करून अनेकांनी आपले अभिप्राय (testimonials) दिले आहेत.

(साभार - www.marathimati.com)

*****

ह्या जगण्यावर...

- वर्षा हळबे

जीवनावर

जीवनाच्या गहन प्रश्नांवर

आठवणींवर

आठवणींच्या गोजिऱ्या ठेवींवर

शक्यावर, अशक्यावर

इलाजावर, नाईलाजावर

कशाकशावर

विचार केलाच नाही कधी

उत्स्फूर्त जगत गेले

आठवणी फुलवित गेले

अनायासपणे खूप काही शिकत गेले

आलेला क्षण सजवीत गेले

ऊन-पावसाच्या खेळीत चिंब-चिंब झाले

कशाकशावर

विचार केलाच नाही कधी

आयुष्यावर भरभरून प्रेम मात्र केले

***

नामफलक आणि कोंबडी

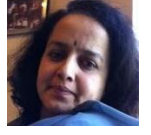
ऑस्टिन मराठी मंडळाचे बोधचिन्ह, घोषवाक्य तयार झाले... नंतर शोध सुरू झाला कायमस्वरूपी नामफलक (बॅनर)चा. मंडळाच्या प्रत्येक खर्चात कपात कशी करता येईल हा विचार कार्यकारिणी करत असते. त्यामुळे बॅनर भारतातून छापून आणणे कमी खर्चिक पडेल असं सर्वांचं मत.

नेत्राचे यजमान रिषीनी रेखाटन केले आणि त्यानुसार विदेशच्या भावाने मुंबईत बनवून घेतलेला नामफलक त्याच्या चुलतबहिणीबरोबर ह्युस्टनपर्यंत येऊन पोहोचला. पण झालं असं की ह्युस्टन ते ऑस्टिन प्रवास करणारं कोणीच ओळखीचं सापडत नव्हतं. नवीन कार्यकारिणीचा यावर्षातला पहिला कार्यक्रम 'मकर संक्रांती' काही दिवसांवर येऊन ठेपला होता आणि फलक ह्युस्टनमध्ये अडकून पडलेला होता. उपलब्ध उपायांच्या शोधात असताना 'फेडेक्स'ची किंमत काढली ती १५-२० डॉलर निघाली. प्रत्यक्षात बॅनर बनवण्याची समरूप किंमत ५-७ डॉलर एवढीच होती. विदेशच्या गंमतीदार शैलीत बोलायचं झालं तर हा प्रकार म्हणजे "चार आण्याची कोंबडी आणि बारा आण्याचा मसाला!"

अखेर कार्यक्रमाचं प्राधान्य लक्षात घेता वृंदाच्या बहिणीच्या मदतीने बॅनर मागवण्यात आलं. मुंबई-ह्युस्टन प्रवास करून आलेला हा नवीन नामफलक मग वेळेत ऑस्टिनमध्ये पोहोचला आणि मकर संक्रांतीला रंगमंचावर आपल्या स्वागताला सज्ज झाला. पण आजही फलकाचा विषय निघाला की कोंबडीची आठवण आल्याशिवाय रहात नाही...

निसर्गरम्य आठवणी

- वर्षा हळबे

"...वातावरणात एक अजब धुंदी होती. मऊ कापसासारखा बर्फ, चोहीकडे हिरवंगार गवत आणि झाडी... इंग्लंडचा निसर्गच इतका निर्विवाद सुंदर आहे..."

"इवल्याशा इंग्लंडमधील चिमुकले ते गाव त्याने भलताच घेतलाय मनाचा ठाव राणीच्या राज्यातली ती साडेसात वर्ष ते मंतरलेले दिवस, साजरे केले सहर्ष"

म्हणतात ना? आयुष्यात प्रत्येक घडणारी घटना, प्रत्येक प्रसंग आपल्याला खुणावत असतो, काहीतरी सांगत असतो, शिकवत असतो, भविष्याची चाहूल देत असतो. अशाच काहीशा क्षणांनी आमचे बि-हाड इंग्लंडला हलवले. "टेक्सासची भव्यता सोडून कुठे जाताय इंग्लंडला? वेड-बीड लागलय का? तिकडे म्हणे खोल्या इतक्या छोट्या असतात की कॉटवरून पाय खाली ठेवला की लगेच आपण दुसऱ्या खोलीत!" असं बऱ्याच जणांच म्हणणं पडलं.

ज्यादिवशी हिथ्रो विमानतळावर उतरलो त्यादिवशी हलका बर्फ पडत होता. बऱ्याच वर्षांनी लंडनमध्ये बर्फ पडत होता म्हणे! हा ही आमच्या दृष्टीने एक संकेत होता का, निसर्गाचा पुरेपूर आस्वाद घेण्याचा? वातावरणात एक अजब धुंदी होती. मऊ कापसासारखा बर्फ, चोहीकडे हिरवंगार गवत आणि झाडी, आणि टॅक्सीच्या मागच्या सीटवर पडलेली जेटलॅंग्रस्त मी! जाग आली तेव्हा आजूबाजूला वस्ती दिसली. एका 'राऊंड-अबाऊट'ला वळसा घालताना डावीकडे McDonalds चा ओळखीचा पिवळा 'M' दिसला. टॅक्सी ड्रायव्हरची टकळी चालूच होती, "Here we are! This is Abingdon." तो टिपिकल ब्रिटीश अक्सॅंटमध्ये, तोंड कमीतकमी उघडत म्हणाला. बघते तर एक छोटा रस्ता, दोन्हीकडे लाल विटांच्या जुन्या इमारती. रस्त्याच्या शेवटी एक अतिशय पुरातन दिसणारी दगडी इमारत. टॅक्सी उजवीकडे वळली आणि

पुलाच्या अलिकडेच एका अरुंद गल्लीत शिरली. एखाद्या मोठ्या घरासारखीच इमारत होती Upper Reaches Hotel ची. अर्धवर्तुळाकृती खिडक्यांभोवती हिरव्यागार वेली भिंतींवर पसरल्या होत्या. टॅक्सीतून उतरलो तर बाहेर कडाक्याची थंडी होती. समोरच्या अंगणातील rhododendrons च्या पानांवर ठिकठिकाणी बर्फ अलगद बसला होता. मनात पहिला विचार आला तो म्हणजे, "बापरे, केवढसं गाव आहे! इथे मी करणार आहे तरी काय?" लवकरच माझा हा गोड गैरसमज दूर झाला. ऑबिंग्डनने मला शिकवलं - छोट्या छोट्या गोष्टींमधला आनंद अनुभवायला, निसर्गात रमायला, मोजक्या माणसांमध्ये, मोजक्या गोष्टींसह अमर्यादित समाधान मानायला.

टेक्सासमधील ३१०० स्क्वेअर फूटाच्या घरामधून ऑबिंग्डनच्या जेमतेम १५०० स्क्वेअर फूटाच्या घरात आम्ही बस्तान बसवलं. पहिले सहा महिने "किती लहान जागा आहे, शी!" असं म्हणण्यात गेले. मग आपोआप भिंती मागे सरकल्या. १०'x१६' च्या खोलीत मी पंचवीस जणांचं जेवण आणि चैत्रातलं हळदी-कुंकू साजरं केलं. इंग्लंडमधील पहिल्या नोकरीचा इंटरव्यू देऊन घरी परत येताना सुंदर कोवळं ऊन पडलं होतं. नुकत्याच पडलेल्या पावसाच्या सरींमध्ये वृक्षवल्ली न्हाऊन निघाली होती. A३४ ह्या महामार्गाच्या दोन्ही बाजूला 'रेप-सीड'ची पिवळी धम्म शेती दिसत होती. उन्हात ही शेती सोन्यासारखी चमकत होती आणि त्यात महामार्गावरच्या एका उंचवट्यावर आले तर समोर सलग तीन इंद्रधनुच्या कमानी! सगळा नजारा पाहून मन एका वेगळ्याच आनंदात तरंगू लागलं! नंतर ती नोकरी ही मिळाली हे वेगळं सांगायला नको! निसर्गाचा संकेत झालाच होता तसा.

ऑबिंग्डन इंग्लंडच्या 'मिडलंड्स'मध्ये वसलं आहे. ३ मैलाचं हे गाव आणि आजूबाजूला छोटी छोटी खेडी. सर्वात जवळच शहर म्हणजे पाच मैल उत्तरेला असलेलं ऑक्सफर्ड आणि ते ही इतिहासरम्य, टुमदार. ऑबिंग्डन

हे म्हणे इंग्लंडमधील सर्वात जुनं गाव. इथे इ.स. पूर्व ६०० वर्षांपासून वस्ती आहे. ऑबिंग्डनच्या 'टाऊन सेंटर' मधील त्या जुन्या ओबडधोबड दगडाच्या इमारती बघता ह्या गोष्टीवर विश्वास ठेवणं अगदी सोपं आहे. Upper Reaches hotel ला लागून एक अशीच दगड आणि लाकडाची लांबलचक इमारत आहे, 'युनिकॉर्न थिएटर'ची. तिच्या वरच्या मजल्यावर एक भला मोठा - लाकडी जमीन आणि छताखाली लाकडी trusses असलेला - हॉल आहे. त्याला लागून थिएटर आहे आणि खालच्या मजल्यावर रंगमंचदेखील आहे. ह्या थिएटरच्या छोट्या काळ्या खुर्च्यावर बसून आम्ही 'इसापनीतीच्या गोष्टी' बघितल्या. रात्री त्या अंधाऱ्या इमारतीत जायलादेखील भीती वाटत होती आणि त्यात ती लाकडी जमीन आमच्या वजनाखाली क्रकुरत होती! ऑबिंग्डनचा एकमेव मुख्य रस्ता म्हणजे High Street ज्याला Ock Street असेही नाव आहे. गावाच्या मध्यभागी सगळी वेगवेगळी छोटी छोटी दुकाने आहेत - अगदी खाणे, किराणामालापासून ते कपडे, travel agencies पर्यंत. इंग्लंडला, जशी बहूतेक गावांच्या टाऊन सेंटरमध्ये ट्रॅफीकची वन-वे सिस्टीम आहे, तशीच ऑबिंग्डनमध्येही आहे. टाऊन सेंटरच्या जवळूनच थेम्स नदी वाहते. हो हो! तिच लंडनची थेम्स नदी! गावातून दोनच पूल नदीच्या पलीकडे जातात. आमच्या Upper Reaches hotel च्या खोलीच्या खिडकीतून ह्या खळाळत्या नदीचं अप्रतिम दृश्य दिसायचं! पुलावर उभं राहिलं की पूर्वेला नदीचं पात्र, दोन्ही बाजूला हिरवंगार गवत आणि झाडी दिसायची. तर पश्चिमेला दोन चर्चसची टोकदार शिखरं, मधून वाहणारी थेम्स आणि नदीची कड धरून जाणारी पाऊलवाट, असं एखाद्या चित्रासारखं दृश्य दिसायचं. त्यामुळे आम्हाला सर्वत्र आणि सतत निसर्गाची आणि इतिहासाची प्रेरणा अर्चित होती.

ऑबिंग्डनचा High Street म्हणजेच A४१५. हा रस्ता गावातून पुढे उत्तर-पश्चिम दिशेला वळतो. एखाद्या नागिणीसारखा छोट्या खेड्यांना, माळरानांना, Millet Farm ला, वळसा घालत पुढे पुन्हा एकदा थेम्सवरून

जातो. तिथे एक अगदी जुना दगडी पूल आहे. त्याची वजन पेलण्याची ताकद कमी असल्यामुळे तिथे एका वेळेला एकाच बाजूची वाहने सोडतात. नदीला लागून शेजारीच Red Rose नावाचं पब आहे. उन्हाळ्याच्या मोजक्या दिवसात बाहेर हवा खात बीयर प्यायला मजा येते. कोवळं-कोवळं ऊन, थेम्समध्ये पोहणारी बदकं, मंद गारसर हवा, weeping willow च्या खालवर लोंबणाऱ्या फांद्या, आणि जेवण ह्या सगळ्या सुंदर मिलापामध्ये वेळ कसा जातो ते समजतच नाही. इंग्लंडच्या जीवनप्रणालीत आपोआपचा एक शांतपणा आहे, सौन्दर्यदृष्टी आहे, साध्या साध्या गोष्टींचं महत्त्व आहे.

२००३ साली बहूतेक किराणामालाच्या दुकानांबाहेर बोर्ड लागले होते - "Now open on Sundays!" आम्ही ते वाचून चाटचं पडलो. "मग लोक शॉपिंग करतात तरी कधी?" असा एक विचार मनात येऊन गेला. टाऊन सेंटरमध्येच एका विटांच्या बसक्या इमारतीत छोटसं, पण भरपूर पुस्तकं असलेलं वाचनालय होतं! इंग्रजांचं इंग्रजी वाचायला काही वेगळीच मजा येते हे मात्र खरं! त्या पुस्तकांची भाषा, त्यांचा आशय अमेरिकन पुस्तकांपेक्षा चांगला असतो ह्यात वाद नाही.

इंग्लंडचा निसर्गच इतका निर्विवाद सुंदर आहे की ह्या गोष्टीचं अजिबात आश्चर्य वाटत नाही की वर्डवर्थला तिथल्या Lake District मध्ये 'Daffodils' सारखं काव्य सूचलं! शेकस्पीयरसारखा लेखक इंग्लंडमध्ये जन्माला आला. जिकडे बघावं तिकडे हिरवं रान, झाडी आणि पसरलेली शेती! उगीच नाही इंग्लिश लोकं आपल्या countryside बदल इतका अभिमान बाळगत. त्यांना हे बरोबर समजलयं की जशा तव्यावरच्या पोळीला आपण कमीतकमी हाताळलं तर ती छान, मऊ, पदरसूद होते. तसंच निसर्गाला स्वतःची वाट मोकळी सोडल्यास, मानवाची निष्कारण लुडबुड टाळल्यास, तो फुलतो, बहरतो आणि सगळ्यांना अमर्यादित आनंद देतो जो आपल्या पाचही इंद्रियांना पुरून उरतो.

*****

चार दिवस सासूचे, चार दिवस सुनेचे; तर माझे कधी?

- नूतन वरेरकर

"...कमी एन्जॉयमेंट आणि जास्त सेव्हिंग या दृष्टीकोनामुळे हौस-मौज अशी कमीच झाली. छंद जोपासायला वेळ झालाच नाही आणि आता हीच पिढी सासू झालेली, तेव्हा नवीन पिढीचं धकाधकीचं जीवन, कामाचा ताण... सासूने नोकरी सोडावी असे गृहीत धरले जाते..."

नीता लाडाकोडात वाढलेली अत्यंत हुशार आणि करीअर ओरिएंटेड, कर्तृत्ववान; पण लग्न झालं आणि तिची मानसिक रस्सीखेच सुरु झाली. सासर जुन्या विचारांचे, घरात सणवार, सोवळं-ओवळं, मोठं कुटुंब, सगळं सांभाळत तिने आपली नोकरी चालू ठेवली. नामवंत कॉलेजात प्राध्यापक झाली आणि आता कुठे स्वतःचे छंद जोपासेल तर, परदेशी असलेल्या मुलाचा - 'आईने परदेशी यावे' म्हणून हट्ट सुरु झाला. मुलगा, सून दोघांची नोकरी, करिअर, नातवंडांसाठी तिथे घरी कोणीतरी हवे. काय करू? नीता विचाराने हैराण झाली.

सीमाचीही काहीशी अशीच कथा. मध्यमवर्गीय कुटुंबातील. आईवडिलांची एकुलती एक मुलगी. नवरासुद्धा त्याच्या आईवडिलांचा एकुलता एक मुलगा, घरात वयस्क सासू सासरे, लहान घर, सर्व सांभाळत कसरत करत नोकरी चालू ठेवली. जरा कुठे आर्थिक स्थैर्य येतंय म्हणेपर्यंत आई-वडील, सासू-सासरे यांचे आलटून पालटून आजरपण. ते संपेल तोपर्यंत मुलाचं लग्न, सुनेची करिअर, नातवंड, आणि मग सीमाने घेतलेली व्हीआरएस (स्वेच्छानिवृत्ती).

नीता, सीमा या साऱ्या ४५ ते ५५ वयोगटातील पिढीचे प्रतिनिधित्व करतात. तेव्हा जिद्दीने घेतलेले शिक्षण, करिअर करण्याची जिद्द, तरुण वयात सुरु झालेली नोकरी. लग्नासाठी मुलगी नोकरी करणारी असणे गरजेचे होते. बहुतेक नोकऱ्या शाळा कॉलेज किंवा बँकामध्ये असत. तरुणपण नोकरी, मुलं-बाळं यांच्या धांदलीत गेलं. नोकरी करायची तर स्वतःची जबाबदारी स्वतः घ्यावी दृष्टीकोन आधीच्या पिढीचा

होता. पुढे वयस्क सासू-सासरे, आई-वडील, मुलांचे शिक्षण, मुलांसाठी घर, मुलीचं बाळंतपण, बऱ्याच वेळा परदेशात किंवा दुसऱ्या गांवात स्थायिक झालेल्या मुलांच्या मदतीसाठी तिथल्या वाऱ्या, असं म्हणता म्हणता नकळत पन्नाशी केव्हा आली तेच कळलं नाही. शिवाय तेव्हाच्या पिढीचा दृष्टीकोन या सर्वांच्या मागे होता. तेव्हा कमी एन्जॉयमेंट आणि जास्त सेव्हिंग या दृष्टीकोनामुळे हौस-मौज अशी कमीच झाली. छंद जोपासायला वेळ झालाच नाही आणि आता हीच पिढी सासू झालेली, तेव्हा नवीन पिढीचं धकाधकीचं जीवन, कामाचा ताण पण त्याचबरोबर मोठ्या पगाराच्या नोकऱ्या, यावेळी सासू किंवा सून यामधून नोकरी कोणी सोडावी असा विचार आला की, सासूने नोकरी सोडावी असे गृहीत धरले जाते. घरात नातवंड असली तर नोकरांची समस्या, असुरक्षित वातावरण, अनेक गोष्टींना एक्सपोजर आणि तेव्हा घराच्या माणसांची गरज प्रकर्षाने जाणवते. तेव्हा सासूमधली आई जागी होते. तिच्या मनात विचार येतात, आपल्याला झालेला त्रास मुलांना नको आणि पुन्हा तेच

चक्र सुरु! स्वतःच्या लग्नानंतर वृद्ध सासू सासऱ्यांची सेवा-सुश्रूषा आणि नंतरच्या काळात मुलगा सुनेच्या संसारात मदत अशा वेळी मनात विचार येतो की "चार दिवस सासूचे चार दिवस सुनेचे तर माझे कधी?" ह्या सर्व परिस्थितीमध्ये आपली पुरुषप्रधान संस्कृती काही प्रमाणात कारणीभूत आहे असे म्हणता येईल.

बाई आर्थिकदृष्ट्या कितीही सक्षम असेल तरी अनेकवेळा तिने नोकरी करावी की सोडावी? कुठे करावी? तिने काय करावे? याचा निर्णय नवरा, मुलगा किंवा इतर पुरुष माणसे घेत असतात. तिला जे स्वातंत्र्य मिळत असते ते गमावताना तिला फार मानसिक त्रास सोसावा लागतो. हा काळ स्त्रीची मानसिक पाळी जाण्याचा किंवा मेनोपॉसचा असतो.

त्यावेळी अनेक मानसिक बदलातून ती जात असते. अशावेळी जेव्हा अनेक वर्षांचे दिनक्रम बदलून घरी बसावे लागले तर मानसिक ताण वाढू शकतो. या सर्वातून योग्य मार्ग पूर्ण कुटुंबाने मिळून काढणे योग्य होईल. समजा जर नाईलाज म्हणून घरासाठी नोकरी सोडण्याचा निर्णय तिला घ्यावा लागला, तर आर्थिक स्वातंत्र्य राहावे म्हणून तिच्या हातात तिच्यासाठी पुरेसा पैसा राहिल यांची काळजी इतरांनी घेणे गरजेचे आहे.

अनेकवेळा रिटायर होऊन पुरुष मंडळी घरी असतात. तेव्हा जर त्यांनी घरासाठी दोन-चार तास देऊन घराची जबाबदारी घेतली तर स्त्रीला बाहेर जाऊन तिच्या आवडीच्या गोष्टी करण्यास थोडा तरी वेळ मिळू शकतो. नोकरीच नाही तर एखाद्या स्त्रीला जर समाजासाठी काहीतरी करावं असं वाटत असेल आणि जरी पैसा कमी मिळत असेल तरी तिला मानसिक समाधान मिळत असतं. स्त्रिया करिअरसाठी साथ देणारीसुद्धा काही उदाहरणे आहेत. जी सर्व पुरुषांना आपल्या सहचारिणीसाठी काही निर्णय घेण्यास प्रवृत्त करतात. लग्न झालं तेव्हा वृंदा फिजिओथेरेपिस्ट म्हणून नावाजलेल्या हॉस्पिटलमध्ये नोकरी करत असताना परदेशी जाण्याचा योग आला होता, पण मुलं लहान म्हणून तिला तो सोडवा लागला. पुढे नोकरांवर मुले सोपवणे योग्य नाही म्हणून दोघांच्याही विचाराने वृंदाने नोकरी सोडली, पण करिअर अर्धवट सोडल्याचे दुःख कुठेतरी सलत होते. वेळ मिळेल तसं तिचा थोडफार काम चालू होतं आणि तिला परदेशी नोकरीची संधी परत चालून आली. तेव्हा तिचं वय ४५ च्या जवळ होतं. नवरा-बायकोमधलं अंतर, त्यामुळे यजमान रिटायरमेंटच्या जवळ. परदेशी जाणार तर सर्वांनी, अशी तिची अट; अशावेळी यजमानांनी स्वेच्छानिवृत्ती घेऊन तिच्या निर्णयाला साथ दिली परदेशी जाऊन तिने तिची स्वप्ने पुरी केली.

स्वतःचे दिवस येऊ शकतात, जर घरांत सुसंवाद असला, एक दुसऱ्याशी जमवून घेतलं तर ते सहज शक्य होतं. आता काळाबरोबर आई-मुलगी, सासू-सून यांमध्ये मैत्रीचं नातं निर्माण झालं आहे. त्यामुळे

आपले विचार एकमेकांना सांगून समजून घेऊन यातून तोडगा काढणे सोपे जाईल. वैजूची सून शनिवार रविवार घराची व मुलांची जबाबदारी पूर्णपणे घेते. सासू-सासरे त्यादिवशी स्वतःच्या आवडी जोपासण्यास मुक्त असतात. विजू सकाळी कामाला जाताना शक्य तेवढी मुलांची तयारी करून जाते. समीर व समिधा दरवर्षी मुलांच्या सुट्टीच्यावेळी आई-वडिलांना कुठेतरी त्यांच्या आवडीच्या ठिकाणाची टूर बुक करून देतात आणि महिनाभर रजा घेऊन मुलांची जबाबदारी स्वतः घेतात. अरुण-प्रिया, आई-वडील मुलं सर्वांनी मिळून कुठे ना कुठे एकत्र जाण्याचा कार्यक्रम ठरवतात आणि ताजेतवाने होऊन परत येतात. कधी कधी आपले विचार समोरच्या व्यक्तीला कळलेले नसतात. जर मोकळेपणाने संवाद साधला तर चिडचिड न होता मार्ग काढणे नक्कीच सोपे जाते. शिवाय माझे घर, माझा संसार असे म्हणून सगळी जबाबदारी स्वतःवर घेण्याचे कमी करून जर आपण तरुण पिढीवर हळूहळू ही जबाबदारी सोपवली तर आपल्यासाठी वेळ नक्की मिळू शकतो. शेवटी वेळ कोणासाठी थांबत नाही, तो शोधून पकडावा लागतो. आपले मार्ग आपणच शोधायचे असतात.

*****

APNA BAZAAR
INDIAN GROCERIES
 Providing EXCELLENT customer service
Jozito George
 Owner
8650 Spicewood Springs RD.
Ste# 133B Austin TX, 78759
Ph: (512) 249-0202
Fax: (512) 249-0202
www.apnabazaaraustin.com

शास्त्रीय संगीताचा एक उपासक : समीर कोटस्थाने

- अनंत बादरायणी

"...शास्त्रीय संगीतात गायकाच्या मनातील अमूर्त्य संकल्पनेला गायक श्रोत्यांच्या भावनिक पातळीवर मूर्त्य स्वरूप देतो. यामध्ये गायकाची साधना असते. शास्त्रीय संगीतात गायकाला उंचीवर जाण्यासाठी स्वतःचा विचार लागतो, स्वतःची वाट शोधावी लागते..."

आपलं शास्त्रीय संगीत हे एका विशाल महासागराप्रमाणे आहे. यातील काही थेंबांचा जरी आपल्याला अनुभव घेता आला तर त्यामुळे आपले आयुष्य सोनेरी होईल. या महासागरात अनेक गुणीजन गेली कित्येक शतके त्यांच्या योगदानानं अमूल्य भर घालत आहेत.

शास्त्रीय संगीतावर मी काही लिहावं इतके माझे ज्ञान अथवा अधिकार नाही. जेव्हापासून मी समीरकडे शिकण्यास सुरुवात केली तेव्हापासून त्याचा विद्यार्थी या नात्याने समीरबद्दल लिहिण्याचे मनात होते.

समीरचा हा संगीत-प्रवास तो अवघा पाच-सहा वर्षांचा असताना त्याच्या आजीच्या प्रोत्साहनामुळे सुरु झाला. आजीने त्याला शिकवलेली भक्तिगीते समीरने फार लवकर आत्मसात केली. लहानपणी घरी संगीताचे वातावरण असल्याने समीरवर सुरांचे संस्कार होत होते. त्यातूनच गाणं शिकण्याची प्रबळ इच्छा मनात जागृत झाली.

समीरने सुरुवातीला सौ. रेवती आठवले यांच्याकडून सुगम संगीताचे धडे घेतले. तल्लख बुद्धी व उत्तम मार्गदर्शनामुळे समीरने संगीतात भराभर प्रगती केली. त्याने शेगावला वयाच्या सहाव्या वर्षी सुमारे पाच हजार लोकांना त्याच्या भजनांनी खिळवून ठेवले होते. सौ. आठवलेंनी त्याची तीन वर्षांतील प्रगती बघून त्याच्या आई-

वडिलांना त्याला शास्त्रीय संगीत शिकविण्याचा सल्ला दिला.

समीरचे शास्त्रीय गाण्याचे शिक्षण सौ. संगीता पंढरपुरकर यांच्याकडे सुरु झाले. पाच-सहा वर्ष त्यांच्याकडे शिकल्यानंतर पंडित त्र्यंबकराव जानोरीकर यांच्याकडे पुढील मार्गदर्शन सुरु झाले. गुरु-शिष्य परंपरेचा आणि गुरु आपल्या शिष्याच्या प्रगतीसाठी कसे प्रयत्न करतो याचा धडा मिळाला. पंडित जानोरीकरांनी समीरचे गाणे ऐकल्यानंतर तुझा आवाज चंचल आहे असे सांगून तंबोरा घेऊन "सा" लावण्याचा सहा महिने सराव करण्यास सांगितले. मनातल्या-मनात समीरची पहिली प्रतिक्रिया अशी की आपण इतकी वर्षे गात असताना आपल्याला हे फक्त "सा" गाण्याचा सराव का करण्यास सांगतात? पण गुरुला प्रश्न विचारण्याची आपली परंपरा नाही. समीरने जेव्हा हा सराव करण्यास सुरुवात केली तेव्हा हळूहळू त्याच्या लक्षात आले की गुरुजींना जसा तंबोऱ्यातून "सा" लागला पाहिजे तसा आपला लागत नाही. त्यावेळी समीरचा गुरु-शिष्य परंपरेवरचा विश्वास वाढत गेला.

गुरुला जसे संगीत समजले आहे तसे अजून आपल्याला समजलेच नाही आणि गुरु आपल्या प्रगतीसाठी कायम प्रयत्नशील असतो हे लक्षात आले.

आई-वडिलांनी खंड न पडू देता समीरला त्याच्या गाण्याच्या क्लाससाठी घेऊन जाणे, त्याला योग्य गुरुचे मार्गदर्शन मिळवून देणे, नियमितपणे त्याच्याकडून रियाज करून घेणे, त्याचे गाणे सादर करण्यासाठी व्यासपीठ मिळवून देणे - आज समीर त्याच्या प्रगतीचे श्रेय

त्याच्या आई-वडिलांनी केलेल्या या सर्व कष्टाला देतो. समीरचा मोठा भाऊ सचिन अतिशय सुंदर तबलावादना करतो. त्यामुळे समीरला रियाजाला तबल्याची साथ

लाभली. समीर त्याच्या भावाला पेटीवर साथ करता- करता तबलावादन शिकत गेला. या अशा संगीत शिक्षणासाठी पूरक वातावरणात समीर व सचिन यांची प्रगती होत गेली. रेडिओ टीव्हीवर आणि वर्तमानपत्रात समीर-सचिनच्या बातम्यांमुळे त्यांच्या शाळेचेही नाव पुढे येत होते.

पंडित विजय कोपरकर हे पंडित जितेंद्र अभिषेकी व डॉ. वसंतराव देशपांडे यांचे शिष्य. त्यांच्याकडे समीर जेव्हा बारा वर्षांनंतर गाणं शिकण्यासाठी आला तेव्हा त्यांनी गुरुकुल पद्धतीने समीरला संगीताचे धडे देण्यास सुरुवात केली. त्यावेळी समीर बरोबर पुष्कर लेले, हृषीकेश रानडे, प्राजक्ता जोशी यांचेही गाण्याचे शिक्षण चालू होते. यांच्या बरोबर गाणं शिकताना पंडितजींकडून अनेकदा नीट स्वर लागला नाही किंवा सराव कमी पडला म्हणून बोलणी खावी लागली. त्यावेळी त्यांच्या बोलण्यामागे आपला विकास व्हावा हा त्यांचा विचार कळत होता त्यामुळे समीर अधिक कष्ट करून गाण्यात प्रगती करत गेला.

साधारणपणे शास्त्रीय संगीतात शब्दांपेक्षा स्वर व लय यांचे अधिक महत्त्व आहे. याचा अर्थ असा नाही की शब्द किंवा भाव यांच्याकडे दुर्लक्ष केले जाते. शास्त्रीय संगीतातील राग आणि रस यांच्यामध्ये एक अतूट नातं आहे. समीरशी ह्या विषयावर बोलताना त्याचा यातील अभ्यास आणि रियाज यांची कल्पना येते. समीरने वेगवेगळ्या गायकीचा अभ्यास केला. प्रत्येकातील संकल्पना, गाण्याची पद्धती, राग मांडण्याची शैली यांचा अभ्यास केला. कोणत्याही शैलीला डावे-उजवे माप देण्याऐवजी त्याने त्यामधून स्वतःचे गाणे कसे विकसित होईल या विचाराने त्या शैली शिकत गेला.

शास्त्रीय संगीतात गायकाच्या मनातील अमूर्त्य संकल्पनेला गायक श्रोत्यांच्या भावनिक पातळीवर मूर्त्य स्वरूप देतो. यामध्ये गायकाची साधना असते. शास्त्रीय संगीतात गायकाला उंचीवर जाण्यासाठी स्वतःचा विचार लागतो, स्वतःची वाट शोधावी लागते. एखादी ठुमरी दुसऱ्या गायकाने सादर केलेली असताना तीच ठुमरी

स्वतःच्या आवाजात सादर करताना त्यातील कोणता भाव आपल्या आवाजात अधिक चांगला सादर करू शकू हा विचार गायकाला करावा लागतो. असा विचार सुगम संगीतापेक्षा शास्त्रीय संगीतात जास्त होतो. आपल्या आवाजातील शक्तिस्थाने ओळखून राग कसा मांडावा हा विचार करावा लागतो.

समीर नेहमीच स्वतःचे गाणे पुढच्या पायरीवर कसे नेता येईल, नवीन काय शिकता येईल या दृष्टीने विचार करतो. ऐकलेल्या गाण्यातून आपल्याला नवीन काय शिकता येईल हा विचार कायम मनात असल्यामुळे गाण्याचे शिक्षण व चिंतन सतत चालू असते.

संगीताच्या रियाज किंवा सरावामधून स्वतःचे व्यक्तिमत्व विकसित होत जाते हा समीरचा अनुभव आहे. समीर गाण्याकडे देवी सरस्वतीच्या प्रार्थनेच्या रूपात बघतो, सात स्वरांची प्रार्थना. गाण्यामुळे एकाग्रता वाढण्याचा अनुभव त्याने घेतला आहे. स्वर लावताना मनातील बाकी सर्व विचार दूर जातात. गाण्यामुळे सहनशीलता वाढते - आज आपला स्वर लागत नाही तर निराश न होता पुन्हा पुन्हा प्रयत्न करण्यास शिकवते. हवा तसा स्वर लागला की हुरळून न जाता नम्रतेने पुढे जाण्यास शिकवते. समीर जसा गुरु-शिष्य परंपरेप्रमाणे गाणं शिकला, संगीतामुळे त्याचे जसे व्यक्तिमत्व विकसित होत गेले ती परंपरा व विचार चालू ठेवत तो आज शास्त्रीय संगीत पुढे शिकवत आहे. संगीतामुळे संपन्न व्यक्तिमत्व घडण्याचा हा अनुभव त्याच्या शिष्यांनीसुद्धा घेतला आहे.

आतापर्यंत शिकलेल्या गायनपद्धती, ज्येष्ठ गायकांनी या पद्धतींना एका उंचीवर कसे नेले, त्यांच्या गाण्याची आपल्यावर कशी छाप पडली, त्यांचे आपल्याला आकलन झालेले गाणे, आपल्याला ते गायक म्हणून कसे समजत गेले - हे सर्व एका कार्यक्रमातून मांडण्याचा समीरचा विचार चालू आहे. लवकरच हा कार्यक्रम सादर होईल.

(अधिक माहिती: www.sameermusic.com)

*****

विभावरी देशपांडे - मुलाखत

- मुलाखतकार: स्वप्नील रास्ते
(शब्दांकन: प्राची रेवलकर)

'सातच्या आत घरात', 'श्वास', 'हरिश्चंद्राची फॅक्टरी', 'नटरंग', 'बालगंधर्व' यांसारख्या गाजलेल्या चित्रपटांतून अभिनय क्षेत्रात स्वतःची एक वेगळी ओळख निर्माण करणारी त्याचप्रमाणे मराठी रंगभूमीवरही तितक्याच तळमळीने कार्यरत असणारी एक कलाकार म्हणजे विभावरी देशपांडे. नाट्य, चित्रपट, काव्यवाचन, लेखन या सगळ्याच क्षेत्रांतील तिच्या आजवरच्या प्रवासाविषयी तिच्याशी मारलेल्या ह्या गप्पा -

१. विभावरी, अभिनय क्षेत्रातील तुझा हा प्रवास नेमका कसा सुरु झाला?

- अभिनयाची आवड मला पहिल्यापासूनच होती. वयाच्या १५ व्या वर्षी मी पुण्यात पं. सत्यदेव दुबेचं theatre workshop attend केलं होतं. त्याचप्रमाणे 'पुरुषोत्तम'सारख्या वेगवेगळ्या आंतरमहाविद्यालयीन एकांकिका स्पर्धांमधूनही नाटकांत अभिनय करतच होते. यातूनच पुढे विविध प्रायोगिक नाट्यसंस्थांबरोबर काम करण्याची आणि वेगवेगळ्या भूमिका साकारण्याची संधी मिळाली.

२. रंगभूमी व चित्रपट या दोन्ही क्षेत्रांत तुझा अभिनयातील वावर तितकाच सहज आहे, या दोन्ही क्षेत्रात अभिनय साकारताना तुला नेमका कोणता फरक जाणवतो?

- रंगभूमी व चित्रपट या दोन्ही क्षेत्रांत नक्कीच फरक आहे. अगदी पहिला फरक म्हणजे कलाकार व प्रेक्षकांमधील अंतर. दोन्ही क्षेत्रात अभिनयाची पद्धत, संवाद फेक, प्रेक्षकांचा प्रतिसाद या सर्वच गोष्टी वेगळ्या आहेत. रंगभूमीवर काम करत असताना performance

करतेवेळी अधिक भान ठेवून व बदल समजून घेऊन काम करणं महत्वाचं असतं. त्यामुळे एकंदरीतच चित्रपटांतील अभिनय व theatrical acting ह्या दोन्ही गोष्टी वेगळ्या आहेत असं मला वाटतं.

३. अनेक हिट चित्रपट देऊनही मराठी रंगभूमीवर त्यातही प्रायोगिक रंगभूमीवर तुझा वावर आजही तितकाच आहे, याबद्दल नेमकं काय सांगशील?

- रंगभूमीबद्दल मला एक वेगळाच जिव्हाळा आहे. त्यामुळे अभिनय क्षेत्रात वाटचाल करताना रंगभूमीसाठी आवर्जून वेळ देणं हा माझा निर्णय होता. मला असं वाटतं की मी जितकी अभिनेत्री आहे तितकीच लेखिकाही आहे त्यामुळे एखाद्या creative group ला बरोबर घेऊन स्क्रिप्ट बसवणं या सगळ्या गोष्टी मला आवडतात आणि ह्या सर्वांसाठी मला हातात वेळ हवा आहे. त्यामुळेच दैनंदिन मालिकांत काम नाकरण्यासारखेही मी निर्णय घेतले. रंगभूमीसाठी काहीतरी योगदान द्यावं, यासाठी सतत प्रयोगशील राहणं मला खूप आवडतं आणि हेच मला नवीन उत्साह, प्रेरणाही देतं.

४. अभिनयाव्यतिरिक्त तुझा 'कधीतरी वेड्यागत' ह्यासारखा काव्यवाचनाचा कार्यक्रम तर 'प्रोजेक्ट अदिती' सारखा एक नवीन प्रोजेक्टही खूप गाजलाय. याविषयी काय सांगशील?

- 'कधीतरी वेड्यागत' हा कार्यक्रम म्हणजे कवितांचा रंगमंचीय आविष्कार आहे. माझ्या आईने कवितांत पीएच. डी. केली आहे. त्यामुळे मलाही लहानपणापासूनच कवितांची गोडी होती. कॉलेजमध्ये असताना मी 'ओवी ते हायकू' हा कार्यक्रम सादर करायचे. त्यामुळे एकंदरीतच कविता हा माझ्या जिव्हाळ्याचा विषय आहे. अभिनयाबरोबरच मला लेखन, दिग्दर्शनाचीही तितकीच आवड असल्याने

'प्रोजेक्ट अदिती'सारखा एक नवीन उपक्रम सुरु केला. कुठल्याही क्षेत्रात करियर करताना लहान मुलांवर कोणत्याही प्रकारचं ओझं असू नये, कुठल्याही प्रकारची स्पर्धात्मक वृत्ती न ठेवता प्रथम एक कला म्हणूनच लहान मुलांनी कोणतीही कला शिकावी या आशयावर भाष्य करणारं हे नाटक आहे. ह्या दोन्ही कार्यक्रमांच्या निमित्ताने काव्यवाचन, लेखन व दिग्दर्शनासारख्या वेगळ्या क्षेत्रांत काम करण्याची संधी मला मिळाली आहे.

५. घर आणि इतक्या सगळ्या गोष्टी सांभाळताना कधी दमछाक होते? घरून कशा प्रकारचा पाठिंबा मिळतो?

- थोडी फार दगदग नक्कीच होते. मात्र या क्षेत्रात काम करत असताना मला सगळ्यांकडूनच घरून कायमच खूप पाठिंबा मिळत आलाय. त्यामुळे घर आणि इतर सर्व गोष्टी सांभाळताना एक भक्कम आधार मिळतो.

६. आजवर तू अनेक हिट चित्रपटांत काम केलं आहेस. मात्र तुझी स्वतःची एखादी ड्रीम व्यक्तिरेखा कोणती?

- आजवर मला अनेक चित्रपटांतून वेगवेगळ्या भूमिका साकारण्याची संधी मिळाली. तरीही मला एखाद्या नायिकाप्रधान चित्रपटात काम करण्याची इच्छा आहे. त्याचप्रमाणे आजवर ग्रामीण भूमिका बऱ्याच मिळाल्या त्यामुळे शहरी अथवा थोडीशी glamorous भूमिका साकारण्याचीही इच्छा आहे.

७. आजवर तू काम केलेल्या चित्रपटांपैकी जवळ जवळ सगळेच चित्रपट हिट झाले आहेत. याबद्दल नेमकं काय सांगशील?

- हा निव्वळ योगायोग म्हणावा लागेल. ह्या चित्रपटांपैकी प्रत्येक कलाकृती साकारण्यासाठी अनेक लोकांची तळमळ, झोकून देऊन काम करण्याची वृत्ती, व एका वेगळ्याच ध्यासाने काम करण्याची पद्धत यासारख्या अनेक गोष्टी कारणीभूत आहेत. व्यावसायिकतेला कमी महत्व देऊन एखादा नवीन प्रयोग संपूर्ण तळमळीने करण्याचा प्रयत्न व त्यासाठीचं

प्रत्येकाचं तेवढ्याच तळमळीने दिलेलं योगदान हेच या यशाचं रहस्य आहे असं मला वाटतं.

८. या क्षेत्रात येऊ इच्छिणाऱ्या नवोदितांना काय मार्गदर्शन करशील?

- या क्षेत्रात काम करण्याआधी स्वपरीक्षण करणं हे महत्वाचं आहे असं मला वाटतं त्याचप्रमाणे कोणत्याही कला क्षेत्रात काम करत असताना त्या कलेची साधना करणं, मेहनत करणं हे खूप आवश्यक आहे. कलेकडे गांभीर्याने बघण्याचीही गरज आहे. त्यामुळे झटपट यशाच्या मागे न लागता अभिनय ही कला म्हणून जोपासा. त्याचप्रमाणे स्वतःला वेळ द्या. स्वतःला झोकून देऊन प्रामाणिकपणे काम करत रहा. यश नक्कीच मिळेल.

(द्वारा: www.thirdbellentertainment.com)

*****

उदरभरण नोहे...

विविधांगी कार्यक्रम आणि अस्सल मराठी जेवणाचा आस्वाद ही ऑस्टिन मराठी मंडळाच्या गणेशोत्सवाची खासियत. आपल्या बहुतांश कार्यक्रमांना असलेले खाद्य पदार्थ घरगुती किंवा कार्यकारिणी आणि स्वयंसेवकांनी स्वतः घरी बनवलेले असतात. मुख्यतः गणपतीच्या कार्यक्रमाचं जेवण हे बिन-कांदा-लसूण ठेवण्याची प्रथा असल्यामुळे त्यावेळेस २५० ते ३०० लोकांच्या कार्यक्रमाचे खाद्य नियोजन एक मोठं काम असतं. पण मंडळाचे कार्यकर्ते, त्यांचे कुटुंबिय हे काम आनंदाने वाटून घेतात आणि उत्तम रितीने पारही पडतात.

यावर्षी आपल्याला "Food Sponsors" मिळालेले असले तरीही मकर संक्रांती, गणेशोत्सव या कार्यक्रमांना आपल्या स्वयंसेवकांनी उत्साहाने पदार्थ बनवले. यंदाची दिवाळीही याला अपवाद नाही. सर्वांचं मनापासून कौतुक आणि खूप धन्यवादही!

पानं उलटताना

- कुंदा मुळे

**"...खूप प्रश्न की ज्यांची उत्तरे अपूर्णच असतात...
काही धडे असे असतात की ते एकदाच अद्वल घडवतात
आणि मग पुन्हा त्याची आठवणसुद्धा नको वाटते..."**

"किती भराभर पान उलटते आहेस, अशाने पुस्तक फाटेल ना! आताशी तर नुकतीच शाळा सुरु झाली आहे. अजून संबंध वर्ष जायचे आहे, जरा हळू उलटत जा." - मी नातीला समजावले.

"अगं आजी, आम्हाला बाईंनी सांगितले की तुम्ही धडा नीट वाचलात तर त्यातच तुमच्या प्रश्नांची उत्तरे मिळतील." नात म्हणाली. खरंच आहे बाईच म्हणणं. आपण जो धडा शिकतो त्यावरच्या प्रश्नांची उत्तरे त्या त्या धड्यातच असतात. पण आपण त्या धड्याचा नीट अभ्यासच करत नाही. प्रत्येक ओळ शांतपणे अभ्यासली पाहिजे. भराभर वाचून पुढे जाण्यात अर्थ समजत नाही. तीच तीच ओळ पुन्हा पुन्हा वाचावी लागते - नीट लक्षात येईपर्यंत. किती गहन अर्थ भरला आहे ह्या वाक्यात!

आपल्या जीवनात किती घटना परत परत घडत असतात, पण आपण त्यांतून काही बोधच घेत नाही. तीच तीच चूक वारंवार करत असतो. पण काही काही धडे असे असतात की ते एकदाच अद्वल घडवतात आणि मग पुन्हा त्याची आठवणसुद्धा नको वाटते. तो धडा सोडून भराभर पुढे जावेसे वाटते. मधली पाने मग फरफर उलटली जातात. आपल्याकडून हे आपोआप घडते. कधी आपणच मधल्या पानांना टाळण्याचा प्रयत्न करतो. पुढचा धडा अधिक चांगला असेल, आपल्या आवडीचा असेल, या वेड्या आशेने पाने उलटत जातो, उलटत जातो. मधल्या न आवडणाऱ्या धड्याचा अभ्यास आपण टाळू शकत नाही. तो वाचावाच लागतो आणि त्यावरच्या प्रश्नांना उत्तरे पण द्यावी लागतात, जशी आपल्याला येतील तशी. ती चुकीची असली तरी द्यावीच लागतात. आपल्या आयुष्याचा तो एक

अविभाज्य भाग असतो. त्याबद्दलची उत्तरे देऊनच ते प्रश्न सोडवावे लागतात.

खरं तर काही प्रश्नांची उत्तरे वेगळीच अपेक्षित असतात, काही आपल्याला, कधी इतरांना आणि मग त्या वेगळ्या उत्तराचा आणखीच वेगळा अर्थ उलगडत जातो. वेगळीच कलाटणी त्या प्रश्नांना दिली जाते आणि त्या उत्तरातून प्रश्नच निर्माण होतात. खूप प्रश्न की ज्यांची उत्तरे अपूर्णच असतात. अशावेळी धडा नीट समजावून घेणे हेच महत्वाचे असते. उगीच घाईघाईने पाने उलटून खऱ्या प्रश्नांची खरी उत्तरे टाळण्यात काय अर्थ आहे? म्हणून नीट समजेपर्यंत तीच तीच पाने परत-परत वाचली पाहिजेत. पाने उलटण्याची घाई करू नये. हे तिला सांगताना आपणच मागची किती पाने भराभर उलटली आणि पुन्हा नेमके आपल्या आवडीच्या पानापाशीच थांबलो.

किती सुंदर पान आहे हे. सुवर्णाक्षरांनी लिहून ठेवण्यासारखी घटना त्या दिवशी घडली. आपण राहत होतो ती जागा घरमालकांना रिकामी करून पाहिजे होती. दुसरीकडे बिऱ्हाड हलवायचे म्हणून सगळ्या सामानाची बांधाबांध चालली होती आणि तशात एक बंद पाकीट टेबलवर ठेवलेले दिसले. हे बाहेर गेले होते म्हणून मीच ते त्यांना न विचारता उघडले. आमच्या दोघांचा व्यवहार अगदी पारदर्शी आहे. त्यामुळे कुठलीही गोष्ट एकमेकांना माहित असते. पण हे पाकीट कधी आले? ते आमच्या दोघांच्याही लक्षात आले नाही. कामाची घाई होती, नंतर पाहू म्हणून कदाचित ह्यांनीच ते ठेवले असणार. असो, काय आहे ते तर पाहू! वरचा पत्ता दवाखान्याचा होता. मनात जरा चरं झाले. उघडावे का नको? माझ्या मनात जी शंका आली तीच ह्यांच्याही मनात आली असेल का? म्हणून नंतर पाहू या विचाराने तसेच ठेवले असेल. मनात वाईट विचार आधी येतात. संकटाला सामोरे जायला धाडस लागते. माझ्यात तरी ते धाडस आहे का? करावे का धाडस? एकदाचा सोक्षमोक्ष तरी लागेल. उगीच टांगती तलवार

नको. कुलस्वामिनीचे स्मरण करून ते पाकीट उघडले आणि आतील मजकूर वाचला. ज्या मनात चर्र झाले होते त्या मनात आता धडधड सुरु झाली. वाचलेला मजकूर खरा आहे का? पुन्हा पुन्हा खात्री करून घेतली. धडधड सुरुच होती. पण ही धडधड गोड होती.

हे जर खरं असेल तर आमच्या जीवनात फुलबाग नक्कीच फुलेल. थोडा उशीर झाला होता. पण अगदी नसल्यापेक्षा उशीर बरा. सगळीकडे पसारा तसाच पडलेला. काही कामच सुचेना 'हे' येईपर्यंत खिळल्यासारखी एका जागीच बसून होते. थोड्याच वेळात 'हे' आले. त्यांना पाहताच मला रडूच आले. हातात उघडे पाकीट आणि मी रडतेय म्हणजे अघटित असणार असा विचार 'ह्यांच्या' मनात आला असावा. पण तो विचार पूर्ण व्हायच्या आत मी ह्यांना रडतच सांगितले. "अहो पेढे आणा! पेढे आणा! हे वाचा आधी" आणि त्यांनी ते वाचले. माझ्यापेक्षाही काकणभर जास्तच आनंद त्यांना झालेला दिसला. आयुष्यातील अत्युच्च आनंद आम्हाला मिळणार होता. मी 'आई' होऊ शकत होते. आमचा संसार बहरणार, फुलणार होता. आम्ही दोघेही जरा निवांत बसलो. भोवती सारा पसारा पडलेला, पण मनात विचार आला होता. आता ह्याच्यापेक्षाही पसारा होत राहील. घरभर प्रत्येक खोलीत पसारा असणार आहे. पण त्याशिवाय का घराला घरपण येतं? आता पाहूया नवीन जागेचा शुभशकून.

त्यानंतर कितीतरी पानं उलटली गेली. घरात पाच वर्षात तीन बाळं रांगायला लागली. रडणं, मारामारी, भांडणं, पडणं, धडपडणं, आजारपण - सगळं साग्रसंगीत साजरं झालं. पण ते पान माझ्या जीवाचं पान आहे. चला, किती वेळ गेला! अरे पण आपण पुढे जातच नाही आहोत. हया पानाच्या पुढे कितीतरी पाने आहेत. पण उलटण्याचं धाडस होत नाही. अगदी नावडतं पान आहे, पण म्हणून फाडून फेकून पण देता येत नाही. त्याची आठवण नकोशी वाटतेय. सगळा प्रसंग कसा आता डोळ्यांसमोर घडतोय असं वाटतंय. आपल्या पोटच्या पोरीला तिच्या सासरच्यांनी माहेरी आणून घातली. कायमसाठी म्हणून, तिची चूक नसताना. जावयाचा स्वतःच्याच बारा भानगडी बाहेर

आहेत, मग हिच्याशी कसं पटणार? घातली आणून माहेरी.

आता तिच्याच घराजवळ जागा घेतली आहे. तेथेच राहायला जायचे आहे. त्याचीच बांधाबाध चालली आहे. दृष्टी आड सृष्टी ठीक होती. पण आता चोवीस तास ती डोळ्यांसमोर राहणार. पुढचा मार्ग दिसेपर्यंत घुसमटच. पाहूया पुढच्या पानावर काय आहे ते? पण आधी हा मागचा धडा नीट समजलाच नाही. त्या धड्यात नुसतेच प्रश्नच प्रश्न आहेत. उत्तर तर एक ही प्रश्नाचे नाही. असं का? असा प्रश्न पडतो. कोण खरं? कोण बरोबर? हे ही अनुत्तरीत प्रश्नच. कुठलाही प्रश्न सुटत नाही. तो संपूर्ण धडाच गाळून टाकावा लागेल. पण त्या कागदावर उमटलेली अक्षरे थोडीच नाहीशी होणार आहेत. पुसटशी का होईना दिसतीलच. खरंतर नेमके तेवढेच अगदी अक्षर न् अक्षर पाठ आहे. जे नको त्याचाच अभ्यास करावा लागतोय. ह्यांचे पाठांतर तर इतके पक्के आहे की फिरून फिरून त्याच ओळी आठवतात. दुसरा विषय शिकूच देत नाही.

नवीन काही वाचताच येत नाही. तो तिथून परदेशातून उपदेश करतोय, सगळं ठीक होईल म्हणून. बाळा, तू तर आमची काठी आहेस. तुझ्या आधाराशिवाय उभे पण राहू शकत नाही आम्ही. लहानपणी तुला बोटं धरून 'चाली - चाली' करायला शिकवले आणि आता आम्हाला तुझा आधार वाटतोय. तुझे अचानक उच्च शिक्षणासाठी परदेशी जाणे, दोन-चार करता करता आठ वर्ष झाली तुला तिकडे गेल्याला. तिकडेच परदेशी मुलीशी लग्न केलेस. पण तू भारतीय पुरुष आहेस. आपली संस्कृती वेगळी आहे. त्यांची वेगळी आहे. क्षणभर मोह होतो त्या वागण्याचा पण रोजच्या जीवनात एकमेकांची बांधिलकी त्या मुलींना नको असते. आम्ही भारतीय स्त्रिया पटत नसले तरी फरफटत - फरफटत मागोमागच चालत राहतो. तसे त्यांना जमत नाही. आवडत नाही. शेवटी जे व्हायचे तेच झाले. झाली ना स्वतंत्र? तिचा दोष नाही. त्यांना तशाच वातावरणात राहायची सवय झालेली असते. आपल्याकडे मात्र त्यागाला फार अवास्तव महत्व दिले गेले आहे. एकाने त्याग करायचा म्हणजे संस्कृती जपली जाते. पण ते जाऊ दे! तुला

आता आयुष्याला पुन्हा नव्याने सुरवात करावी लागेल. म्हणजे 'तू' आम्हाला आधार देत आहेस, पैसे पाठवतो आहेस तरी तुझ्या पाठीशी आम्ही असण्याची तुझी गरज आहे. प्रेमाची, आपुलकीची तुला जरूर आहे. तू इकडेच ये बाबा! पण इथे येऊन तरी काय डोक्यात डोके घालायचे. तुला पंखाखाली घ्यायला आता आमच्या पंखातच बळ कुठे आहे? उगीच वेडी माया. ती मुलगी तर आलीच पुन्हा माहेरी आणि तुलाही आता इथे कशाला गुंतवायचे?

आम्ही आता जीर्ण पुस्तकासारखे झालो आहोत. पानं न पान सुटत चाललय. असं वाटत चांगली चांगली पानं घेऊन पुन्हा एक नवीन पुस्तक बाईडींग करून घ्यावं म्हणजे फक्त चकचकीत बाजूच फक्त समोर येईल. तरीपण पाठकोरी पान न लिहिता सगळं काही सांगून जातील. जाऊ या! आता हीच जीर्ण पान हळूहळू सावकाश उलटवत जाऊ म्हणजे खूप काळ हे पुस्तक टिकेल. नाहीतर ह्यातले धडे कुठे कोणाला अभ्यासाला येणार आहेत. कारण त्यांच्यातल्या प्रश्नांना उत्तरेच नाहीत. असे धडे कसे अभ्यासणार? म्हणून जितके दिवस हे पुस्तक टिकेल तितके दिवस टिक् द्यावे. उगाच धुसपूस करून उपयोग नाही. आता पाने उलटताना हळुवारपणाचीच गरज आहे.

*****

साथ

- संयोगिता ताटे

साथ क्षणांची
साथ मनाची
साथ ही तुझी
अन् माझ्या स्वप्नांची
साथ ही जन्माची
साथ ही साता जन्मांची,
म्हणूनच साथ ही आपल्या दोघांची
वाक्य तेचि शब्द तेच
पण खरोखर

साथ ही हरवलेल्या
नकळत अडकलेल्या
दोन जीवांची
म्हणूनच सारे म्हणती
साथ असे ही पूर्व जन्माची
तसेच जन्मो जन्मीची...

***

चारोळ्या

- जितेंद्र ताटे

बालपण चैनीत,
तारुण्य मस्तीत
वृद्धत्व एकाकी,
हेच का जीवन?

आहोतच जर उभे,
आपण दोन धुवांवर
कधी काळी मिलनाची
आशा कशाला?

कधीतरी कुठेतरी
केव्हातरी वाटते
कुणाची तरी सोबत हवी

सुखाच्या संगतीने
प्रवास करताना
दुःखच हरवले
वाटेत कुठेतरी

इथेच कुठेतरी
हरवलेल्या क्षणांचा
शोध घेताना
नकळत हरवलो मी

***

लोकपालास असा लोकाधार हवाच!

- यशवंत लेले

"...सरकारी कार्यालयातील दारावरचा साधा शिपाईही एखादी फाईल काढून देण्यासाठी चहापाण्याची, चिरीमिरीची अपेक्षा ठेवतोच... प्रामाणिक राहू इच्छिणाऱ्या पण नाईलाजाने लाच घावीच लागते ही तक्रार करण्याऱ्यांना एक आशादीप... बिझिनेस आश्रम!..."

आपल्या प्रतिनिधींना जनशक्तीच्या प्रचंड रेट्यामुळे आता लोकपालाचा स्वीकार करावा लागतो आहे. संसदेने हे विधेयक स्वीकारल्यानंतर आपल्या सव्वाशे कोटींचा समाज पुन्हा चाकोरीतील जीवन जगू लागेल. गल्लीतील दादा त्याचा हफ्ता मागू लागेल व गरीब बिचारा सामान्य माणूस 'नाईलाजाने' का होईना दादाची मागणी पुरवू लागेल. चौकीतील पोलीस तुम्हाला वाहतुक निर्बंधाचा भंग करू देईल व मग तुम्ही 'नाईलाजाने' का होईना त्याची मागणी पुरी करून दंडापेक्षा कमी रक्कम दिल्याने आपला कसा फायदा झाला या समाधानात मार्गक्रमण चालू ठेवाल. सरकारी कार्यालयातील 'भाऊसाहेब' त्यांची वरकमाई अधिक सावधपणे, अप्रत्यक्षपणे, अन्य कोणाच्या हस्ते होत राहील याची काळजी घेतील. महापालिका-नगरपालिकांची अधिकारी माणसे स्व-हिताचा आचार कोणाच्या नजरेस पडणार नाही अशा अधिक हुशारीने चालू ठेवणार. धनतृष्णा ही असतेच अशी जबरदस्त! नगरसेवक तरी त्यास अपवाद थोडेच आहेत? सरकारी कार्यालयातील दारावरचा साधा शिपाईही एखादी फाईल काढून देण्यासाठी चहापाण्याची, चिरीमिरीची अपेक्षा ठेवतोच. काही ठिकाणी तर अशी कामे केवढ्या सरकारी भावनेने चालतात म्हणे! अगदी थेट मंत्री महोदयांपासून ते कनिष्ठतम सेवकापर्यंत सारे कसे "एकमेका साहाय्य करू | अवघे बनू धनवंत ||" अशा भावनेतून जनसेवा करत असतात! लोकपाल आला तर तो अशा सेवाकार्यापर्यंत कसा काय पोचणार?

उद्योग-व्यापार क्षेत्रात तर हा विषय खूपच जटिल आहे. पण त्याचे उत्तर अशक्य वाटत असतानाच परवा 'बिझिनेस आश्रमात' जाण्याचा योग आला. प्रामाणिक राहू इच्छिणाऱ्या पण नाईलाजाने लाच घावीच लागते ही तक्रार करण्याऱ्यांना, एक आशादीप बेळगावात असल्याचा साक्षात्कार झाला!

बिझिनेस आणि आश्रमीय जीवन यांची सांगड होऊ शकते असे सूचित करणारे हे नाव! बिझिनेस आश्रम!! बिझिनेस आहे polyhydron क्षेत्रातला! खरं तर चार ठिकाणी बेळगावच्या औद्योगिक वसाहतीत पसरलेला हा उद्योगसमूहच आहे. सव्वाशे कोटीचा! तीस टक्के वृद्धिदराने प्रगत होणारा उद्योग! पण येथे उद्योजकांना अनेक आश्चर्ये पाहायला मिळतात. उद्योगाचे कर्णधार श्री सुरेश हुंडारे हे आश्चर्यकारक अशा कित्येक गोष्टी आपल्याला सहज सांगतात.

"येथे १ रुपयाचेही कर्ज आम्ही घेत नाही. आमच्याकडे कुणाला एक रुपयाही लाच मिळणार नाही, आम्हीही अशी अपेक्षा ठेवत नाही. आम्हीही आमचे काम लवकर व्हावे, नियम मोडून व्हावे, आम्हाला कर सवलत मिळावी इ. साठी म्हणून लाच देत नाही. आम्ही ७५ माणसे ८ तास काम करतो, अधिक नाही आठच तास! आम्हा कुणालाही शारीरिक वा मानसिक ताण नाही. आठ तासानंतर आपापले छंद जोपासण्यास आम्हाला आवडते. आम्ही सारेच व्यक्तिशः उत्पन्नातील १% भाग सामाजिक दायित्व पार पाडण्यासाठी आनंदाने देतो. आमच्या उद्योगाच्या लाभातील १% वाटाही सामाजिक दायित्व म्हणून क्रीडा क्षेत्रासाठी नियमितपणे देण्यात येतो, वर्षास २० लक्ष रुपयांचे हे योगदान किमान असतेच.

चीनसारख्या देशांना आम्ही निर्यात करून देशाला विदेशी चलन उपलब्ध करून देतो.

आम्ही सारे शासकीय, निमशासकीय नियम काटेकोरपणे पाळतो. पण.. शासकीय नियमाप्रमाणे

२०% बोनस द्यायचा असतो. आम्ही मात्र १००% बोनस देतो. तोही प्रति तीन महिन्यांनी दिला जातो.

महात्माजींची विश्वस्त कल्पना जपानप्रमाणे, आम्ही आमच्या दृष्टीने योग्य अशा बदलांसह स्वीकारली आहे.

आमच्या उद्योगात कामगार संघटना नाही. कारण साऱ्या समस्या आमच्या आम्ही सोडवत असतो. प्रतिमिनिट हजार रुपये अशा दराने, सरकारला आम्ही कर देत असतो.

पर्यवेक्षकिय अधिकारी आमच्याकडे नाही, गुणवत्ता चाचणी विभाग आमच्याकडे नाही. आम्ही प्रत्येकजण आपआपले काम उत्कृष्ट करत असतो. आमच्यापैकी प्रत्येक जण ३५ लक्ष रुपयांची सरासरी उलाढाल करतो!

कार्यालयीन कामासाठी २०% मनुष्यबळ आहे. आमचे येथे शांत असे ध्यान मंदिर असून तेथे जाऊन मनःशांती मिळवण्याचे स्वातंत्र्य सर्वांना आहे. ध्यान मंदिरात स्वामी विवेकानंदांचे तैलचित्र असून स्वामींचे ग्रंथही तेथे उपलब्ध आहेत. यामुळेच तर आमचा उद्योग म्हणजे एक उद्योग आश्रम आहे."

हे आपल्याला खरे वाटणार नाही. यावर तुमचा विश्वास बसत नसेल तर संकेतस्थळावर जा व विचारा हवे ते. www.polyhydron.com

एक उद्योगातील लोकांना जमते ते अन्य उद्योगात का जमू नये? उद्योगात जे जमते ते व्यापारात का जमणार नाही? अवघड असते ते अशक्य थोडेच असते! आपण सारे संकल्प करू, तदनुरूप वागू तर देश सदाचार संपन्नतेकडे वाटचाल करेल असे वाटते.

*****

ह्युस्टन मंडळाला छोटीसी भेट

आंतर-टेक्सास मराठी मंडळांशी कार्यक्रम देवाण-घेवाण या संकल्पनेची सुरुवात यावर्षी झाली. अविष्कारला ह्युस्टनच्या कलाकारांनी नाटक सादर करण्याचं कबूल केलं. आपल्याकडे येणाऱ्या या पाहुण्यांसाठी काय भेट द्यावी हा विचार चालू होता. ह्युस्टन मंडळात पूर्वी हजेरी लावलेली असल्यामुळे उपयुक्त भेट म्हणून वृंदाने 'गणपती आरास' ही कल्पना मांडली आणि ती सर्वांना आवडली. आविष्कारचा कार्यक्रम सुंदर पार पडला.

आभार प्रदर्शनानंतर, सुजीतने घोषित केलं की "ऑस्टिन मराठी मंडळातर्फे ह्युस्टन मंडळाला सदिच्छा म्हणून एक छोटीसी भेट देऊ इच्छितो..." साहजिकच सर्वांचे डोळे काय भेट आहे याकडे लागले. छोटीसी भेट असणारं गणपती मखराचं आकर्षक वेष्टनातलं मोडठं खोकं जेव्हा रंगमंचावर आणलं गेलं तेव्हा ह्युस्टन कलाकारांबरोबरच सर्वच उपस्थितांमध्ये गोड खसखस पिकली...

आविष्कारचे पन्हे

गान-वाद्य-नृत्य-नाट्य अशा नटलेल्या बहारदार आविष्कारची अजून एक खास आठवण म्हणजे सर्वांच्या पसंतीचं 'पन्हं'! त्या पन्ह्याचा सर्वांनी पुनः पुन्हा आस्वाद घेतला आणि कौतुकही केले. मे महिना आणि ऑस्टिनच्या उन्हाळ्याचे चटके या पन्ह्याने कुठल्या कुठे पळवले. स्वतः वृंदाने स्मितहास्य करत सर्वांचे अभिप्राय स्वीकारले.

मात्र तिच्या स्मितहास्यामागचं गुपित नंतर कळले. पन्हे म्हणजे कैरीचे अशा पेटंट समजात अनेक घोट रिचवूनही कोणाच्याही लक्षात न आलेली गोष्ट ही की ते पन्हे कैरीचे नव्हतेच मुळी! ते होतं 'सफरचंद' पन्हं. वृंदानी सफरचंदाचं पन्हं बनवलं आणि सगळ्यांनाच बनवलं.... ☺

नुकत्याच भारतात झालेल्या आण्णा हजारेच्या भ्रष्टाचारविरोधी आंदोलनामुळे घुसळून निघालेले जनमानस आणि सरकारची हतबलता या पार्श्वभूमीवर, स्वातंत्र्याच्या पन्नासाव्या वर्षी कुसुमाग्रजांनी लिहिलेल्या कवितेची आठवण झाल्याशिवाय रहात नाही.

स्वातंत्र्यदेवीची विनवणी

- कवी कुसुमाग्रज

पन्नाशीची उमर गाठली अभिवादन मज करू नका
मीच विनविते हात जोडूनी वाट वाकडी धरू नका
सूर्यकुलाचा दिव्य वारसा प्रिय पुत्रांनो तुम्हा मिळे
काळोखाचे करून पूजन घुबडांचे व्रत वरू नका

अज्ञानाच्या गळ्यात माळा, अभिमानाच्या घालू नका
अंध प्रथांच्या कुजट कोठारी, दिवाभितासम दडू नका
जुनाट पाने गळून पालवी नवी फुटे हे ध्यानी धरा
एकविसावे शतक सामोरी सोळाव्यास्तव रडू नका

वेतन खाऊन काम टाळणे हा देशाचा द्रोह असे
करतिल दुसरे बघतिल तिसरे असे सांगुनी सुटू नका
जनसेवेस्तव असे कचेरी ती डाकूंची नसे गुहा
मेजाखालून मेजावरतून द्रव्य कुणाचे लुटू नका

बोथट पुतळे पथापथावर ही थोरांची विटंबना
कणभर त्यांचा मार्ग अनुसरा वांझ गोडवे गाऊ नका
सत्ता तारक सुधा असे पण सुराही मादक सहज बने
करीन मंदिरी मी मदिरालय अशी प्रतिज्ञा करू नका

प्रकाश पेरा अपुल्या भवती दिवा दिव्याने पेटतसे
इथे भ्रष्टता तिथे नष्टता शंखच पोकळ फुंकू नका
पाप कृपणता पुण्य सदयता संतवाक्य हे सदा स्मरा
भलेपणाचे कार्य उगवता कुठे तयावर भुंकू नका

गोरगरीबा छळू नका पिंड फुकाचे गिळू नका
गुणीजनांवर जळू नका
उणे कुणाचे दिसता किंचित देत दवंडी फिरू नका
मीच विनविते हात जोडूनी वाट वाकडी धरू नका

परभाषेतही व्हा पारंगत ज्ञानसाधना करा तरी
माय मराठी मरते इकडे परकीचे पद चेपू नका
भाषा मरता देशही मरतो संस्कृतिचाही दिवा विझे
गुलाम भाषिक होऊनि अपुल्या प्रगतिचे शिर कापू नका

कलम करी ये तरी सालभर सण शिमग्याचा ताणू नका
सरस्वतीच्या देवळातले स्तंभ घणाने तोडू नका
पुत्र पशुसम विकती ते नर, नर न नराधम गणा तया
परविताचे असे लुटारू नाते त्यांशी जोडू नका

स्वच्छ साधना करा धनाची बैरागीपण नसे बरे
सदन आपुले करा सुशोभित दुसऱ्याचे पण जाळू नका
तरुणाईचे बळ देशाचे जपा वाढवा तरुपरि
करमणुकीच्या गटारगंगा त्यात तयाला क्षाळू नका

सुजन असा पण कुजन मातता हत्यार हातामध्ये धरा
सौजन्याच्या बुरख्याखाली शेपुट घालून पळू नका
करा कायदे परंतु हटवा जहर जातिचे मनातुनी
एकपणाच्या मारून बाता ऐन घडीला चळू नका

समान मानव माना स्त्रीला तिची अस्मिता खुडू नका
दासी म्हणूनी पिटू नका वा देवी म्हणुनी भजू नका
नास्तिक आस्तिक असा कुणीही माणुसकीतच देव पहा
उच्च नीच हा भेद घृणास्पद उकिरड्यात त्या कुजू
नका

माणूस म्हणजे पशू नसे हे ज्याच्या हृदयात ठसे
नर नारायण तोच असे
लाख लाख जन माझ्यासाठी जळले मेले विसरू नका
मीच विनविते हात जोडूनी वाट वाकडी धरू नका

***

ती भेटते...

- इला जोशी-माटे

आठवणींच्या पसान्यात
ती केव्हातरी भेटते
सावलीसारखी क्षणात
कुठेतरी विरून जाते

लपून छपून हळूच कुठून
दाराआडून भाक करते
पैंजणांच्या छुम-छुमाटात
पावसामध्ये भिजत राहते

चपातीच्या नकाशातून
हळूच डोकावून जाते
चेष्टा करता जराशी

पुरीसारखी टम्म फुगते

नव्या फ्रॉकसाठी ती
बाबाकडे हट्ट करते
कुत्र्याच्या पिल्लाला
मन लावून अंघोळ घालते

आजोबांच्या मागे मागे
दुडक्या उड्या मारत राहते
कधी कधी आजोबांची
काठीसुद्धा तीच होते

आईकडून न्हाऊन घेते
आजीकडून स्तोत्र शिकते
दिवसभर दंगा करून
आईच्या कुशीत शिरते

दादाशी भांडण करते
नाकावरती राग ठेवते
तुझं-माझं करता करता
एकदम खुदकन हसते

अशी अल्लड अवखळ
तिच्या हसण्याची खळखळ
भरल्या घरात सुखी मी
तिचा मात्र हेवा करते

कधी पुसटशी
मीसुद्धा आठवून हसते
हसण्यामध्ये माझ्या आता
ती खळखळ नसते

आईच्या कुशीसाठी
आता मी आसवते
कधीतरी माहेरची
आठवण काढत बसते

ती स्वच्छंद ती मनस्वी
छोटेपणात मस्त असते
मोठेपणाचे ओझे मात्र

मी एकटीच वागवत असते

अंगण सोडून घराचे
मी दूरवर येऊन वसते
आईच्या मनात ती
झोक्यावरती झुलत असते

तिला पाहून अजूनसुद्धा
ते दिवस चित्र होतात
आठवणींच्या पानांवरून
संथ संथ ओघळतात

चिऊताईसुद्धा मला
बरेच काही शिकवते
जुन्या मोसामातले घरटे
ती कधी आठवत बसते?

लहानपण पंखावर घेऊन

चिऊताई उडून जाते

वाटण्या डोळ्यांमध्ये

पाणी मात्र ठेवून जाते

आठवणींच्या पसान्यात
ती केव्हातरी भेटते
सावलीसारखी क्षणात
कुठेतरी विरून जाते

***

ठिणगी

- परेश केळवेकर

पावसातल्या थेंबाने मापली
कोरड्या हृदयाची स्पंदने
गंध हरवला सूर शोधता
छेडल्या तारा खिन्न हासणे
घट्ट मुठीत श्वास रोखुनी
मावळली कैक स्मृती सुमने
एका हुंदक्याने सांडला अश्रू
मोकळी करून थिजली स्वप्ने
वाट रिकामी चाहूल शोधते
तांबड्या पावलांच्या खुणाने
विरहातली विवंचना दाबली
ओठात माझ्याच बोटाने
आभास हा स्पर्श तुझा
डंख झोबतो क्षणाक्षणाने
खास काळजास माझ्या
तू दुरून न्याहाळणे
झुरता झुरता दिशा हरवली
पाकळीने ही पेंग घेतली
भय कंप लालसा निमाली
दृष्टी हलके हलके मावळली
... रे लोळते पायात तुझ्या
खुळी एक सावली आसुसलेली
विझल्या एका तारकेची ठिणगी
अंगणात ज्योत ही प्रज्वलित केली

***

आक्रीत

- परेश केळवेकर

आनंदी आनंद गडे
इकडे तिकडे त्या पलिकडे
चंगळ बाटलीत परवडे
धुंदी माजली चहुकडे
हुंगीत नशीब उकिरडे
बागडती गोजिरवाणी कीडे
देहात खुपसून ओरबडे
लोळते भग्न स्वप्न नागडे
उगी बावळी ज्योत फडफडे
उलट वाट पावलात धडपडे
टाहो फोडी वाऱ्याचे नरडे
वातड झाले बोकडाचे कातडे
चपराक चवीने बसता लाडे
बोंब ठोकती सनई चौघडे
दमछाक जिवाची घाली साकडे
कसे चुकले सर्व नियतीचे आकडे
सैल रेशमी विळख्यात जखडे
निसटती श्वासातुनी बुडबुडे
परी शेवटी, आक्रीत हे उलगडे
आरशात होते तोंड वाकडे

***

भगिनी निवेदिता

मार्गारेट इलिझावेद नोबल! उत्तर आयर्लंडमधील अलस्टर या गावी जन्माला आलेली आयरिश कन्या! हीच मार्गारेट नंतर 'भगिनी निवेदिता' म्हणून अजरामर झाली. स्वामी विवेकानंदांची शिष्या, मानसकन्या म्हणून भगिनी निवेदितांना आपण ओळखतो. पण ही ओळख इथेच संपत नाही.

हिंदुस्थानात आसेतुहिमाचल राष्ट्रीय भावनेचे जागरण व्हावे; युवकांचे क्रांतिकार्यासाठी संघटन व्हावे आणि शिक्षण, कला, साहित्य, इतिहास, पत्रकारिता, राजकारण, शास्त्रीय संशोधन अशा विविध क्षेत्रांतून देशाची अस्मिता प्रभावीपणे प्रकट व्हावी, यासाठी निवेदितांनी आपले जीवन सर्वस्वी ओवाळून टाकले. १३ ऑक्टोबर - भगिनी निवेदिता यांची स्मृतीशताब्दी. त्या निमित्ताने त्यांची आठवण आणि वंदन!

- आर्या जोशी

We bake fresh. Always !!

**CAKES, EGG LESS CAKES, PASTRIES, PUFFS, BREADS, COOKIES,
FAST FOOD, HYDERABADI DUM BIRYANIS (traditional Style),
TANDOORI, SOUTH INDIAN, WRAPS, BEVERAGES**

7318 Mc Neil Dr, Suite 102, Austin, TX 78729 *(On the Intersection of Mc Neil and 183)*
Ph: 512-249-9109. | www.hotbreadsaustin.com

Aavishkar 2011

KP INDIAN GROCERY

INDIAN, PAKISTANI, NEPALI, BANGLADESHI GROCERIES
AND HOUSEHOLD ITEMS

Fresh Vegetables 99¢

Low Prices Everyday

KP Indian Grocery Gift Card available

1212 West Parmer Lane, Unit F,
Austin TX 78727

10:30am to 9:30pm 7 days a week

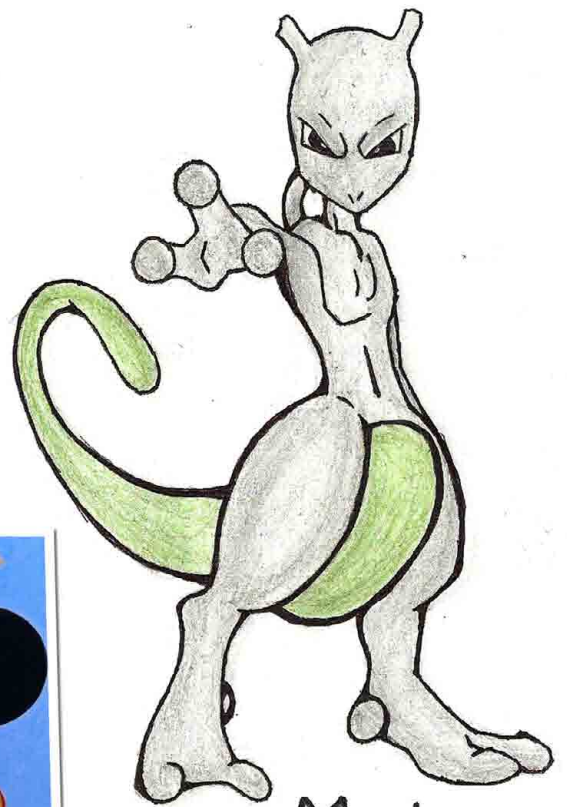
512.833.6222

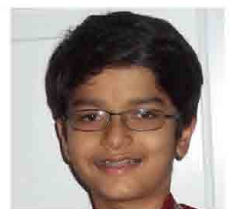

अस्मिता राऊत

Mewtwo

शंकर परब

सार्थक मोरे

गौरी पाटील

शंकर परब

Apki Pasand!
Sabki Pasand!
Man Pasand!

Groceries,
DVDs,
Videos,
Gift Sets,
Spices,
Rice,
Flour,
Frozen Food,
Ready To Eat Food,
Fresh Snacks,
Fresh Sweets
Personal Toiletries,
Fresh vegetables and
more...!

**Austin
Texas**

Man Pasand Grocery

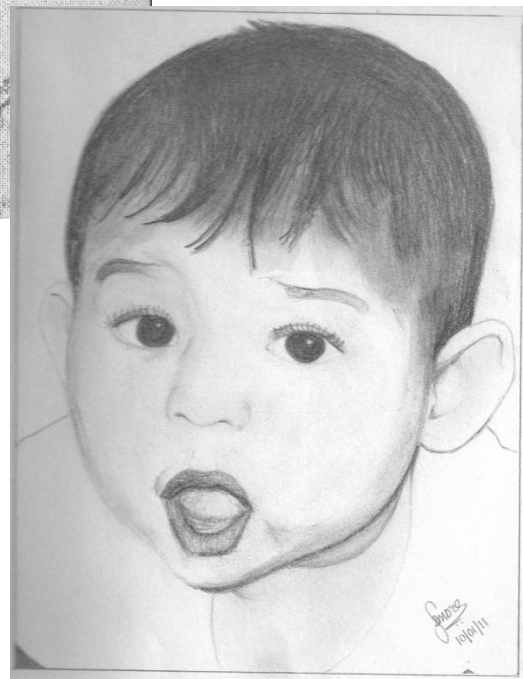
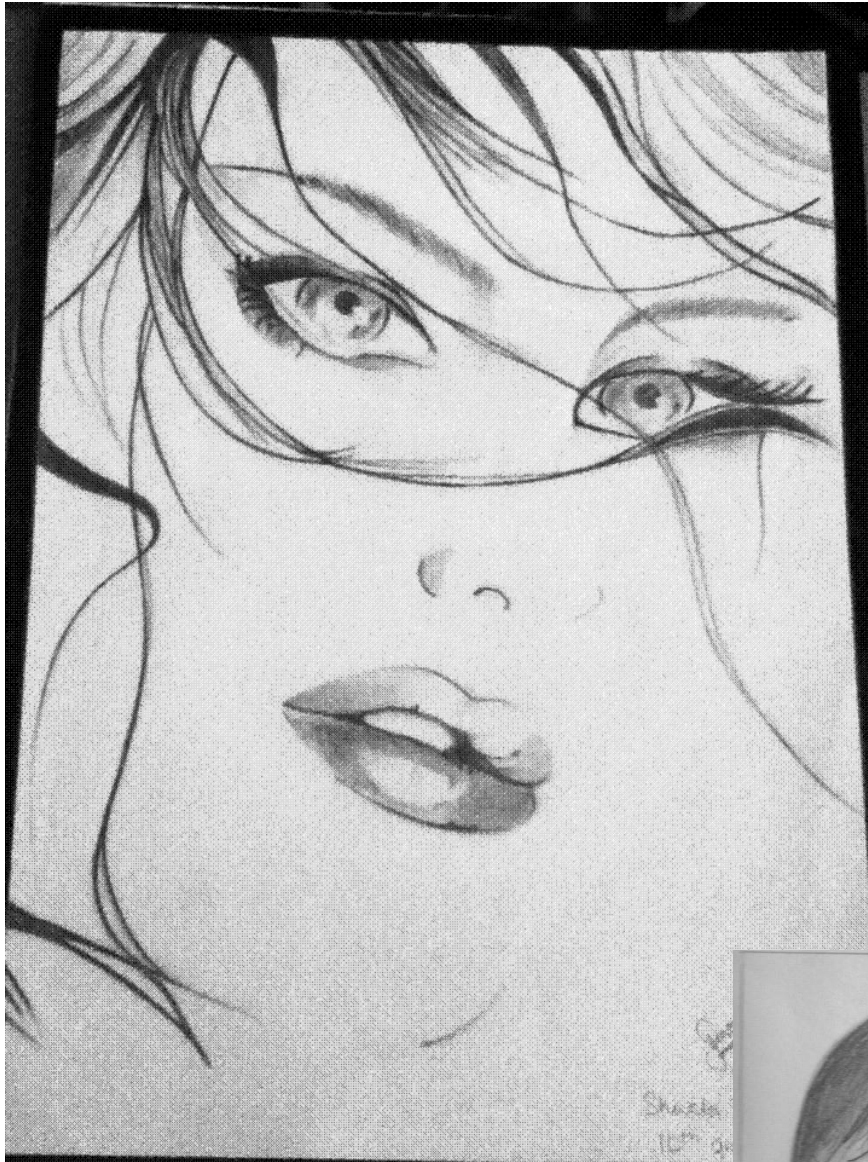
3601 W. William Cannon Drive, Austin, TX-78749

Tel: 512-892-9600 Fax: 512-892-9601

- श्वेता मोरे

इस प्यार को मैं क्या नाम दूँ ?

- वेदवती तांबे

"...हमारे घर में इस नये सदस्य का स्वागत करने के लिये मैं तैयार हो गयी... जब आँखें खोली और उसकी तरफ देखा तो उसकी नज़रों में इतना प्यार मैंने देखा कि उसके सर पर सहलाने के लिए मेरा हाथ आगे बढ़ गया. उसने मुझे जीत लिया..."

मानो या न मानो, सच बात तो यह है कि हमारे घर में किसी कुत्ते को लाने की बात जब भी की जाती तो सबसे पहले मैं ही मना करती थी और घरगृहस्थी की तमाम जिम्मेदारियों में और एक जिम्मेदारी बढ़ाने के लिये इन्कार करती. परंतु एक दिन डिस्कवरी चैनल पर एक कुत्ते ने अपनी मालकीन की खतरे में पड़ी ज़िंदगी को अपनी जान की बाजी लगाकर कैसे बचाया यह दृश्य देखने के बाद मुझे अपनी गलती का एहसास हुआ और मेरा विरोध खत्म हुआ. मेरे विचार में हुआ परिवर्तन देखकर सब खुश हुए और अपनी-अपनी जिम्मेदारी उठाने के लिये खुशी-खुशी राज़ी हो गये. हमारे घर में इस नये सदस्य का स्वागत करने के लिये मैं तैयार हो गयी.

सन २००२ में हमारे घर में जर्मन शेफर्ड का पिल्ला छोटे से बास्केट में बैठकर आ गया तो घर में खुशी की लहर फैल गयी. उसे देखने, गोद में लेने के लिए सब बहुत उत्सुक थे. मुझे आज भी वो दिन याद है. जैसे ही वह बास्केट से बाहर आया, वह मेरे पास आके बैठ गया. पहले तो मैं घबरा गयी और मैंने अपनी आँखें बंद कीं. जब आँखें खोली और उसकी

तरफ देखा तो उसकी नज़रों में इतना प्यार मैंने देखा कि उसके सर पर सहलाने के लिए मेरा हाथ आगे बढ़ गया. उसने मुझे जीत लिया. हमने उसका नाम रखा 'रॉजर' !

नये माहौल में वह भी थोड़ा डर गया था इसलिये मेज के नीचे उसने अपने

लिए सुरक्षित जगह ढूँढ़ ली. थोड़े ही समय में हम लोगों के प्रति उसके मन में विश्वास पैदा हो गया और जल्दी ही घुलमिल गया. मानो जैसे बरसों की पहचान हो. अन्य पशु पक्षियों की तरह उसका दिन भी जल्दी शुरू हो जाता और वह हमें भी जल्दी उठाता. चाहे इतवार हो या छुट्टी का दिन उसके लिये सब दिन एक समान! शुरु-शुरु में कुकर की सीटी की आवाज सुनकर डर जाता. हमारी छींक की आवाज भी उसे उलझन में डालती. धीरे-धीरे वह समझ गया कि इन आवाजों से डरने की जरूरत नहीं है. एक दिन अचानक किचन में प्लेटफॉर्म पर पैर रखकर कुछ ढूँढ़ने लगा. हम सब चौंक गये. मैंने सोचा शायद वह दही खाना चाहता हो. हमने उसे थोड़ा खिलाया तो वह शांत हो गया. बड़ा खुश हुआ. धीरे धीरे हम उसकी भाषा को समझने लगे. घर में लायी गयी या बनायीं गयी हर चीज उसे दिखानी पड़ती. उसे हरी सब्जियां बहुत पसंद थी.

जर्मन शेफर्ड जैसी नस्ल के कुत्तों में जन्मजात अच्छी आदतें देखने को मिलती हैं. उन्हें सिखाने की जरूरत नहीं पड़ती. रॉजर को घर की रखवाली के पाठ नहीं पढ़ाने पड़े. वह हमेशा चौकन्ना रहता था. डोअरबेल की आवाज सुनकर दरवाज़े की तरफ तेजीसे भागता और अपनी ड्यूटी निभाता. उसके स्वास्थ्य का हर तरह से खयाल रखने के बावजूद उसके छः महीने की आयु में गेस्ट्रो जैसी बीमारी ने परेशान कर दिया और जो नहीं होना चाहिए था वही हुआ. उसकी तबियत नाजुक हो गयी. कुछ दिन अच्छे रहे लेकिन फिर से असाध्य बीमारी ने उस पर हमला कर दिया. और देखते-देखते वह हमारा साथ छोड़ कर हमेशा के लिए दूर चला गया. उसे सेब बहुत पसंद थे. सोनू के पापा जब ऑफिस से घर आते थे, तब उसके लिए हररोज सेब ले आते थे. वह उनके इर्द-गिर्द मंडराता था, उछलकूद करता था और अपनी बेसब्री जताता था. जब तक वे उसे सेब नहीं खिलाते थे, उसे चैन नहीं आता था. आज इतने सालों के बाद भी हमारे घर में

कोई सेब नहीं लाता और इन्होंने तो सेब खाना ही छोड़ दिया है।

उस के गुजर जाने के बाद घर सूना सूना हो गया। कुछ दिन बीत गए। एक दिन सोनू ने हमारे घर के पास एक तंदुरुस्त, साफ सुथरे पिल्ले को घूमते हुए देखा। वापस आते समय हम उसे घर ले आये। रिक्शा में वह मेरी गोद में सर रख कर इतने भारीसे के साथ बैठा था की मेरी आँखें नम हो गयीं। हमने उसका नामकरण किया - शेरू! अब शेरू के साथ अच्छा वक्त बीतने लगा। रॉजर के वियोग का दुख कम होता गया लेकिन उसकी यादें आज भी ताज़ा हैं।

शेरू की उम्र लम्बी है। वह आज भी हमारे साथ है। इतना शांत और समझदार है कि उसने कभी तकिये, गद्दे, जूते, चप्पल नहीं फाड़े। आश्चर्य की बात यह है कि शेरू के मन में सब के लिए इतना प्यार ही प्यार भरा है कि वह किसी पर भी नहीं भौंकता। कभी-कभी तो हम सोचते हैं कि उसे गाय का जन्म मिलता तो कितना अच्छा होता! इतना वह स्वभाव से भोला है। हां उसे नफ़रत और चिढ़ है भंगार उठानेवालों की। जैसे ही वे आते हैं, वह भौंकता रहता है। लेकिन शेरू के रहने के बावजूद, घर की रखवाली कौन करेगा यह सवाल खड़ा हुआ। तब हम दूसरा कुत्ता घर में लाने का विचार करने लगे। इस तरह एक और सदस्य हमारे घर में शामिल हो गया। वह है इंडियन शेफर्ड याने धनगरी कुत्ता।

इसका नाम हमने रखा 'शान'! घर की रखवाली के लिए इससे बेहतर कोई नहीं है। वह सिर्फ अपने मालिक को पहचानता है। उसका गठीला बदन और तेज तर्रार आँखें किसी को आगे बढ़ने नहीं देती हैं। दरवाज़े के पास अनजाने कदमों की आहट से ही वह गुर्राता हुआ बाहर आता है तो कोई अन्दर आने की भी हिम्मत नहीं करता। शान के भरोसे हमें घर की कोई चिंता नहीं रहती है।

शेरू और शान की जोड़ी भी खूब जम गयी है। देखनेवाली बात यह है की जानवरों में वरिष्ठता का बड़ा लिहाज किया जाता है। शान अपने से वरिष्ठ शेरू का आदर करता है। खाना परोसा जाता है तब कभी भी वह शेरू के पहले लपककर खाना नहीं खाता। दूसरी

अनोखी बात यह है की दूसरे कुत्तों की तरह वह कभी भी खड़ा रहकर खाना नहीं खाता। एक जगह पर बैठकर शांति से खाना खाता है। जब तक हम खाने के लिए उन्हें अनुमति नहीं देते हैं, तब तक वे खाना शुरु नहीं करते हैं। उनके बारे में बात की जाए तो उसे खूब समझते हैं। यदि हम उन पर गुस्सा होते हैं, तो गुस्सा ठंडा होने तक वे दूर शांत बैठते हैं और गुस्सा ठंडा होते ही जब हम उन्हें बुलाते हैं, तो दूम हिलाते हुए हमारे पास भी आ जाते हैं। कई बार शेरू कई दिनों तक घर के बाहर रहता है तो शान ठीक से खाना नहीं खाता है। उसके घर लौटने का इंतजार करता रहता है।

दोनों कुत्तों का स्वाभाव बहुत भिन्न है। उनकी आदतों में बहुत अंतर है। शेरू अपने काम जल्दी से खतम करता है तो शान कभी जल्दबाजी नहीं करता। बड़े इत्मिनान से रहता है। शेरू पटाखों से डरता है तो शान बिलकुल ही नहीं घबराता। घर में अगर कोई ऊँची आवाज में बोलने लगे तो शेरू दबे पाँव वहां से खिसक जाता है और स्थिति शांत हो जाने पर घर लौट आता है। शान को ऐसी बातों से कोई लेना देना नहीं है। वह अपनी मस्ती में बैठा रहता है। दोनों में अगर कोई समानता है तो वह यह कि दोनों को घी में बनाये व्यंजन बड़े पसंद आते हैं। अगर असली घी की पहचान करवानी हो तो कोई इन दोनों से पूछे! शान वाकई हमारे घर की शान है!

इन दोनों में एक खासियत यह है कि वे हमारे नज़दीकी रिश्तेदारों को बखूबी पहचानते हैं और उनके घर आने पर कभी शोर नहीं मचाते हैं। शांति से बैठते हैं और उनके साथ तस्वीरे खींचने का भी आनंद उठाते हैं। छोटे बच्चों को भी कभी तकलीफ नहीं पहुंचाते हैं। वे उनके साथ शरारत करें तो उसे भी चुपचाप सह लेते हैं।

इतने सालों के बाद अब मैं कुत्तों की भाषा समझने लगी हूँ। उनके इशारों से वाकिफ हुई हूँ। वह कब क्या चाहते हैं, उनकी तबियत ठीक है या नहीं, उनका मिज़ाज कैसा है यह पहचानती हूँ और इस बात का ध्यान रखती हूँ कि उन्हें कोई परेशानी न हो पाए। वे इन्सान की तरह बोल नहीं पाते लेकिन उनकी आँखें सब कुछ कह देती हैं। अब मेरे तीन नहीं पाँच बच्चे

हैं! मैं यहाँ एक बात जरूर कहना चाहूंगी. आज इक्कीसवीं सदी में इन्सान ने बहुत तरक्की कर ली है, लेकिन उसकी जिंदगी से असली खुशहाली गायब होती जा रही है. भौतिक सुख पाने की बेशुमार चाहत में इन्सान एक दूसरे से दूर जाते दिखाई दे रहे हैं. रिश्तों में भी दरारें दिखाई देती हैं. लेकिन सारे जानवर और पंछी आज भी वैसेही बर्ताव करते हैं, जैसे पहले करते थे. आप उनको जितना प्यार देंगे, उससे कहीं ज्यादा प्यार वे आपसे करते हैं. आपके सिवा उन्हें चैन नहीं आता और आप को उनके बिना! जानवरों पर इसलिए हम इन्सान से भी ज्यादा भरौसा कर सकते हैं. वे हम पर कभी भी हक नहीं जताते. उन्हें जरूरत होती है सिर्फ हमारे प्यार की और अपनेपन की. सोचती हूँ इस प्यार को मैं क्या नाम दूँ?

*****

"ये दौलत भी ले लो, ये शौहरत भी ले लो
भले छीन लो मुझसे मेरी जवानी,
मगर मुझको लौटा दो बचपन का सावन
वो कागज की कश्ती, वो बारिश का पानी...."

गजल उस्ताद श्री जगजीत सिंगजी के स्मृतियोंको विनम्र
प्रणाम!

*

"क्या आप जानते हैं? ऑस्टिन पब्लिक लाइब्रेरी
में ५०० से अधिक पुस्तके हिंदी में हैं. जिनको रुचि है
वो अवश्य भेट करे! अधिक जानकारी ऑस्टिन पब्लिक
लाइब्रेरी संकेत स्थलपर उपलब्ध."

*

GANDHI BAZAR
Indian Supermarket

<p>Gandhi Bazar (Northwest Austin) 12809 N FM 620 #3 Austin, TX 78750 (512) 249-7600 Hours: 11 AM to 9 PM</p>	<p>Curry In Hurry (North Austin) 2121 W Parmer Lane #114A Austin, TX 78727 (512) 821-0000 Hours: 11 AM to 9 PM</p>	<p>Gandhi Bazar (North Austin) 2121 W Parmer Lane #113 Austin, TX 78727 (512) 837-9701 Hours: 8 AM to 9 PM</p>
--	---	---

Executive Membership: \$60 / Year (Get 5% off on total purchase and more..)
www.gandhibazar.com

Authentic, Gourmet   CURRY IN HURRY   Healthy, Delicious
INDIAN VEGETARIAN CUISINE
Please Don't Take Our Curry Home

संस्कृत भारती

- सुहास जोशी

संस्कृतभाषा न केवलं भारतस्य अपि तु अखिलजगतः भूषणं अस्ति । अयं विज्ञानयुगं वर्तते तर्हि अपि संस्कृताभाषायाः माहात्म्यम् अबाधितम् अस्ति । केचन कथयन्ति, संगणक-संस्कृतयोः निकटसम्बन्धः अस्ति । संस्कृतभाषा अतीव सरला, सुंदरा, नियमबद्धा वर्तते । अतिप्राचीना सा भाषा अत्याधुनिका अपि भवितुं शक्यते । संस्कृतं नाम भारतीय एकात्मतायाः अमरं प्रतीकम् । भारते पञ्चविंशति अधिकाः प्रान्ताः सन्ति । भारतीयाः भाषाः संस्कृतोत्पन्नाः । संपूर्णभारतवर्षे रामायणमहाभारतादि संस्कृतग्रंथानां प्रभावः अस्ति । कालिदासः सर्वासां भाषाणाम् आदर्शः । संपूर्णदेशे संस्कृतविचारानां प्रभावः दृश्यते । विवाहमन्त्राः संस्कृतभाषायाम् एव विद्यन्ते । भारतस्य संस्कृतिः नाम संस्कृतम् एव । अतः कथ्यते, संस्कृतिः संस्कृताश्रिता ।

दुर्दैवेन भारतरत्न तथा संविधानकर्तारः डॉ. बाबासाहेब आम्बेडकरमहोदयाः संस्कृताध्ययनं कर्तुं न अशक्नुवन्, तर्हि अपि ते संस्कृतभाषाभिमानिनः आसन् । आदरणीयः प्रा. डॉ. भि. ना. दहातोंडे (नगर, महाराष्ट्र) कथयति, "संस्कृतभाषा एव राष्ट्रभाषा भवतु, एषः प्रस्तावः डॉ. बाबासाहेब आम्बेडकरमहोदयैः १३ सप्टेंबर १९४९ दिनांके स्थापितः । संस्कृतभाषायाम् एव एषः प्रस्तावः आसीत् इत्यहो आश्चर्यम् । चर्चासमये संस्कृतप्रश्नानाम् उत्तरानि संस्कृताभाषयैव दत्तानि । अनेकभारतीयविद्वदवरैः तथा पं. नेहरूमहाशयेन डॉ. बाबासाहेब आम्बेडकरमहोदयानां प्रस्तावस्य सविशेषं समर्थनं विहितं । भारतीयसंस्कृतेः सहस्रवर्षानां सातत्यं संस्कृतभाषाया एव निर्मितं रक्षितं च इति नेहरूमहाभागानाम् मतम् आसीत् । अंतिमतः एका भारतीया भाषा एतदेव स्थानं संविधाने संमतम् आसीत् ।" अस्तु ।

भारतवर्षस्य सर्वाणि ध्येयवाक्यानि संस्कृतभाषायाम् एव वर्तन्ते, एषा एकात्मता एव । सत्यमेव जयते, अहर्निशम् सेवामहे, शं नो वरुणः, सद्रक्षणाय खलनिग्रहणाय, बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, योगक्षेमं वहाम्यहम्, अतिथि देवो भव, विद्यामृतमश्नुते, धर्मचक्रप्रवर्तनाय, सत्यं शिवं सुन्दरम् इत्यादि । संस्कृतभाषा विजयतेतमाम् । सर्वैः संस्कृत-भाषासंबन्धे किमपि किमपि अवश्यं कर्तव्यम् इति नम्रं विज्ञापना । संस्कृत-संवर्धनम् इति नगरस्य मुखपत्रे लिखितम् अस्ति । राष्ट्रस्य ऐक्यार्थं संस्कृतं, भाषाविकासाय संस्कृतं, परिभाषाणां कृते संस्कृतं, नीतिरक्षणार्थं संस्कृतं, संस्कृतिसंवर्धनार्थं संस्कृतम् । अस्तु । मर्यादेयं विराजते । जोशीकुलोत्पन्नः हरिपुत्रः सुहासनामा ।

Sanskrit language is not only India's but whole world's pride. Even in this Scientific era, the importance of Sanskrit has remained unquestioned. People say, Sanskrit is closely related to computer. Sanskrit language is very simple, beautiful and disciplinary. It is a very ancient language yet modern. Sanskrit represents immortal symbol of India's unity. India has more than 25 states. All Indian languages originated from Sanskrit. India's holy books - Ramayan & Mahabharata are in Sanskrit. Kalidas (great Sanskrit writer) is paragon for all languages. Whole country is seen having influence of Sanskrit thoughts. Marriage mantras are in Sanskrit. Sanskriti (Indian culture) is a Sanskrit word itself; and so it is said that Sanskriti is based on Sanskrit.

Unfortunately, Bharataratna and Founder of Indian constitution - Dr. Babasaheb Ambedkar could not learn Sanskrit; yet he was cavalier about Sanskrit language. Respected Prof. Dr. Bhi. Na. Dahatonde (Nagar, MH) said, "Dr. Babasaheb Ambedkar put forward the proposal of making Sanskrit as national language on 13 Sep 1949. Surprisingly, the proposal itself was presented in Sanskrit language. Discussion on this proposal was supposed to be answered in Sanskrit for Sanskrit questions. Many learned along with Pandit Nehru specially supported Dr. Babasaheb Ambedkar's proposal. Nehru said that Sanskrit is

over thousand years old language which is heritage of Indian culture. Finally, Parliament accepted Sanskrit as one among Indian languages.”

India's many slogans are in Sanskrit which depicts the unity. Satyamev Jayate, Aharnisham Sevamahe, Shan No Varunaha, Sadrakshanay Khalanigrahanay, BahujanHitay BahujanSukhay, Yogakshemam Vahamyaham, Atithi Devo Bhav, Vidyayamrutamashnute, DharmaChakraPravartanay, Satyam Shivam Sundaram etc. Victory to Sanskrit language. Moto behind writing this is - everyone should contribute as much possible for Sanskrit language. As mentioned by 'Sanskrit-Sanvardhanam' (Nagar's newsletter) - Sanskrit for unity of nation, Sanskrit for language progression, Sanskrit for language definitions, Sanskrit for guarding morality & ethics, Sanskrit for nuturing Sanskrit! - Suhas Hari Joshi.

*

सुभाषितम्

उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः ।

न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः ॥

अत्यन्तं सुंदरम् मार्गदर्शकम् एतत् सुभाषितम् । एतस्मिन् सुभाषिते उद्योगस्य, उद्यमस्य प्रयत्नानां महत्त्वं, माहात्म्यं वर्णितमास्ति । प्रत्येकेन उद्योगः कर्तव्यः एव । केवलं मनोराज्येन कार्यं सफलं न भवति । समर्थनार्थम् उत्कृष्टम् उदाहरणं दत्तमास्ति । यदि सिंहस्य मनसि विचारः आगतः यत् अहं गुहायाम् एव उपविशामि न बहिः मृगयार्थं गच्छामि, तर्हि पशवः तस्य गुहां प्रति स्वयं न आगच्छन्ति । उपजीविकार्थम् तेन प्रयत्नः एव कर्तव्यः ।

Above Subhashitam is very beautiful and guided one. It tells us importance of work, efforts & struggle. Everyone should do their own work. Just dreaming will not accomplish work. Wonderful example has been illustrated here. If a Lion thinks not to go out from his cave for hunting, no animals are going to enter in Lion's den on their own. Lion has to do his own job. Similarly we all have to work hard and do own job ourselves.

*****

प्रहेलिका (कोडे)

- वेदवती तांबे

वृक्षाग्रे फल दृष्टं । फलाग्रे वृक्ष एव च ॥

अकारादि सकारान्त । यो जानाति स पण्डितः ॥

अर्थात् - झाडाच्या टोकाला फळ दिसते, फळाच्या टोकाशी झाड दिसतं. सुरुवात 'अ' ने आणि शेवट 'स' ने... उत्तर ओळखेल तो हुशार...

(उत्तर अंकात इतरत्र...)

***

आयुर्वेद

- सायली कुलकर्णी

आयुर्वेदः प्राचीन भारतीय वैद्यकशास्त्रं अस्ति । सः अथर्ववेदस्य उपाङ्गं । आयुर्वेद इति आयुषः वेदः । शरीरस्य इन्द्रियस्य सत्वस्य तथा आत्मनः संयोगात् आयु सम्भवति । स्वस्थस्य स्वास्थ्यरक्षणं आतुरस्य विकार प्रशमनं च आयुर्वेदस्य प्रयोजनं अस्ति । तस्य शाखा अष्टः काय, बाल, ग्रह, ऊर्ध्वान्ग, शल्य, दंष्ट्रा, जरा वृषान च । ब्रह्मा, प्रजापतिः, वैद्य अश्विनीकुमारः, इन्द्रः प्राचीन ऋषयः आयुर्वेदज्ञानं प्रसारितवन्तः । चरकः महान् कायचिकित्सकः आसीत् । सुश्रुतः शल्यतद्व्ययः आसीत् । त्रिसहस्र वर्षात् पूर्वं सुश्रुतः शवविच्छेदनं, व्रणचिकित्सां, संघाहरणं अकरोति स्म ।

Ayurveda is an ancient Indian medical science. Ayurveda itself is a branch of Atharvaveda. Ayurveda means science of life. Ayu consists of body, senses, mind and the consciousness. The aim of Ayurveda is to maintain the health of a healthy individual and to achieve health for the sick. Ayurveda has 8 branches: Internal medicine, Paediatrics, Demonology, Diseases of Head and Neck, Surgery, Toxicology, Rejuvenation and Aphrodisiac Therapy. Lord Brahma, physician Ashwinikumar, Lord Indra and ancient Rishis spread the knowledge of Ayurveda. Charaka was a great internalist. Sushruta was a surgeon. Three thousand years ago, Sushruta used to do human body dissections, treatments of open wounds and the anaesthesia.

***

Ojal Ayurveda Wellness Center

Get healthy, Remain Healthy
Through Ayurvedic Lifestyle Management

Vaidya (Dr.) Sayali Kulkarni

BAMS (Bachelor of Ayurvedic Medicine & Surgery)

BA (Sanskrit), MS (Neurobiochemistry)

Member of Ayurvedic Professionals in North America
(AAPNA)

Consultation & Wellness programs

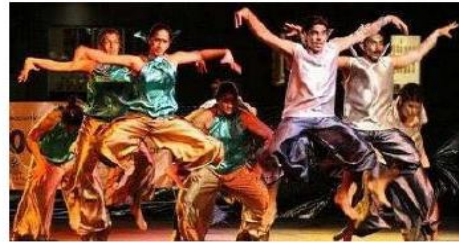
- Prenatal Wellbeing
- Digestive Disorders
- Post-partum care
- Weight Management
- Stress & Sleep problems
- Skin & Hair care
- Ayurvedic Products

Email: sayali@ojalayurveda.com

Phone: 512-692-6128

www.ojalayurveda.com

Ojal Ayurveda

Agni The Dance Company

- * Bollywood and India Dance classes for all ages
- * Classes in 5 locations in Austin, San Antonio
- * Performance & Fitness classes
- * Event Performances (Wedding, Corporate)
- * Event Workshops (Birthdays, Corporate)

www.agnidance.com

SOUTHWEST PEDIATRIC ASSOCIATES

Vaishalee Patil, M.D.

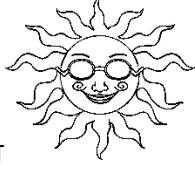
**Seton Southwest Health Plaza
7900 FM 1826, Bldg 1, Ste 240
Austin, Texas 78737**

**Phone: (512) 288-9669
Fax: (512) 498-0321**

सूर्यदेवाचा संप

- उषा लिमये

सूर्यदेवानी केला संप,
सगळीकडे अंधार गुडूप
कोंबडा काही आरवेना,
कावळ्यांनी तर टाकल्या माना
झाडावरती नाहीत फुले,
देवबाप्पा पूजेशिवाय राहिले
दुधवाला येणार कसा?
चहा तरी होणार कसा?
सगळीकडे चिडीचूप,
चोरांना मग फावले खूप
इंद्रदेवाचे मग पोलीस आले,
सूर्यादेवाना तुरुंगात कोंडले
त्यांना केली शिक्षा खास,
दिवसभर बसा आकाशात!!

***

होईन मी मोठा

- उषा लिमये

सांग सांग आई एक गोष्ट आधी
शाळेमध्ये ज्ञानेश्वर गेले होते कधी?
गोष्टीत राम-कृष्णाच्या नव्हते कधी college
मग कसे होते त्यांना एवढे सगळे knowledge?
गुरुदेव दत्त आहेत सगळ्यांचे ना गुरु
मग ते इथे क्लास का नाही करत सुरु?
सरस्वती म्हणे मुलांना खूप बुद्धी देते
स्वतः तर नुसती सतार वाजवताना दिसते
गणपतीला मिळतो नेहमी अग्रपूजेचा मान
शंकर-पार्वतीचे तो ऐकत होता का सांग?
म्हणून म्हणतो अभ्यासासाठी लागू नको मागे
वाटतंय मला व्हावसं देवच पुढेमागे
काहीसुद्धा न करता मी होईन मोठा
माझी आई म्हणून तुला पण मान मिळेल मोठा!!

***

आजी

- उषा लिमये

सुट्टीमध्ये सगळ्यांची येते घरी आजी
झोपताना रोज रोज गोष्ट ताजी ताजी
कोल्हापूरची आजी आणते शेंगा आणि गूळ
खाऊन झाल्यावर म्हणते खळखळून भर चूळ
नागपूरची आजी आणते टोपलीभरून संत्री
आजोबा तिला म्हणतात आमचे गृहमंत्री
औरंगाबादची आजी आणते हिमरूची शाल
आईला म्हणते रोज बाळाच्या अंगावर घाल
दिल्लीची दादी आणते ग्लास आणि पेठा
मला म्हणते दूध पी आणि हो खूप मोठा
मथुरेची आजी आणते बर्फी नि पेढे
आम्हाला म्हणते तुमच्या मुंबईला फक्त पाव नि वडे
मद्रासहून अम्मा आणते मुरुक्कू कुरकुरीत
मला म्हणते बाळ्या आहेस मोठा तरतरीत
अमेरिकेची Granny आणते doll नि chocolate
मला म्हणते बिलू "You are always late "
सुट्टीमध्ये नातवंडांची असते खूपच चंगळ
अभ्यास नाही काही नाही दिवसभर नुसती दंगल

***

Diwali

- Bela Gadgil

Every year we celebrate
a holiday so bright
This holiday is Diwali
which is the festival of lights

We honor it to wish
for good harvest and good times
Ending a world of evil
for all of our lifetimes

This is why we party
and I hope you enjoy it too
So altogether now
Happy Diwali to YOU!

***

Fall

- Bela Gadgil

In fall the leaves change color
red, orange, yellow, and brown
It is also when the sun
has to go so very early down

It is when apples, pumpkins
squash and others turn good
And when lots of people go out
to buy some firewood

Fall is when there is Ganapati
Diwali, and lots of others too
Fall is the most important season
don't you think so too?

***

कोडी (Puzzles)

- वेदवती तांबे

१. कात नाही चुना नाही तोंड कसं रंगलं? पाऊस नाही पाणी नाही रान कसं पिकलं? ओळखा मी कोण!

✱

२. बत्तीश चिरे त्यातून नागीण फिरे?

✱

३. पाय नाहीत पण दूर जाऊ शकते,
साक्षर आहे पण पंडित नाही,
तोंड नाही पण बोलू शकते असे कोण?

✱

४. सुरुवात 'न' आणि शेवटी 'न', मध्ये 'य' तो तुझ्या-माझ्या दोघांच्याही जवळ आहे.
ओळखा बरं कोण?

*

५. ज्याला शिर-डोके नाही, हाडे नाहीत
हात आहेत पण बोटे नाहीत, दोन पायही नाहीत
पण जो स्वतः च आलिंगन देतो तो कोण?

*

(उत्तरे अंकात इतरत्र...)

Fun with Dots

Any guess what's this? Follow dots 1 to 43 with your pencil and see what picture you find... Don't forget to color it!

Magic with Math

In each box place the number between 1-16 such that

1. No number repeats and each row, column and diagonal should have the common **sum** which is **34**

2. The four outer corners, corners of 2x2 sub square (9 in all), and corners of each 3x3 square (4 in all) inside this 4x4 square sum to 34

3. The two sets of four symmetrical numbers as seen in figures 1 & 2 sum to 34

4. The sum of the middle two entries of the two outer columns and rows as seen in figures 3 & 4 sum to 34.

		#	
			#
#			
	#		

Figure 1

	#		
#			
			#
		#	

Figure 2

	#	#	
	#	#	

Figure 3

#			#
#			#

Figure 4

(Answer elsewhere in magazine)

Population of India

- Meena Vad

"...When India gained independence from the United Kingdom sixty years ago, the country's population was 350 million. Since 1947, the population of India has more than tripled..."

The strange rise of modern India in economic and technological areas captures the attention of the world and at the same time the overpopulation comes into the picture! India's population of 1.21 billion makes India the second most populous country in the world, behind China with 1.3 billion. Although the projections indicate that India will be the most populous country by 2030, a bit of good news is that the growth rate is slowing down a little. The rate of population growth is slower than at any time since 1947. The 2011 census shows a population increase of 17.6%, in comparison with 21.5% over the previous decade. Still the growth from 2001 to 2011 comes out to be 181 million. It means every year, there are 18 million more people in India. This is a huge number. Indians now make up 17% of the world population. When India gained independence from the United Kingdom sixty years ago, the country's population was 350 million. Since 1947, the population of India has more than tripled. Despite a continuing decline in fertility rate, India's population may not stabilize until 2050 or later.

India launched the 2011 census last year. The cost of census was 22 billion rupees. The numbers that came out of this census and some facts are quite interesting: 72% of the population lives in 638000 villages and 28% lives in urban areas (cities and towns).

India's per capita income is Rs. 54000 in urban areas and Rs. 16000 in rural areas. Delhi, Mumbai and Chennai are three of the world's ten most polluted cities. The most populous state is Uttar Pradesh with 166 million people. The life expectancy for males is 61 years and for females it is 64 years. 50% of the population is under the age of 25. The infant mortality rate is 30 deaths per 1000 live births. India has the highest number of child laborers, about 20 million children under the age of 14 work under hazardous conditions in order to support their families. There are 60 million people without adequate housing. Along with it, there is a lack of adequate food, clothes, health-care and education for them. There are 25 million orphans. The population living under the poverty line is 22%. There are 29 main languages and 1030 dialects spoken in India. About 5 million tourists visit India each year.

According to this census, there are 914 girls for every 1000 boys under the age of six. Social scientists and demographers

believe that the gender imbalance and the decline in the number of girls all over the country points to deeply entrenched social attitudes toward women, despite economic liberalization and increasing employment opportunities. The attitudes do not change easily even though educational levels are rising. According to Dr. Ashish Bose, the prominent demographer in India, “Marriages have become costlier; dowries have been pricier, so there is a lot of social resistance to having girl children in the family”. The demons are still haunting rural India.

A piece of good news is that the literacy rate has shot up to 74%, from about 65% in the last census count. Ten states and union territories achieved a literacy rate of above 85%. With access to education, India will reap many benefits in the future! The goal of educational systems needs to change people's thinking patterns for better life. The basic understanding that less children means a chance to escape poverty needs to be imprinted in people's minds but it is happening very slowly.

There was a prediction in the 1960s and 70s that there will be mass starvation because of food shortage by the 80s but it did not come true. The increase in food production and manufacturing are the two keys that are being used to keep starvation away. Still, we need to keep in mind that the problems of food shortage and malnutrition are there. However, most epidemiologists, public health physicians and demographers identify “corruption” as the chief cause of malnutrition, not “overpopulation”. The 1998 Nobel Prize

winning economist Amartya Sen noted, that “Democracy does not solve the problem of hunger or poor resource management, but does solve problem of widespread famine and large-scale loss of life”. The question is how effective the democracy is to solve the problem of corruption? Rather than their scarcity, the uneven distribution of food and necessities is the real problem. According to the latest estimates, India has produced 235.88 million tons of food grains during 2010-11 in comparison to 218.11 million tons in the previous year. This is highest ever food grains production.

The terms “overcrowding” and “overpopulation” may sound frightening. But these are misleading terms because they are defined by individual and cultural lifestyles and circumstances, not by the scientific definition of “overpopulation.” People in India seem to be crammed together not because there are too many for the land to hold, but because like people the world over, they prefer to live in urban areas than in rural areas. They can earn at least some income in urban areas. That's why Mumbai, Kolkata and Chennai practically house more people than rural areas. Overcrowding may be a problem, and it seems that there is lack of resources. It is the resource management that needs to be improved. We think of India as overpopulated yet if we look at the population density, it has 382 people per square km, less than China's 640 or Netherlands' 402.

The late University of Maryland economist Julian Simon saw humanity not

as a plague of locusts but rather as what he called “the ultimate resource” in his 1981 book by the same name. “The standard of living has risen along with the size of the world’s population since the beginning of recorded time,” Simon observed in his book. “And with increases in income and population have come less severe shortages, lower costs, and an increased availability of resources. True”, he wrote, “Adding more people will cause [temporary] problems, but at the same time there will be more people to solve these problems.” This is what we are observing in India today in many sectors of life. India’s growing manufacturing reach is visible in the pharmaceutical and biotechnology sectors, with advanced medicines and vaccines that are manufactured and used worldwide. India’s elite private hospitals conduct advanced surgeries on foreign “medical tourists” on a large scale. The field of Information Technology is growing at tremendous speed.

The solutions to limit overpopulation have failed to some extent. India’s policies included declaring a state of emergency in 1976 and implementing forced sterilization in poor neighborhoods. The one child per family solution worked for some time in China. It is not an effective solution and it will not work in India because of the deeply ingrained belief systems. India’s fertility rate has dropped in 50 years from 6 to 3.4 children per woman. And 30 million people want to use contraceptives—but have no access to them. The lack of education and

lack of effective distribution of goods are the major problems. As of 2007, India ranked 126th (out of 191) on the United Nations’ Human Development Index, which takes into account social, health, and educational conditions in a country.

One side of the coin is poverty, illiteracy and low standard of living and the other side of the coin is technological progress, innovativeness and economic gains. India is competing on the world markets but can it lift its masses out of poverty? There are many areas in which we see the strength in India - having the second largest technical and scientific work force in the world, being one of the biggest industrial nations, achieving economic goals, having nuclear capabilities, progress in space research, creating innovative new industries, achieving agricultural goals, manufacturing capabilities and the ability to work hard! With all these in hand, there is hope!

*****

बालोद्यान कोड्यांची उत्तरे

१. पोपट

२. जीभ

३. पत्र

४. नयन (डोळे)

५. कोट किंवा अंगरखा

प्रहेलिका उत्तर

अननस

Marathi Collection at UT Austin

- Tejashri Joshi-Kyle

This year, the planning committee for Austin Marathi Mandal (AMM) decided to pursue opportunities for our members to donate Marathi books and have access to the Marathi materials for their own reading.

In doing our research for a location where this effort would be possible, we found that The University of Texas Libraries currently house over 7000 Marathi language materials, most of which are at the Collections Deposit Library (CDL) at the southwest corner of M L King and Red River Streets. CDL is primarily a research library with business hours from Monday-Friday, 8 am - 5 pm.

In addition, UT is willing to accept donations of a reasonable number of Marathi language materials from AMM. The book donation program is carried out through the office of Preservation Services and Gifts Processing. Staff members of this office sort through the donated items and decide which ones they can accept. They ask that donors include pertinent information in English in each book, i.e. author, title, publisher, date and a brief description of the book, to make cataloging easier. The donated books would be housed at Perry Castaneda Library (PCL) at 101 East 21st St. This library has more convenient hours for working folks and are open on weekdays and weekends.

If you are a current faculty or staff member or a UT student, the books in CDL and the newly donated ones which will be at

PCL are available for checkout to you. If you are not affiliated with the university, you have several options to check out books as well.

These are listed below -

TexShare cards: Please visit

<https://www.tsl.state.tx.us/texshare/cardpage.html>. These are cards that residents with public library cards can get at their local library and use at UT libraries to check out materials. There is no cost for this option.

Courtesy Borrowers: Texas Residents - Adult Texas residents not affiliated with institutions offering reciprocal borrowing privileges may, upon showing proof of Texas residency and a photo ID, pay a \$100 annual fee to obtain borrowing privileges at the University of Texas Libraries.

Inter-Library Loan: Public library card holders can check out materials at UT libraries via inter-library loan for free.

Finally, anyone can visit any UT library and review the materials on-site as well without checking them out. A link to more information on borrower privileges is at <http://www.lib.utexas.edu/services/borrower/>

If you are interested in donating Marathi books, or helping with this initiative, please contact AMM at amm@austinmarathimandal.org

*****

Ayurveda for Children

- Dr. Sayali Kulkarni

"...Conventional medicine does not allow any medicine for children under two years of age except for antibiotics... Ayurveda describes specific guidelines regarding infant wellbeing..."

Childhood is probably the most important stage in one's life. Physical, cognitive and psycho-social development occurs at a tremendous rate during first few years of life. To give an example, the weight of the brain, triples in first two years. From age 2-6 years, brain continues to grow faster than any other body part attaining 90 percent of its adult weight by the time the child is 5 years old. It is very important to stay healthy in this period so that the body can focus on development and nourishment of organs instead of putting efforts into fighting against the illnesses. I would like to take this opportunity and share with you what Ayurveda has to offer for a smooth and healthy child development. This deeply rooted alternative medical system not only helps healthy kids to remain healthy but also has great potential to help sick children.

We will start with the infant phase that is first year of life. Ayurveda describes specific guidelines regarding infant wellbeing. Breastfeeding is an essential part of newborn care. The benefits of breastfeeding are widely known. Sometimes mother's health is not optimally

maintained after the baby is born and her breast milk supply may diminish over a period of few weeks. In case, Ayurveda can help by recommending supplements and home-remedies that have been proved to increase breast milk production in women for centuries. Ayurveda believes that vitiated dosha in mother's body are carried to the baby via breast milk. A breastfeeding mother needs to follow certain guidelines in her diet and daily regime to prevent any suffering of infants. During the first few weeks of life, newborns can suffer from several different conditions such as infection at the cord, colicky pain, and constipation. An ayurvedic practitioner can guide you on how to use home remedies in mothers so that the effect is conveyed to the baby through the breast milk. Sometimes only manual therapies are enough to relieve the problem such as a massage to abdomen with oil helps ease the colicky pain. Ginger, ghee, honey are few with great medicinal value that can be used safely in infants. Ginger, black pepper, cumin seeds, methi seeds are certain herbs having tremendous medicinal value for lactating mothers.

Conventional medicine does not allow any medicine for children under two years of age except for antibiotics (if they develop any infection) or a fever reducing agent such as Tylenol/Motrin (if they have fever). But there are several other conditions for which there are no recommended medicines but

we can see that the baby is in pain and the situation definitely needs some action other than just watching the baby cry. Hence again, the best thing is to try to prevent those illnesses by following guidelines described by Ayurveda.

Teething and walking are the two important developmental milestones in first year of life. Most babies fall sick and lose a lot of weight when they start teething. They get symptoms such as cough, cold, fever, constipation, dysentery, loss of appetite, vomiting, etc. When babies start walking, they lose a lot of energy. If they are not fed well during this period they lose weight, their immunity is compromised and they are prone to different diseases. They start getting frequent ear or throat infections and related symptoms. Some babies may even get childhood asthma. Ayurveda recognizes that this age is particularly dominated by Kapha Dosha (water + earth elements). If the infant's diet is managed based on guidelines to keep the Kapha balanced, a lot of these problems can be significantly reduced. Ayurveda also makes elaborate recommendations on how daily schedule and food habits should be managed for a baby when they are teething and walking. The food items which are generally thought to be healthy may not really be appropriate for the children. To give an example, most parents try to feed the child a serving of yogurt everyday. It is based on an understanding that it serves as a good source of calcium but it is evident that symptoms such as cold, congestion often increase with the consumption of yogurt. According to

Ayurveda theory, yogurt disturbs the attributes of Kapha dosha and should totally be avoided in children with such symptoms. Thus it is necessary for parents to have a sound understanding of the food items that are good for kids and the items to avoid.

Most kids at this age are very susceptible to contagious infections. The magnitude increases when sick kids go to a childcare. As we often hear, one child in a childcare facility falls sick, eventually most family members of each child going to that facility suffer from that infection. The only way to keep kids healthy is to increase their immunity by appropriate diet and daily regime. (More on: www.ojalayurveda.com)

*****

MM's... ☺

The 'Vision and Passion of Giving' made this year's committee members share a lot of ideas, brainstorming sessions - to incorporate improvements thus contributing a significant amount of time initially. Especially a few meetings early part of this year hosted by Chaitanya, Bhushan and Vidyesh went on over 5 hours!

They were coined as "Marathon Meetings" (MM's) of AMM. Fun apart, that initial time and efforts, translated into better management, successful execution of the events. We are proud and thankful to receive your many positive feedback that were shared with the committee in person, or in writing via Facebook and emails.

Recipe

Panhe

- Vrinda Gadgil

(Makes 30 servings)

Ingredients -

1. 48 oz bottle of Apple sauce
2. 8 oz frozen pineapple juice can
3. 8 oz frozen lemonade can
4. 1 cup sugar
5. Salt to taste
6. 1 pinch saffron
7. 1 teaspoon cardamom powder

Procedure -

1. Mix all ingredients
2. Add 20 cups cold water
3. Taste and serve

Magic with Math: Answer

7	12	1	14
2	13	8	11
16	3	10	5
9	6	15	4

This was a 4x4 magic square which dates back to 10th century and can be seen in Khajuraho in the Parshvanath Jain temple in India. This is also referred to as "Chautisa Yantra".

Security Guru

One among us since joining the committee this year, brought wonderful suggestions and ideas to the plate. He spotted a few website security holes and also brought to attention that the yahoo group of previous committee was open to public. All of this was prone to threats from outsiders. Fortunately, there was no hacking or misuse of information so far. This year, committee took the issue of securing AMM sensitive data and committee conversations very seriously.

As a result, appropriate steps were taken immediately. Website links were protected, all passwords were changed and sharing of those was discouraged. All this resulted in naming that person as 'Security Guru' of the committee. Even for sharing passwords, committee members tried a vocal encryption instead of sending the plain password in email.

Jokes apart, committee polls in decision making, event reminders, Google voice phone setup for AMM were all his additional ideas. He also stunned everyone with the technically slick Audio and Video packages for 'Tilgul Ghya Goad Goad Ga'.

He is - Kashyap Albal, who moved back to India for good with his family in July. Committee is thankful for his contributions and will remember him for important role in a technical revolution at AMM.

AMM Public Feedback

New Web Site Look

Amol Manduskar (Dec 5, 2010) "First of congrats for the New look for AMM website. Marathi English farach chan disat ahe. And fonts are downloading properly. Heartiest congrats. Photo on the website also looks nice... I am happy with Marathi text on AMM website."

Makar Sankrant 2011

Sunit Deo (Jan 25, 2011) "I would like to Congratulate and thank you all for a wonderful start of 2011 with Makar Sankrant program. I was not present personally for the program but my wife (Rupali) and parents (who are visiting from India) were there. This is what they asked me to convey - The overall program coordination was great with no delays. Great arrangement (2 food stalls with no long line) and service (AMM committee looking after guests and offering help in getting or even trashing tea/coffee cups) - Excellent preparation for Antakshari (there was always some Marathi connection in all the songs etc.) I know how much it takes to deliver a successful program. Keep it up!!"

Avishkar 2011

Abhijeet Kolpekar (May 22, 2011) "We wanted to thank you for a wonderful evening of dance and music. The crew is impressive and song selection was awesome as well! Keep up the great work. Good luck with your Dallas and Houston programs as well."

Anonymous (May 16, 2011) "I wish to share my experience attending Avishkar 2011. It was my first time attending Avishkar with my wife and we both enjoyed it tremendously. The Sangeet and Lavni program will be remembered for many days to come."

Paresh kelvekar (May 8, 2011) "Just wanted to take a moment to thank for the wonderful experience of Avishkar at yesterday's AMM event. "Man Manaas Mohi" compere involving well-chosen songs delivered by the talented singers and the hilarious drama after delicious dinner made evening completely enjoyable. I do feel the necessity to mention the punctual start-finish of the event and the idea of a joint event with Houston Marathi Mandal is admirable. I am sure this will develop in to further exchange of similar or better ideas. Great job!!!"

Sandeep Kulkarni - Former President (May 9, 2011) "Sujit - The program was excellent. You guys did an awesome job... You have some good technology savvy volunteers... "

Harjit Saini (May 7, 2011) "Live Show Well Done - I would like to congratulate entire team on your successful Avishkar live show. It was flawless and well executed. I enjoyed full show to entire length even though I have no clue about Marathi words. It was a great presentation with well-seasoned vocals along with perfect synchronized music. I have not seen a local community show presented like this in the past. The starting of show with bhajan in Raga Tilang was awesome. I like to commend the entire team on their success. Please pass this on to the other members as I don't have everyone's email address."

Avishkar Reflections *Vikram Bobde Via Facebook (May 16, 2011)* "अप्रतीम!! AMM चा 'आविष्कार' खरोखरच वर्षानुवर्षे ऑस्टिनमधल्या रसिकांना स्थानिक मराठी कलाकारांचे नृत्य-नाट्य-संगीत कलेचे आविष्कार अनुभवण्याचे एक माध्यम

आहे. तेथील रसिक आणि कलाकार दरवर्षी 'आविष्कार' ची आतुरतेने वाट पहात असतात. हा मनोरंजनाचा गोड ठेवा ऑस्टिन पुरता मर्यादित न राहता संपूर्ण अमेरिकेला ह्याचा आनंद मिळावा हीच सदिच्छा!"

Program Exchange 2011 (Houston and Dallas)

Dilip Rane - DFW Silver Jubilee Event Coordinator (May 30, 2011) "Your program was well received by the Dallas audience, Samir Kotasthane was awesome."

Rajesh Thatte (May 23, 2011) "Thank you to everyone at Houston Maharashtra Mandal and Austin Marathi Mandal for wonderful evening. The play and following musical event was extremely wonderful experience. Thanks again for the same. Your efforts (both Houston and Austin teams) in performance, practice and organizing are absolutely worth congratulating."

Gauri Kulkarni - President, Houston Maharashtra Mandal (May 22, 2011) "It was a great experience from our side too. Houston Audience just loved your show. I received many positive comments. Hopefully this talent transfer journey will continue for years. See you all in Dallas."

Anil Gokhale, Sound Expert from Houston Maharashtra Mandal (May 22, 2011) "The program last night was fantastic. I hope the Dallas program will go as well as the Houston one. I am definitely looking forward to your next production."

Shrikant Sane, Houston (May 22, 2011) "It was pleasure attending your group performance yesterday."

Ganeshotsav 2011

Nilesh Khare (Wed, Oct 5, 2011) "I am not sure if you get any emails with complements at all. But lately I have seen a lot of professionalism in the way programs are planned and conducted. Appreciated."

Jitendra Tate (Wed, Sep 21, 2011) "We didn't attend Ganesh Festival. But I am happy that office bearers are considering members' comments. This is probably happening for first time. Good luck for your efforts."

Anonymous (Sep 16, 2011) "Program was too long. Comedy program was lacking punch lines and were using lot of out of context jokes. It could have been shorten. Food was good. Some food items were not offered when folks started serving, wonder why? Instead of offering food to take home, why was second /multiple servings not encouraged? Tea arrangement was horrible. Lot of time people has to use tea bags to make their own tea."

Mangala Gangatirkar (Sep 12, 2011) "Outstanding Ganeshotsav - AMM committee members did outstanding job of putting together a beautiful Ganesh Chaturthi celebration. All of you have worked hard. Thank you! Dinner was very good."

Paresh Kelvekar (Sep 11, 2011) "First of all many thanks for such a wonderful execution of Ganeshotsav event, beginning from curtain raising individual performances from bachha mandali, Houston skit and curtain drawing Ganapati bhaktigeet, of course without missing taste bud points for the delicious meal."

***

Share your experiences at AMM events, suggestions to eventcoordinator@austinmarathimandal.org

मागोवा २०११

(संकलन: कार्यकारिणी २०११)

मंडळाचं यश आपल्या सर्व कार्यकर्ते आणि स्वयंसेवकांचे. त्यांच्याविषयी कृतज्ञता म्हणून हे सदर. चूक-भूल द्यावी घ्यावी, प्रतिक्रियांसाठी लिहा इ-पत्र:

amm@austinmarathimandal.org

१	बोधचिन्ह, घोषवाक्य स्पर्धा	डिसेंबर २०१०	इ-प्रवेशिका	प्रवेशिका : २०
	झलक	यंदाच्या ह्या पहिल्या उपक्रमाला उत्तम प्रतिसाद मिळाला. सुमारे २० प्रवेशिका आमच्याकडे सादर झाल्या. त्यातून गुप्त मतदान पद्धतीने विजेत्यांची निवड.		
	योगदान	अंतिम विजेते: वृंदा गाडगीळ (घोषवाक्य), विदेश फोंडगे (बोधचिन्ह) अधिक माहिती: http://www.austinmarathimandal.org/php/news.php		
२	मकर संक्रांत	२२ जानेवारी २०११	Highland Middle School, Austin	उपस्थिती: ~ १३०
	झलक	वर्षाची सुरुवात आपण नेहेमी मकर संक्रांती निमित्त एकत्र येऊन करतो. यंदा दोन नाविन्यपूर्ण स्पर्धात्मक कार्यक्रम सादर केले. भारतात पूर्वी खूप लोकप्रिय ठरलेल्या What's the good word? प्रश्नमंजूषा कार्यक्रमावर आधारित - सांगा सांगा शब्द सांगा ही लहान दोस्तांसाठीची खास स्पर्धा. इथल्या मुलांना मराठीची गोडी लावून त्यांना कार्यक्रमांमध्ये सहभागी करून घेण्याचा उद्देश यशस्वी ठरला. दुसरी स्पर्धा गाण्याच्या भेंड्यांची तीळ गूळ घ्या, गोड गोड गा. आकर्षक शीर्षकाखाली तेवढीच उत्कंठावर्धक चढाओढ रंगली ती दृक्-श्राव्य संगीताची साथ संगत असलेल्या वैविध्यपूर्ण फेऱ्यांमुळे.		
	योगदान	कार्यक्रम प्रमुख, सूत्रसंचालन: सुजीत पाटील पाककला सहाय्य: लीना मोरे, माधुरी पाटील, रश्मी नानिवडेकर, मयुरा गुप्ते, नेत्रा चौधरी-महाजन वाण व्यवस्था: माधुरी पाटील	सांगा सांगा शब्द सांगा संकल्पना-संकलन: भूषण नानिवडेकर, नेत्रा चौधरी-महाजन सूत्रसंचालन: विदेश फोंडगे विजेते: अनिषा आपटे, रुचा जोशी, बेला गाडगीळ	तीळ गूळ घ्या गोड गोड गा संकल्पना-संकलन: कश्यप आलबाल, रुपा गोडबोले सूत्रसंचालन: रुपा, चैतन्य गोडबोले दृक्-श्राव्य संचालन: कश्यप आलबाल संगीत साथ: समीर कोटस्थाने, विदेश फोंडगे, भूषण नानिवडेकर विजेते: रुपाली देव, जिजासा मुळेकर, प्राची नकाशे
३	आविष्कार	७ मे २०११	C. D. Fulkes Middle School, Round Rock	उपस्थिती: ~ २४०
	झलक	वार्षिक कलाविष्कार सोहळा - आविष्कार. यंदा शेजारी मंडळांसह नव्याने सुरु केलेल्या कार्यक्रम देवाण-घेवाण योजनेतील पहिला कार्यक्रम सादर झाला ह्युस्टन महाराष्ट्र मंडळाची एकांकिका इतका बदलला आहे भारत - भाग २. ऑस्टिनच्या कलाकारांचा मन मनास मोही ह्या दृक्-श्राव्य गान-वाद्य-नृत्याविष्काराने प्रेक्षकांची मने मोहून टाकली. मध्यंतरामध्ये २००४ सालापासूनच्या आविष्कारमधील सर्व कार्यक्रमातील कलाकारांना मानाचा मुजरा म्हणून - Avishkar Reflections ही खास चित्रफीत सादर झाली. ह्युस्टनच्या मंडळाला गणपती मखर सदिच्छा भेट म्हणून देण्यात आले. सर्व उपस्थित महिलांना Mother's Day ची शुभेच्छापत्रं देण्यात आली.		

	योगदान	<p>कार्यक्रम प्रमुख, सूत्रसंचालन: चैतन्य गोडबोले</p> <p>पाककला सहाय्य: वृंदा गाडगीळ, मंजुषा जोगळेकर, अस्मिता राऊत, नेत्रा चौधरी-महाजन</p> <p>ह्युस्टन भेट: वृंदा गाडगीळ</p> <p>चित्रफीत निर्मिती Avishkar Reflections: भूषण नानिवडेकर</p> <p>साहित्य जुळवणी, स्वयंसेवक: कसबेकर परिवार, नेत्रा सुखटणकर, अनुप गुप्ते, सुजीत पाटील, सी. के. पारकर, प्रथमेश-अनुया तायशेटे, परेश केळवेकर, उदय-श्रुती कुलकर्णी, लीना-सतीश मोरे, अस्मिता राऊत</p> <p>भोजन व्यवस्था: वृंदा गाडगीळ, तेजश्री जोशी-काइल, सायली-सचिन जोग, अस्मिता राऊत, संदीप बेलखोडे</p> <p>आविष्कार जाहिरात: रिषी महाजन</p> <p>आभार प्रदर्शन: सुजीत पाटील</p>			<p>मन मनास मोही (इंद्रधनु प्रस्तुती)</p> <p>संकल्पना-निवेदन: शिल्पा सामंत नामांकन: रश्मी नानिवडेकर लेखन: मधुरा गोखले सहाय्य: शिल्पा सामंत, सोनाली जोशी समन्वय-संयोजन: रश्मी-भूषण नानिवडेकर</p> <p>गायक कलाकार: समीर कोटस्थाने, रश्मी नानिवडेकर, श्रुती कुलकर्णी, सुजीत पाटील, रोहित सहस्रबुद्धे</p> <p>वाद्यवृंद: प्रद्युम्न महाले, प्रताप बोरगावकर, विद्येश फोंडगे, गुरु प्रसाद, भूषण नानिवडेकर, समीर कोटस्थाने</p> <p>नृत्यदिग्दर्शन: रूपा गोडबोले</p> <p>नृत्ये: रूपा गोडबोले, श्रुती पोंक्षे, सारिका महाले, रुचीकर मित्तल, अनया काशीकर, तेजल कुलकर्णी, अक्षता बादरायणी</p> <p>दृश्यफीती: रूपा गोडबोले, कश्यप आलबाल, रिषी महाजन, भूषण नानिवडेकर संचालन: माधुरी पाटील</p> <p>DVD विशेष दृश्याभास: रिषी महाजन प्रकाश योजना: उदय कुलकर्णी ध्वनी: वसंत चाफेकर नेपथ्य: श्रुती कुलकर्णी, शुभांगी महाले, नयना बोरगावकर छायाचित्रण: धर्मेद्र सामंत</p> <p>विशेष सहाय्य: चैतन्य गोडबोले आभार: प्रताप-नयना बोरगावकर</p> <p>इतका बदलला आहे भारत - भाग २</p> <p>दिग्दर्शन: समीर करंदीकर</p> <p>सादरकर्ते: ह्युस्टनचे कलाकार.</p>
४	कार्यक्रम देवाण-घेवाण	२१ मे २०११ २८ मे २०११	ह्युस्टन डॅलस		
	झलक	कार्यक्रम देवाण-घेवाण योजनेअंतर्गत मन मनास मोही कार्यक्रम ह्युस्टन महाराष्ट्र मंडळाच्या बसंत बहारमध्ये २१ मे रोजी तसेच डॅलस-फोर्टवर्थ महाराष्ट्र मंडळाच्या लखलख चंदेरी रौप्य महोत्सव कार्यक्रमात २८ मे रोजी सादर झाला. पाच महिन्यांची अखंड मेहनत आणि वाटाघाटी ह्या यशामागे होत्या.			
	योगदान	<p>समन्वय: सुजीत पाटील</p> <p>सादरकर्ते: मन मनास मोही कलाकार</p> <p>प्रकाश योजना: अस्मिता काशीकर (ह्युस्टन, डॅलस) ध्वनी: वसंत चाफेकर (डॅलस), अनिल गोखले (ह्युस्टन)</p> <p>छायाचित्रण: धर्मेद्र सामंत (डॅलस), हर्षा फोंडगे (डॅलस)</p>			
५	खुळखुळा	४ जून २०११	Round Rock Library, Round Rock	उपस्थिती: ~ ६०	
	झलक	महाराष्ट्रातील सुप्रसिद्ध बाल-नाट्य संगीतकार, लेखक, दिग्दर्शक श्री. रत्नाकर पिळणकर ह्यांचा विविधरंगी एकपात्री धमाल विनोदी कार्यक्रम सादर करण्यात आला. तसेच स्थानिक कलावंत परेश केळवेकर उर्फ तातूना ह्यांचा साष्टांग नमस्कार हा एकपात्री प्रयोगही सादर झाला.			

	योगदान	कार्यक्रम प्रमुख, सूत्रसंचालन: विद्येश फोंडगे निवेदन: सायली मोकाटे-जोग संगीत साथ: विद्येश फोंडगे, भूषण नानिवडेकर सत्कार सहाय्य: पद्माकर गंगातीरकर, माधुरी पाटील, सायली मोकाटे-जोग, नेत्रा चौधरी-महाजन आभार प्रदर्शन: सुजीत पाटील		
६	गणेशोत्सव	१० सप्टेंबर २०११	Murchison Middle School, Austin	उपस्थिती: ~ ३००
	झलक	यंदाचा गणेशोत्सव नेहेमीपेक्षा जास्त कालावधीचा आणि जास्त मनोरंजनात्मक कार्यक्रमांचा. सुरुवात झाली ती श्रीगणरायाच्या प्राणप्रतिष्ठा-पूजनाने. श्री. अरविंद आपटे ह्यांच्या पौरोहित्याखाली अनुया-प्रथमेश तायशेटे ह्यांनी पूजा संपन्न केली. स्थानिक कलाकारांनी मनाचे श्लोक, मराठी बालगीते, की-बोर्ड वादन, समूह नृत्ये, गायन असे मनोवेधक वैयक्तिक कला सादरीकरण केले. त्यानंतर ह्युस्टनच्या एका प्रायोगिक गटाने थोडे चिमटे थोड्या कोपरखळ्या सादर केले. दैनंदिन जीवनातील विविधतेचा, नाट्यछटांमधून घेतलेला हा एक गंमतीदार आढावा. नंतर झाली ती महाआरती. ढोलकी, जेंबे, झांजा आणि टाळांच्या गजरात भक्तगणांनी तल्लीन होऊन ५-६ आरत्या गायल्या. श्रीदर्शन आणि तीर्थ-प्रसादानंतर सर्व उपस्थितांनी ताव मारला तो अस्सल मराठमोळ्या भोजनावर - वरण, भात, तूप, लिंबू, लोणचे, पापड, श्रीखंड-पुरी, पालक भाजी, बटाटा भाजी, गाजर कोशिंबीर अशा पंच-पक्वान्नाच्या मेजवानीवर. कार्यक्रमाची सांगता झाली मराठी म्युझिक सर्कलच्या कलावंतांनी सादर केलेल्या एकदन्ताय विघ्नहे वक्रतुंडाय धीमही ह्या गणरायाच्या भक्तिपूर्ण गीतांच्या संगीत मैफिलीने.		
	योगदान	कार्यक्रम प्रमुख, सूत्रसंचालन, निवेदन: सायली मोकाटे-जोग पाककला सहाय्य: चैतन्य गोडबोले, संदीप-रश्मी बेलखोडे, हर्षा-विद्येश फोंडगे, गौरी-बिपीन पाटील, रश्मी-भूषण नानिवडेकर, सायली-सचिन जोग, नेत्रा-रिषी महाजन, वृंदा-प्रशांत गाडगीळ, मंजुषा-संतोष जोगळेकर, तेजश्री-जेफ काडल श्रीगणेश मखर: वृंदा गाडगीळ भोजन व्यवस्था, स्वयंसेवक: कार्यकारिणी, सचिन जोग, परेश केळवेकर, अजय आपटे, प्रद्युम्न महाले, प्रताप बोरगावकर आणि अनेक निनावी मदतनीस वैयक्तिक कला सादरीकरण (२६ बाल कलाकार) तेजल कुलकर्णी, बेला जेरे, रेवा जोशी, मालविका, तेजिनी, अनुष्का, निशा जोशी, अनिशा आपटे, अनन्या साठ्ये, ईशा देशपांडे, रिया फोंडगे, रिषभ नानिवडेकर, रिया पाटील, सायली कुलकर्णी, स्वाती साठ्ये, अनया काशीकर, अक्षता बादरायणी, बेला गाडगीळ, सिओना कलम्बीस, सोनिया श्रोत्रीय, अश्विनी खरे, सुचित्रा धर, प्रीता, पल्लवी, गौरी, निवेदिता, अर्जुन देशमुख, अगस्त्य मांदुस्कर, अमोघ बादरायणी, शौनक गाडगीळ, सायली धोंड, संमित जोगळेकर, शार्दूल पंडित, माही जुन्नरे थोडे चिमटे थोड्या कोपरखळ्या संकल्पना आणि दिग्दर्शन: निषाद कान्हेरे सादरकर्ते: ह्युस्टनचे कलाकार. एकदन्ताय विघ्नहे वक्रतुंडाय धीमही लेखन: मंजुषा जोगळेकर संयोजन: संतोष जोगळेकर निवेदन: शुभांगी महाले गायक: अस्मिता काशीकर, वृंदा गाडगीळ, अरविंद आपटे, कीर्ती आपटे, प्रताप बोरगावकर, संतोष जोगळेकर वादक: प्रद्युम्न महाले, प्रताप बोरगावकर, विद्येश फोंडगे, बेला गाडगीळ, अरविंद आपटे, संतोष जोगळेकर ध्वनि: वसंत चाफेकर रंगमंच व्यवस्था: प्रशांत गाडगीळ गणपती दृश्यफीती: अनंत बादरायणी		

७	दीपोत्सव २०११	५ नोव्हेंबर २०११	Austin Waldorf School, Austin	उपस्थिती: ३०० (अनुमानित)
	झलक	<p>यंदा दिवाळीला करमणुकीचा त्रिवेणी संगम आणून एक आगळा वेगळा दिवाळी धमाका उडवायचे योजिले आहे. हा अंक आपल्या हाती येईल तेव्हा हा कार्यक्रम संपन्न झाला असेल अथवा होत असेल. ऑस्टिन, ह्युस्टन आणि डॅलस अशा टेक्सास राज्यातील शहरांचा पहिला एकत्रित उत्सव.</p> <p>ताक धिना धिन २०११ ही आपल्या ऑस्टिनच्या नृत्य कलेला वाव देण्यासाठी खास स्पर्धा आयोजित केली असून, व्यावसायिक परीक्षकांच्या उपस्थितीत ती सादर होईल. तसेच ह्युस्टनचे कलाकार आपल्यासाठी घेऊन येत आहेत मल्हार रागावर आधारित मराठी आणि हिंदी गीतांचा कार्यक्रम मल्हार की झंकार. यंदाच्या आपल्या कार्यक्रम मालिकेला कळस चढवण्यासाठी चार दिवस प्रेमाचे हे नाटक खास डॅलसहून येत आहे. शिवाय दिवाळी फराळ, रांगोळी, रोषणाई आणि चटकदार प्रिती-भोजन हे जोडीला आहेच.</p>		
	योगदान	<p>कार्यक्रम प्रमुख, सूत्रसंचालन (नियोजित): भूषण नानिवडेकर (ताक धिना धिन २०११, मल्हार की झंकार), सुजीत पाटील (चार दिवस प्रेमाचे) कार्यस्थळ समन्वयन: सुजीत पाटील फराळ सहाय्य: माधुरी पाटील, रश्मी नानिवडेकर साहित्य जुळवणी: गिरीश कसबेकर, सुनीत देव, सतीश मोरे, श्वेता वासुदेवन, माधुरी पाटील, सायली मोकाटे-जोग, अस्मिता राऊत स्वयंसेवक: सचिन जोग, हर्षा फोंडगे, गौरी पाटील, संदेश राऊत, रिषी महाजन, सुनीत देव, धनेश घरत, अनुराधा घरत, प्रथमेश तायशेटे, परेश केळवेकर, सतीश मोरे, लीना मोरे, चंद्रकिरण पारकर <i>*तपशील पूर्व-नियोजित कार्यक्रमाप्रमाणे.</i></p> <p>ताक धिना धिन २०११* शीर्षक गीत: रत्नाकर पिळणकर संगीत: विघेश फोंडगे गायक: सुजीत पाटील, रश्मी नानिवडेकर वादक: विघेश फोंडगे, भूषण नानिवडेकर निवेदन: सुनीत देव, अनुराधा घरत परीक्षक: कन्नन राधाकृष्णन, श्रुती पोंक्षे, सरिता वारियर एकूण स्पर्धक: ८५ प्रवेशिका: (७ वर्षाखालील: ७, ७-१५ वर्षे: ११, १८ वर्षेवरील: ८)</p> <p>मल्हार की झंकार (ह्युस्टन) संकल्पना: वर्षा हळबे सादरकर्ते: ह्युस्टनचे कलाकार</p> <p>चार दिवस प्रेमाचे (डॅलस) दिग्दर्शन: अमरनाथ ठोमरे सादरकर्ते: डॅलस-फोर्टवर्थ महाराष्ट्र मंडळ कलाकार</p>		
८	कार्यकारी जबाबदाऱ्या	<p>संकेतस्थळ (वेब) व्यवस्थापन: सायली मोकाटे-जोग फेसबुक व्यवस्थापन: नेत्रा चौधरी-महाजन, भूषण नानिवडेकर Google Voice setup: कश्यप आलबाल Teleconference Facility: संदीप बेलखोडे मंडळ इ-पत्र व्यवस्थापन: विघेश फोंडगे (इ-वार्तापत्र), भूषण नानिवडेकर (इ-पत्रोत्तरे) मराठी वाचनालय समन्वय: तेजश्री जोशी-काइल ऑस्टिन मराठी मंडळ नामफलक रेखांकन: रिषी महाजन</p> <p>प्रायोजक योजना प्रस्ताव: सुजीत पाटील प्रायोजक संपर्क, समन्वय: विघेश फोंडगे, भूषण नानिवडेकर, तेजश्री जोशी-काइल, सुजीत पाटील, माधवी जोशी, सायली मोकाटे-जोग, संदीप बेलखोडे, नेत्रा चौधरी-महाजन, चैतन्य गोडबोले व्यावसायिक सभासदत्व योजना: भूषण नानिवडेकर कार्यक्रम स्थळ आरक्षण आणि समन्वय : सुजीत पाटील, चैतन्य गोडबोले, विघेश फोंडगे</p>		

Austin Marathi Mandal
Statement of Accounts (As of 10/18/2011)

	Amount	Total
Opening Bank Balance on 12/31/2010	\$ 13,944.99	
Opening paypal balance on 12/31/2010	\$ 78.93	
	\$ 14,023.92	\$ 14,023.92
Income Categories		
Membership 2010 - 2011	\$ 125.00	
Makar Sankrant 2011	\$ 1,261.00	
Avishkaar 2011	\$ 2,548.00	
Khulkhula 2011	\$ 248.17	
Ganapati 2011	\$ 3,273.00	
Membership 2011 - 2012	\$ 915.00	
Diwali 2011 (upto 10/18/2011)	\$ 1,281.00	
Business Memberships	\$ 565.00	
Sponsorships	\$ 1,250.00	
Website and Snehdeep Advertisements	\$ 400.00	
Total Income	\$ 11,866.17	
Subtotal	\$ 25,890.09	
Expense Categories		
Makar Sankrant 2011	\$ 912.81	
Avishkaar 2011	\$ 1,770.50	
Austin-Houston Program Exchange Support	\$ 270.00	
Khulkhula 2011	\$ 217.39	
Ganapati 2011	\$ 2,592.08	
Diwali 2011 (upto 10/18/2011)	\$ 336.40	
Event Expenses	\$ 6,099.18	
Other Expenses		
Pay Pal Commission	\$ 163.39	
Capital Equipment Purchases	\$ 237.27	
Website renewal fees	\$ 83.38	
Liability Insurance Premium	\$ 425.00	
Total Expenses	\$ 909.04	
Paypal Balance on 10/18/2011	\$ 2,608.72	
Closing bank balance as of 10/18/2011	\$ 16,048.15	
Petty Cash Balance in hand	\$ 225.00	
Closing balance as of 10/18/2011	\$ 18,881.87	\$ 18,881.87

Member Directory (2011-12)

Name	Address	Contact
Agnihotri Dipti	Ancona Trl, Round Rock, 78681	
Ambekar Asit	Savannah Ridge, Austin, 78726	
Apte Ajay & Kirti	Hamden Circle, Austin, 78717	512-828-4673
Badrayani Anant & Aruna	Barlow Drive, Round Rock, 78681	512-341-0812
Bajaj Leena & Tushar	Aquamarine Dr, Round Rock, 78681	518-452-0120
Belkhode Sandeep & Rashmi	Bowstring Bend, Cedar Park, 78613	201-562-8589
Bhadsavale Sandeep	Austin, 78717	
Bhadsavle Puneeta	Staggerbrush rd Austin, 78749	419-290-7630
Bhatia Santrupta	Henge Dr, Austin, 74183	512-212-1396
Bibikar Swati	Rainlilly Lane, Austin, 78759	512-349-7215
Borgaonkar Pratap	Scotland Yard, Austin, 78759	512-257-7553
Chaudhari Netra	West Parmer Ln. Apt 621, Austin, 78717	
Chokhawala Uttara	Kenbridge Drive, Austin, 78757	512-371-9060
Deo Sunit	Cherisse Drive, Austin, 78739	512-924-2390
Deshmukh Amol	Brimfield Drive, Austin, 78726	512-736-0151
Dhar Abhijit	Brimfield Ct, Austin, 78726	512-335-4671
Dharmadhikari Omkar	Lamplight Village Ave, Austin, 78758	607-232-2603
Dhond Utkarsh	Springbok Drive, Round Rock, 78681	512-388-0045
Gadgil Prashant & Vrinda	Thatcher Drive, Austin, 78717	512-248-1524
Gadiya Anita	Spicewood Springs Road, Austin, 78759	512-535-5400
Gadkari Rahul	Camas Drive, Austin, 78728	512-670-1157
Gadkari Sujit	Stonelake Blvd, Austin, 78759	714-722-1789
Galande Janaki	Village Oak Loop, Austin, 78717	
Gangatirkar Mangal	Asmara Drive, Austin, 78750	512-349-2555
Ghangurde Makarand	Wethersfield Rd, Austin, 78703	
Gharat Dhanesh	Monterey Oaks Blvd, Austin, 78749	512-426-2986
Gharpure Padmanabh	Vallarta Lane, Round Rock, 78681	512-904-9685
Godbole Chaitanya & Roopa	Hesters Crossing Rd, Round Rock, 78681	919-386-0364
Gogate Mayuresh	Salom Way, Round Rock, 78681	512-775-1019
Gokhale Poonam	Heliotrope ct., Austin, 78733	972-658-4715
Gonjare Vikrant	W Parmer Lane, AUSTIN, 78717	512-560-0350
Gore Darshana	Bing Cherry, Austin, 78750	512-249-9202
Iyer Yugandhara	English Rose Drive, Pflugerville, 78660	
Jere Hemant & Sujata	Lofty Ln, Round Rock, 78681	
Jog Sachin & Sayali	Riata Trace Parkway, Austin, 78727	818-620-7119
Joglekar Manjusha & Santosh	Avaranche Way, Round Rock, 78681	
Joshi Sandhya & Rohit	Salom Way, Round Rock, 78681	512-388-9924
Joshi Subhash	Rosalina Loop, ROUND ROCK, 78665	512-551-9549
Joshi Shreya	Teravista Pkwy, Round Rock TX, 78665	512-970-7436
Joshi-Singh Manasi	Travis Hills Drive, Austin, 78735	309-533-2682
Junnare Abhijit & Madhu	Chesapeake bay ln S, Austin, 78717	512-497-8816

Kalambi Mahesh	Conway Springs Ct, Austin, 78717	512-310-7414
Kale Pranoti	Brodie Lane, Austin, 78745	205-799-4146
Kamble Milind	Seneca Falls Lane, Austin, 78739	
Kanade Anu	Longmont Lane, Austin, 78737	512-394-9200
Kapdi Sunil & Swati	Belfin Dr, Austin, 78717	847-754-5410
Kasbekar Girish & Neeta	Chamonix Terrace, Round Rock, 78681	512-310-7868
Kashikar Asmita & Sandesh	Kilmarnock Dr, Austin, 78726	512-996-8574
Kelvekar Paresh	Pendleton Drive, Cedar Park, 78613	919-439-0061
Kesarkar Manali	Austin	
Khare Nilesh	Kilmarnock Drive, Austin, 78726	512-249-6570
Kinikar Anil	Planters woods, Austin, 78730	
Kotasthane Sameer	Warner Ranch Dr, Round Rock, 78664	512-255-8767
Kothare Meeta	Fabion Drive, Austin, 78759	512-336-5199
Kulkarni Hemant	West william cannon drive unit, Austin, 78735	240-912-6412
Kulkarni Devdatta & Sayali	Louis Henna Blvd, Round Rock, 78664	512-692-6128
Kulkarni Rajendra	Tonkinese Dr., Round Rock, 78681	512-633-4026
Kyle Tejashri & Jeff	Poncha Pass, Austin, 78749	512-853-9883
Mahale Sunil & Ranjana	Vivian Drive, Round Rock, 78681	512-244-9585
Mahale Shubhangi & Pradyumna	Spring Hollow Path, Round Rock, 78681	
Manduskar Amol & Puja	Dyer Creek Place, Round Rock, 78665	512-244-9585
Marawar Ravi	Emmett Parkway, Austin, 78728	512-990-2652
Mhambrey Siddhesh	Staggerbrush Rd, Austin, 78749	480-290-5902
Mohandas Prakash	Austin	
More Satish	Staggerbrush Rd, Austin, 78749	512-785-1996
More Milan	Jollyville Road, Austin, 78759	512-914-5844
Mulekar Jidnyasa	Swisher St Apt, Austin, 78705	512-810-8892
Murthy Jessica	Paradise Ridge Cv, Round Rock, 78665	
Muzumdar Kishor	Hargis Creek Trl, Austin, 78717	
Nadkarni Jairam & Shobha	Ironweed Run, Round Rock, 78681	
Naniwadekar Bhushan & Rashmi	Mcdows Hole Lane, Austin, 78717	512-832-6945
Nilakhe Shashank	Splitarrow Dr., Austin, 78717	512-244-4916
Oltikar Bhalchandra (sham)	Dogwood Tr., Cedar Park, 78613	860-309-5414
Pandit Sunil	Lavera Drive, Austin, 78726	512-519-9588
Panvalkar Prasad	Yaupon Dr., Austin, 78759	512-294-3245
Panwalkar Harshal	Austin	
Paranjape Gajanan	Austin	
Pargaonkar Shirish	Tree Bend Drive, Austin, 78750	
Parikh Tarun and Lata	Fallon Cove, Austin, 78717	512-310-2106
Parkar Chandrakiran	Monterey Oaks Blvd, Austin, 78749	
Parnerkar Shreyas	W William Cannon Dr, Austin, 78735	847-909-0162
Patil Vaishalee & Sanjay	Pebble garden, Austin, 78739	512-731-2781
Patil Bipin & Gauri	Glen Canyon Drive, Round Rock, 78681	512-809-6179
Patil Sujit & Madhuri	Staggerbrush Rd, Austin, 78749	310-697-9294
Patil Padmashree	Austin, 78746	
Pethe Sadashiv	Rodeo Dr, Austin, 78727	512-246-6226

Phadtare Preeti	Yaupon Drive, Austin, 78759	512-796-5015
Phondge Vidyesh & Harsha	Indina Hills Dr, Austin, 78717	510-894-4898
Ponkshe Shruti	Swisher St, Austin, 78705	571-918-1429
Pradhan Gayatri	Point Bluff Dr, Austin, 78746	512-215-2066
Pradhan Abhijeet	Austin	
Punalekar Amit & Priya	Austin, 78717	
Rane Nishikant	Johnny Weismuller Lane, Austin, 78748	512-462-0158
Raut Asmita	W Parmer Ln, AUSTIN, 78717	203-770-5889
Saraf Sunil & Anupama	Auula ct., Roundrock, 78681	
Sarangdhar Tejas	Pavillion Blvd, Austin, 78759	540-454-2537
Sathaye Swati	Del Mesa Lane, Austin, 78759	512-535-4295
Sathaye Kiran	Luna Rd Ste #400, Dallas, 75234	972-556-0556
Shah Sameer	Monterey Oaks Blvd, Austin, 78749	512-905-6630
Sheth Jessica	Paradise ridge cove, Round Rock, 78665	512-246-9678
Shrotriya Sachin	Peekston Drive, Austin, 78726	512-219-8943
Subhedar Mina & Ravi	Bow Ridge Drive, Cedar Park, 78613	512-600-0430
Sukhatankar Laxmikant & Netra	Barlow Drive, ROUND ROCK, 78681	352-208-9890
Tate Jitendra	Mather, Kyle, 7640	512-722-6211
Tayshete Prathmesh	Metric Blvd, Austin, 78727	562-334-6606
Tendolkar Nandu & Sunila	Capri isle lane, Austin, 78717	
Vad Meena	Skipton Drive, Austin, 78727	512-837-4190
Vagal Girish	Tornasol In, Austin, 78739	512-807-9777
Valanju Alaka	Eby Lane, Austin, 78731	512-323-5921

* Details on business memberships are also available on sponsorship page of AMM website.

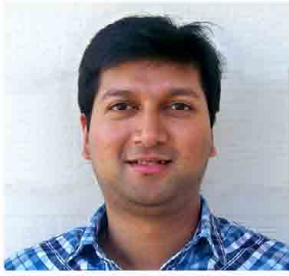
* Member Directory is based on AMM's member database as of 28 Oct. 11.

* For inquiry or more details write us at webmaster@austinmarathimandal.org

कार्यकारिणी

सुजीत पाटील

वृंदा गाडगीळ

भूषण नानिवडेकर

बिपिन पाटील

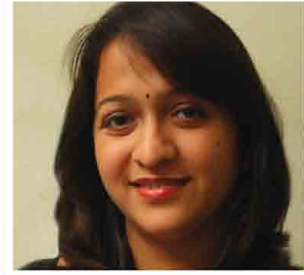
अस्मिता राऊत

चैतन्य गोडबोले

मंजुषा जोगलेकर

नेत्रा चौधरी-महाजन

सायली मोकाटे-जोग

संदीप बेलखोडे

तेजश्री जोशी-काइल

विद्येश फोंडगे